

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BANKACILIK İŞLEMLERİNİN VERGİSEL BOYUTU VE
KREDİ FİYATLANDIRMASINA ETKİSİ

Mustafa ÇİÇEK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILDIŞ

2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bankacılık İşlemlerinin Vergisel Boyutu ve Kredi Fiyatlandırmasına Etkisi ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/10/ 2006

Mustafa ÇİÇEK

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROJE SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Mustafa ÇİÇEK
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Mali Hukuk
Proje Konusu : Bankacılık İşlemlerinin Vergisel Boyutu ve Kredi Fiyatlandırmasına Etkisi

Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans proje sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan projesini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek proje konusu gerekse tezin/projenin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	☐	OY BİRLİĞİ ile	☐
DÜZELTME	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED Edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Evet

Proje, burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.
Proje, mevcut hali ile basılabilir.
Proje, gözden geçirildikten sonra basılabilir.
Projenin, basımı gerekliliği yoktur.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

	☐	Başarılı	☐	Düzeltilme	☐	Red	
	☐	Başarılı	☐	Düzeltilme	☐	Red	
	☐	Başarılı	☐	Düzeltilme	☐	Red	

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Bankacılık İşlemlerinin Vergisel Boyutu ve Kredi Fiyatlandırmasına Etkisi

Mustafa ÇİÇEK

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı
Mali Hukuk Programı

Bir ülke ekonomisi açısından bankacılık sektörü en önemli sektörlerden birisidir. Güçlü ve kalıcı ekonomik istikrar ancak etkin ve güçlü bankacılık sektörü ile mümkün olmaktadır.

Bankacılık sektörünün temel işlevi aracılık etmektir. Söz konusu aracılık fon arz edenlerle fon talep edenler arasında gerçekleşmektedir. Bankalar aracılık dışında fon transferi, tahsilat işlemleri, ödemeler gibi işlemleri yapmakla birlikte temel görevi aracılık etmektir.

Temel işlevi aracılık olan bankacılık sektörü, söz konusu işlevini yerine getirme sürecinde vergisel yük ve yükümlülüklerle tabi olmaktadır. Vergisel yük ve yükümlülüklerin yüksek olması bankaların etkin bankacılık yapmasına engel teşkil etmektedir.

Türk bankacılık sektörü 20 yılı aşkın süredir yüksek enflasyon sürecinden sonra düşen veya düşmeye devam eden enflasyon sürecine girmiştir. Düşen enflasyon oranlarına bağlı olarak inen reel faizler bankaları etkin bankacılık yapmaya itmektedir. Etkin bankacılık ise düşük aracılık maliyetleri ile mümkün olmaktadır.

Ülkemizde, 2002 yılı genel seçimleri ile birlikte siyasi ve ekonomik istikrar yakalanmıştır. İnen reel faizlerle birlikte kaybedilen kar marjları bankaları etkin bankacılık yapma arayışına itmiştir. Aracılık maliyetleri gözden

geçirilerek bankaların tabi olduğu birtakım aracılık maliyetleri ortadan kaldırılmıştır. Ancak hala bankalar üzerinde yüksek denecek kadar aracılık maliyetleri bulunmaktadır. Fon arzedenlere ödenen faizler ile fon talep edenlerden alınan faizler arasında vergisel yük ve yükümlülüklerden kaynaklanan önemli farklar bulunmaktadır. Söz konusu durum gerek fon arzedenleri gerekse fon talep edenleri bankacılık sektörü dışında başka arayışlara itmektedir.

Sağlanan ekonomik istikrarın devamı açısından bankalar üzerindeki aracılık maliyetlerin kaldırılmasında bozucu etkisi olan işlem vergilerinden başlanılmalıdır. Bankalarda işlemlerin vergilendirilmesi yerine işlemlerin nihai sonucu olan dönem sonlarında elde edilen karların vergiye konu olması sektörün ve dolayısı ile ekonominin büyümesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca aracılık maliyetlerinin aşağı çekilmesi ile vergi kayıp ve kaçığının çok az olduğu bankacılık sektörü sayesinde kayıtdışılık azalacak, haksız rakebet önlenmiş, kalıcı ve güçlü ekonomik istikrar sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler:1)Krediler, 2)Vergiler, 3)Maliyet, 4)Bankalar,
5)Fiyatlandırma.

ABSTRACT

The Taxation Dimension Of Banking Proceedings And Its Influence On Credit Valuation

Master Of Degree

Mustafa Çiçek

**Dokuz Eylül University
Institute Of Social Sciences
Department Of Public Finance**

The banking sector is one of the most important sectors in term of the economy of a country. Strong and permanent economic stability is possible only dynamic and powerful banking sector.

The main duty of the banking sector is to mediate. The mediation in question becomes a reality between those who supply fund and those who demand fund. Banks' duty is also to do transaction such as fund transferring, revenue procedures and payings aside from mediation.

Banking sector of which main function is to mediate is dependent upon obligations and tax-burden in the process of performing its so-called function. The fact that obligations and tax-burden are high prevents that banks perform active banking. The Turkish banking sector has entered into the process of inflation which has decreased and has been decreasing after the period of high inflation for more than 20 years. Dynamic banking is, on the other hand, probable with the low mediation costs.

In our country, political and economic stability have been reached with the general elections in 2002. The recorded profit margins and the decreasing real interests have led the banks to active banking. By being observed the mediation costs, some mediation ones upon which bank re dependent have been eliminated. Nevertheless, there have been still mediation costs that will be considered high on banks.

There are important differences resulting from obligations and tax-burdens between the interests which are paid to those supplying funds and the ones paid to those demanding funds. The situation under discussion leads both those supplying funds and those demanding funds to another thing except banking sector.

It must be started from process taxes which have demolishing effects in putting away the mediation costs on banks in terms of the continuing of the provided economic stability. The fact that the profits obtained at the end of the term which is the final result of the transactions are the subject of tax instead of the taxation of the transactions in banks will make a contribution to the growth of the sector and thus economy. However, unrecorded cases will have reduced, unfair competition will have prevented and lasting and powerful economic stability will have provided via the banking sector in which there is little tax lost and leakage thanks to decreasing mediation costs.

Key Words: 1)Credits, 2)Taxes, 3)Cost, 4) Banks, 5) Valuation.

BANKACILIK İŞLEMLERİNİN VERGİSEL BOYUTU VE KREDİ FİYATLANDIRMASINA ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN ARACILIK MALİYETLERİ

A. VERGİSEL YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLER.....	2
1.Kurumlar Vergisi.....	3
a. Gelir Vergisi stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri.....	9
2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi.....	13
3. Damga Vergisi.....	16
4. Katma Değer Vergisi.....	20
5. Emlak Vergisi.....	22
6.İlan ve Reklam Vergisi.....	24
7.Çevre Temizlik Vergisi.....	25
8.Motorlu Taşıtlar Vergisi.....	25
9.Taşıtlar Alım Vergisi.....	27
10.Harçlar.....	29
11.Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu.....	33
12.Veraset ve İntikal Vergisi.....	38

13.Değerli Kağıtlar Kanunu.....	40
B. İŞVEREN OLARAK BANKALARIN MALİ YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	
1.Ücretlerden Kesilen Gelir Vergisi ve Damga Vergisi.....	43
2.Sosyal Sigortalar Kurumu Primleri.....	45
3. İşsizlik Sigortası.....	46
4. Kıdem Tazminatı.....	46
5. İhbar Tazminatı.....	48
C. BANKACILIK VE SERMAYE PİYASASI MEVZUATINDAN KAYNAKLANAN YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLER	
1. Tasarruf Mevduatı Sigorta Primleri.....	50
2. TBB Masraf İştirak Payı.....	53
3. Umumi Disponibilite.....	54
4. Zorunlu Karşılıklar.....	56
5. Kredi Karşılıkları.....	60
6. BDDK Katılma Payı.....	67
7. Sisteme Giriş Payı.....	68
8. Tahvil ve Tescil Ücretleri.....	68
9. Tahvil Bono Piyasası Borsa Payı.....	70
10. Menkul Kıymet Tanzim Fonu.....	71
11. Yatırımcıyı Koruma Fonu.....	72
D. SERMAYE YEDEKLERİ	73

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN KAYNAK SAĞLAMA VE KULLANMA MALİYETİ

A. BANKALARIN KAYNAK SAĞLAMA MALİYETLERİ	
1. Mevduat.....	74
2. Alınan Krediler.....	83
3. Diğer Borçlar.....	84

4. Sermaye.....	85
5. Kanuni Yedekler.....	88
6. Kar.....	88
B. BANKALARIN KAYNAK KULLANMA MALİYETLERİ	
1. Döner Değerler.....	89
2. Krediler.....	90
3. Bağlı Değerler ve Diğer Aktifler.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ FİYATLANDIRMASI VE ARACILIK MALİYETLERİNİN KREDİ FİYATLANDIRMASINA ETKİSİ

A. FİYATLAMA KAVRAMI.....	98
B. KREDİ FİYATLAMA AMAÇLARI.....	102
1. Kar Maksimizasyonu.....	102
2. Ürün Kalitesinde Liderlik.....	103
3. Kapasite Sürekliliği.....	103
C. KREDİ FİYATLAMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	
1. Banka Hedefleri ve Alternatif Yatırım Alanları.....	104
2. Bankaların Kaynak Maliyeti.....	105
3. Ticari Bankalarda Ortaya Çıkabilecek Riskler.....	107
I. Likidite Riski.....	107
II. Faiz Oranı Riski.....	108
III. Müşteri Riski.....	110
4. Kredi Vadesinin Fiyatlamaya Etkileri.....	111
5. Geri Ödeme Koşullarının Fiyatlamaya Etkileri.....	112
D. KREDİ FİYATLAMA YÖNTEMLERİ.....	113
1. Maliyet Artı Kar Fiyatlaması.....	114
2. Marjinal Fiyatlama.....	116
3. Başabaş ve Kar Etkisi Amaçlı Fiyatlandırma.....	117
4. Cari Değer Üzerinden Fiyatlandırma.....	118
5. Piyasa Oranına Göre Fiyatlandırma.....	118

6. Müşteri İle Olan İlişkilerine Göre Fiyatlandırma.....	119
7. Piyasaya Girmek Amacıyla Fiyatlandırma.....	120
8. Piyasanın Kaymağını Almak Amacıyla Fiyatlandırma.....	121
9. Finansal "Future" ile Fiyatlama.....	121
F. ARACILIK MALİYETLERİNİN FİYATLAMAYA ETKİLERİ	
1. Tasarrufların Yatırıma Dönüşme Sürecinde Aracılık Maliyetlerinin Etkileri:	123
a. Tasarruf Sahibi Aşaması.....	123
b. Banka Aşaması.....	124
c. Firma Aşaması.....	126
d. Devlet Aşaması.....	129
e. Genel Değerlendirme.....	130
2. Son iki Yılda Aracılık Maliyetlerinde Meydana Gelen Değişim.....	131
G. ARACILIK MALİYETLERİNİN KAMUSAL YÜK VE YÜMLÜLÜK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	138
H. ARACILIK MALİYETLERİNİN BANKALAR AÇISINDAN ETKİLERİ.....	
1. Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi.....	149
2. Karlılık ve Faiz Marjı Üzerindeki Etkileri.....	151
3. Banka ve Benzeri Kurumlar Arasındaki Tercih Açısından Etkileri.....	152
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	154
KAYNAKÇA.....	161

KISALTMALAR

Bkz	:	Bakınız
a.g.e	:	Adı Geçen Eser
y.a.g.e	:	Yukarda Adı Geçen Eser
y.a.g.m	:	Yukarda Adı Geçen Makale
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri Doları
Doları	:	
AATUHK	:	Amme Alacaklarının Tahsili Usulu Hakkında Kanun
BDDK	:	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BSMV	:	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
Kurul	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
Bank	:	Bankalar Kanunu
ÇTV	:	Çevre Temizlik Vergisi
DVK	:	Damga Vergisi Kanunu
DV	:	Damga Vergisi
DT	:	Devlet Tahvili
EV	:	Emlak Vergisi
GMYO	:	Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
GV	:	Gelir Vergisi
GVK	:	Gelir Vergisi Kanunu
HB	:	Hazine Bonosu
İMKB	:	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOI	:	Kamu Ortaklığı İdaresi
KKEG	:	Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler
KZOB	:	Kar Zarar Ortaklığı Belgeleri
KDV	:	Katma Değer Vergisi
KKDF	:	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KV	:	Kurumlar Vergisi
KVK	:	Kurumlar Vergisi Kanunu
MKTF	:	Menkul Kıymet Tanzim Fonu
MTV	:	Motorlu Taşıtlar Vergisi
O/N	:	Over Night
Öİ	:	Özelleştirme İdaresi
ÖİB	:	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖFK	:	Özel Finans Kurumu-Katılım Bankası
RSYO	:	Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı
SSF	:	Sivil Savunma Fonu
SSKan	:	Sosyal Sigortalar Kanunu
SSK	:	Sosyal Sigortalar Kurumu
TMSF	:	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TKİ	:	Toplu Konut İdaresi
TKİB	:	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

YTL	:	Yeni Türk Lirası
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
TKF	:	Tüketiciyi Koruma Fonu
VUK	:	Vergi Usul Kanunu
YA	:	Yedek Akçe
BankA	:	Bankalar Kanunu

TABLolar LİSTESİ

Tablol 1 :Bankaların Tabi Oldukları Vergisel Yük ve Yükümlülükler.....	2
Tablol 2 :2006 Yılı Veraset ve İntikal Vergisi.....	39
Tablol 3 :Değerli Kağıtlar Tablosu.....	42
Tablol 4 :Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi.....	77
Tablol 5 :Tasarruf Sahibi Aşaması.....	124
Tablol 6 :Banka Aşaması.....	125
Tablol 7 :Firma Aşaması.....	126
Tablol 8 :Devlet Aşaması.....	129
Tablol 9 : YTL Mevduatın YTL Krediye Dönüşümü.....	134
Tablol 10 :BSMV'nin Kaldırılmasının Kredi Maliyet Üzerindeki Etkisi.....	136
Tablol 11 :DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Kredi Kullanılması.....	137
Tablol 12 :Bankalar ve OFK/Katılım Bankalarının Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler.....	141
Tablol 13 :Banka ve ÖFK/Katılım Bankası Bünyesinde Karşılanan Mali Yükümlülükler.....	143
Tablol 14 :Sosyal Güvenlikle İlgili Mali Yükümlülükler.....	146
Tablol 15 :Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri.(2003.....	147
Tablol 16 :Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2004).....	148
Tablol 17 :Bankaların Yurtdışı Organizasyon Büyüklüğü.....	150
Tablol 18 :Yurtdışı Şubelerin Kredi Faaliyetleri.....	151

GİRİŞ

Yıllardır yapılan analizler, Türkiye'nin kalkınması yolunda gerekli yatırımların gerçekleştirilebilmesi için, kaynakların yeterli olmadığını göstermektedir. Zaten kıt olan kaynaklar yanında, Türk ekonomisinin omurgasını teşkil eden özel sektörün, gerek mali gerekse reel kesim itibariyle, global dünyada hızlanan değişim ve yoğunlaşan rekabet ve bir türlü atlatılamayan krizler nedeniyle giderek ağırlaşan kaynak sorunları yaşaması, Türkiye'de halihazırda mevcut olan kaynakların en etkin şekilde yatırıma kanalize edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Öte yandan, ülkemizde kaynakların sağlanması ve reel sektör tarafından yatırım amacıyla kullanılması açısından, Bankalar kaynak aktarma merkezi konumundadırlar. Başka bir deyişle, tasarruf sahiplerinden Bankalar eliyle sağlanan fonlar, yine Bankalar aracılığıyla yatırım ortamına aktarılmaktadır.

Kaynakların aktarılması işlevine sahip olan Bankalarımızın, faaliyetleri nedeniyle mali (fiskal) ve parafiskal (mevzuattan kaynaklanan yarı-mali) önemli yük ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Özellikle kriz ortamlarında, Bankalarca sağlanan kaynakların, yatırımlarda kullanılmak üzere reel kesime aktarılması sırasında, anılan fiskal ve parafiskal yük ve yükümlülükler nedeniyle kısıntıya uğrayabildiği görülmektedir. Bu durum, yatırımcılar açısından kaynak sıkıntısını daha da artırdığı gibi krizlerin kronikleşmesine de etki etmektedir.

Hazırlanan bu çalışma ile Türk Bankacılık kesiminin üzerindeki fiskal ve parafiskal yük ve yükümlülüklerin elden geldiğince sistematik bir şekilde özetlenmesine çalışılmış ve Bankaların kaynak aktarma işlevlerini yürütürken, sağladıkları kaynakların kullanılması sırasında oluşan kısıtlamalar pratik bir yaklaşımla ortaya konulmuştur.

Bu anlamda çalışmamız; birinci bölümünde bankaların işlemleri nedeniyle karşılaştıkları temel vergisel yük ve yükümlülükler, ikinci bölümde bankaların kaynak sağlama ve kaynak kullanma sürecindeki karşılaştıkları vergisel yük ve yükümlülükler ve son bölümde ise kredi fiyatlama yöntemleri ve amaçları ile bu fiyatlamada vergisel yük ve yükümlülüklerin etkisi analiz edilerek, tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN ARACILIK MALİYETLERİ

Yıllardır yapılan analizler, Türkiye'nin kalkınması yolunda gerekli yatırımların gerçekleştirilebilmesi için, kaynakların yeterli olmadığı, yani tasarrufların yatırımları karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Ülkemizde kaynakların sağlanması ve kullanılması açısından, bankalar kaynak aktarma merkezi konumundadır. Başka bir deyişle, tasarruf sahiplerinden bankalar eliyle sağlanan fonlar yine bankalar aracılığıyla yatırım ortamına aktarılmaktadır. Tasarrufların yatırıma aktarılması konusunda bankalar haricinde leasing, factoring, sigorta şirketleri gibi alternatif kurumlar olmasına rağmen bankalar açık ara önde olmaktadır.

Kaynakların aktarılması işlevine sahip olan Bankaların fon kullanma ile fon toplama maliyetleri arasındaki fark olarak tanımlanabilecek olan aracılık maliyetlerinin temel bileşenleri; işletme giderleri, vergi ve vergi benzeri yükümlülükler, kâr marjları ve ekonomik bekleyişlerin şekillendirdiği risk primidir.

Aracılık maliyetlerinin azalmasıyla kaynakların daha etkin kullanılmasının mümkün olacağı ve kaynak dağılımının iyileşeceği beklenmektedir. Aracılık maliyetlerindeki değişimin ekonomik büyüme için kritik önemde olduğu düşünülmektedir. Aracılık maliyetlerinde kamusal yükümlülükler (vergi ve vergi benzeri yükümlülükler) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır.

2006 yılı itibarıyla yürürlükte olan mevzuata göre Türkiye'de kurulu bankalar ile merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye'deki şubelerinin kaynak/tasarruf toplama ve toplamış oldukları kaynakları/tasarrufları yatırıma aktarma işlevlerini yerine getirirken karşılaştıkları vergisel yükler ve yükümlülükler aşağıda anahatlarıyla anlatılmıştır.

A. VERGİSEL YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLER

2006 yılı itibariyle yürürlükte bulunan mevzuat uyarınca, Türkiye’de kurulu bankalar ile merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye’deki şubelerinin her türlü faaliyetleri dolayısı ile tabi oldukları vergisel yük ve yükümlülükler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 1: Bankaların Tabi Oldukları Vergisel Yük ve Yükümlülükler

Sıra No	Vergi	Verginin Türü
1	Kurumlar Vergisi (Geçici vergi dahil)	Gelir üzerinden alınan vergi
a	Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri	Gelir üzerinden alınan vergi
2	Banka ve Sigorta Muamele Vergisi	İşlem vergisi
3	Damga Vergisi	İşlem vergisi
4	Katma Değer Vergisi	Harcama üzerinden alınan vergi
5	Emlak Vergisi	Servet Vergisi
6	İlan ve Reklam Vergisi	Belediye Vergisi
7	Çevre Temizlik Vergisi	İşlem Vergisi
8	Motorlu Taşıtlar Vergisi	Servet Vergisi
9	Taşıt Alım Vergisi	Harcama üzerinden alınan vergi
10	Harçlar	Harç
11	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu	Fon
12	Veraset ve İntikal Vergisi	Servet üzerinden alınan Vergi
13	Değerli Kağıtlar Kanunu	İşlem Vergisi

Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

2006 yılı itibariyle yürürlükte olan mevzuata göre bankaların yaklaşık olarak onüç adet vergi ve benzeri yüklerle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Söz konusu vergi ve benzeri yükler maddeler halinde aşağıda tek tek açıklanmıştır. Yukarıda madde halinde sıralanan vergisel yük ve yükümlülüklerin dayanağı ilgili vergi kanunlarıdır. Söz konusu vergisel yük ve yükümlülükler aşağıda maddeler halinde açıklanmış olup, çalışmamızda vergi kanununun bankaları ilgilendirmeyen yada daha az ilgilendiren hususlarına fazla değinilmemiştir.

1. Kurumlar Vergisi

Kurumlar Vergisi Kanununun 1. maddesi hükmü gereğince, sermaye şirketlerinin kazançları kurumlar vergisine tabidir. Kurumlar Vergisi Kanununun 2. maddesine göre, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, eshamlı komandit ve limited şirketler ile aynı mahiyetteki yabancı kurumlar, sermaye şirketleridir. Bu nedenle anonim şirket olarak kurulan Bankalar bir sermaye şirketi olup elde etmiş olduğu kazançlar kurumlar vergisine tabidir.

Bankaların gelirleri üzerinden alınan KV, bankalar için önemli mali yüklerden birisidir.

KV'ne ilişkin olarak aşağıda yapılan açıklamalar, Türkiye'de kurulu bankalar ile merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye'deki şubeleri için geçerli olup Türkiye'de kurulu olmayan veya Türkiye'de bir şube aracılığıyla faaliyette bulunmayan bankaların kurumlar vergisi yükümlülüklerine değinilmemiştir.

Vergi Tipi: Kurumlar vergisi, sermaye şirketlerinin elde etmiş olduğu gelirler üzerinden alınır. Bankalarda Anonim Şirket olarak kurulmak zorunda olduklarından gelirleri kurumlar vergisine tabidir.

Verginin Konusu: Bankalarca elde edilen yurt içi ve yurt dışı tüm kazançlar (istisnalar hariç) KV'nin konusunu oluşturur.

Vergiyi Doğuran Olay: KV'ni doğuran olay "kurum kazancının" elde edilmesidir. Elde etme yönünden gelirin alacak olarak doğmuş olması gerekli ve yeterlidir. Gelirin konusunu oluşturan edimin fiili anlamda gerçekleşmemiş olması, alacağın tahakkuk etme koşuluyla gelirin elde edilmesini etkilemez. Giderler yönünden de bir borcun tahakkuk etmiş olması, giderin doğması bakımından yeterlidir.

Vergi Matrahı: Bankalar açısından KV'nin matrahı, bir hesap dönemi içinde elde edilen safi kurum kazancıdır. Safi kurum kazancının tespitinde GVK'nın ticari kazanç hakkında hükümleri ile VUK'un varlıkların değerlemesine ilişkin hükümleri uygulanır.

Safi kurum kazancına ulaşabilmek için gelirin elde edilmesi için yapılan masrafların gayrisafi hasıllattan indirilmesi gerekir.

Vergi Matrahından İndirilecek Giderler: GVK'nın gelirden indirilecek ve indirilmeyecek giderlerle ilgili 40. ve 41. maddeleri, aynı zamanda KV yönünden de geçerlidir. Ayrıca KV yükümlüleri GVK'da yer alan giderlerin yanı sıra KVK'nun 8. ve 10 maddesinde belirtilen giderleri de gayrisafi gelirlerden indirebilirler.

Aşağıda bankalar açısından önem arz eden ve hasıllattan indirilecek veya indirime konu olabilecek bazı gider kalemleri sıralanmıştır.

-Menkul kıymet ihraç giderleri,

-Kuruluş ve örgütlenme giderleri,

-Genel kurul toplantıları için yapılan giderler ile birleşme, devir, bölünme, fesih ve tasfiye giderleri,

-Katılım bankalarının katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları,

-Mükelleflerin, işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme harcamaları tutarının %40 oranında hesaplanacak "Ar- Ge" indirimi.

-21.5.1986 tarihli ve 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 17.6.1992 tarihli ve 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının sözü edilen kanunlar uyarınca tespit edilen amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için %50'si,

- Genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idarelerine, belediyelere ve köylere, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlara

makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımların toplamının o yıla ait kurum kazancının % 5'ine kadar olan kısmı,

- Yukarda sayılan kamu kurum ve kuruluşlarına bağışlanan okul, sağlık tesisi, 100 yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde 50 yatak) kapasitesinden az olmamak kaydıyla öğrenci yurdu ile çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi ve bakım ve rehabilitasyon merkezi inşası dolayısıyla yapılan harcamalar veya bu tesislerin inşası için bu kuruluşlara yapılan her türlü bağış ve yardımlar ile mevcut tesislerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için yapılan her türlü nakdî ve aynî bağış ve yardımların tamamı,

-Bakanlar Kurulunca yardım kararı alınan doğal afetler dolayısıyla Başbakanlık aracılığı ile makbuz karşılığı yapılan aynî ve nakdî bağışların tamamı,

Vergi Matrahından İndirilemeyecek Giderler: İndirilemeyecek giderlerle ilgili GVK'nın 41. maddesi ile KVK'nın 11. maddesi bankaların KV'ye tabi kurum kazançlarının saptanmasında da geçerlidir.

-Öz sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizler,

-Örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkları ve benzeri giderler,

-Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançlar.

-Her ne şekilde ve ne isimle olursa olsun ayrılan yedek akçeler (Türk Ticaret Kanununa, kurumların kuruluş kanunlarına, tüzüklerine, ana statülerine veya sözleşmelerine göre safi kazançlardan ayırdıkları tüm yedek akçeler ile Bankacılık Kanununa göre bankaların ayırdıkları genel karşılıklar dahil).

-Bu Kanuna göre hesaplanan kurumlar vergisi ile her türlü para cezaları, vergi cezaları, 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ödenen cezalar, gecikme zamları ve faizler ile Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre ödenen gecikme faizleri,

-Kanunlarla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak tespit edilen hadler saklı kalmak kaydıyla, menkul kıymetlerin itibarî değerlerinin altında ihracından doğan zararlar ile bu menkul kıymetlere ilişkin olarak ödenen komisyonlar ve benzeri her türlü giderler,

-Kiralama yoluyla edinilen veya işletmede kayıtlı olan; yat, kotra, tekne, sürat teknesi gibi motorlu deniz taşıtları ile uçak, helikopter gibi hava taşıtlarından işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olmayanların giderleri ve amortismanları,

-Sözleşmelerde ceza şartı olarak konulan tazminatlar hariç olmak üzere kurumun kendisinin, ortaklarının, yöneticilerinin ve çalışanlarının suçlarından doğan maddî ve manevî zarar tazminat giderleri,

-Basın yoluyla işlenen fiillerden veya radyo ve televizyon yayınlarından doğacak maddî ve manevî zararlardan dolayı ödenen tazminat giderleri,

-Her türlü alkol ve alkollü içkiler ile tütün ve tütün mamullerine ait ilan ve reklam giderlerinin % 50'si. Bakanlar Kurulu bu oranı % 100'e kadar artırmaya veya sıfıra kadar indirmeye yetkilidir,

İstisna ve Muafliklar: KVK 4. ve 5. maddelerinde, KV'den istisna tutulan kazançlar ve kurumlar vergisinden muaf olan kurumlar düzenlenmiştir.

KV'den istisna olan kazançlar kurumlar vergisi kanununun 5.maddesinde belirtilmiş olup, bankalar açısından önem arzeden kurumlar vergisinden istisna tutulan kazançlar aşağıda sıralanmıştır.

- Kurumların tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılmaları nedeniyle elde ettikleri kazançlar (Fonların katılma belgeleri ile yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları hariç),

- Kurumların tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun kârına katılma imkânı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde ettikleri kâr payları.

-Kanunî ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine iştirak eden kurumların, bu iştiraklerinden elde ettikleri aşağıdaki şartları taşıyan iştirak kazançları;

-Kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası, kanunî veya iş merkezi Türkiye'de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az % 10 oranında iştiraktan oluşan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurt dışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları.

-Anonim şirketlerin kuruluşlarında veya sermayelerini artırdıkları sırada çıkardıkları payların bedelinin itibarî değeri aşan kısmı,

- Türkiye'de kurulu menkul kıymetler yatırım fonları veya ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları,

-Portföyü Türkiye'de kurulu borsalarda işlem gören altın ve kıymetli madenlere dayalı yatırım fonları veya ortaklıklarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları,

- Türkiye'de kurulu girişim sermayesi yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

- Türkiye'de kurulu gayrimenkul yatırım fonları veya ortaklıklarının kazançları,

-Türkiye'de kurulu emeklilik yatırım fonlarının kazançları,

- Türkiye'de kurulu konut finansmanı fonları ile varlık finansmanı fonlarının kazançları.

-Kurumların, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazlar ve iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların % 75'lik kısmı.

-Bankalara borçları nedeniyle kanunî takibe alınmış veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna borçlu durumda olan kurumlar ile bunların kefillerinin ve ipotek verenlerin sahip oldukları taşınmazlar, iştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri ile rüçhan haklarının, bu borçlara karşılık bankalara veya bu Fona devrinden sağlanan hasılatın bu borçların tasfiyesinde kullanılan kısmına isabet eden kazançların tamamı ile bankaların bu şekilde elde ettikleri söz konusu kıymetlerin satışından doğan kazançların %75'lik kısmı.

-Kurumların yurt dışında bulunan iş yerleri veya daimî temsilcileri aracılığıyla elde ettikleri aşağıdaki şartları taşıyan kurum kazançları;

- Bu kazançların, doğduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az % 15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,

-Kazançların elde edildiği hesap dönemine ilişkin yıllık kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye'ye transfer edilmiş olması,

-Ana faaliyet konusu, finansal kiralama dahil finansman temini, sigorta hizmetlerinin sunulması veya menkul kıymet yatırımı olan kurumlarda, bu kazançların doğduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az Türkiye'de uygulanan kurumlar vergisi oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,

-Okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okulları ile Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere bağlı rehabilitasyon merkezlerinin işletilmesinden, ilgili Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığının belirleyeceği usûller çerçevesinde beş hesap dönemi itibarıyla elde edilen kazançlar (İstisna, belirtilen okulların ve rehabilitasyon merkezlerinin faaliyete geçtiği hesap döneminden itibaren başlar.).

- İştirak hisseleri alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumların kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarına ilişkin giderlerinin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının, istisna dışı kurum kazancından indirilmesi kabul edilmez.

Beyan Esası: KV bankaların beyanı üzerine tarh ve tahakkuk olunur.

Vergilendirme Dönemi: Bir hesap dönemi vergilendirme dönemidir. Hesap dönemi, özel hesap dönemleri hariç olmak üzere bir takvim yılıdır.

Vergi Oranı: Kurumlar vergisi kanununun 32. maddesine göre, kurumlar vergisi tespit olunan kurum kazancı üzerinden % 20 oranında hesaplanır. Kurumlar vergisi mükelleflerince cari vergilendirme döneminin kurumlar vergisine mahsup edilmek üzere Gelir Vergisi Kanununda belirtilen esaslara göre ve cari dönemin kurumlar vergisi oranında geçici vergi ödenir.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri: KV Beyannamesi hesap döneminin kapandığı ayı takip eden dördüncü ay içinde mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine verilir.

Ödeme Tarihi: Kurumlar vergisi kanununun 21. maddesine göre KV beyannamenin verildiği ayın sonuna kadar ödenir. Muhtasar beyanname ile bildirilen vergiler, beyannamenin verildiği ayın 26.günü akşamına kadar ödenir.

Tasfiye ve birleşme hallerinde tasfiye ve birleşme beyannamesinin verildiği süre aynı zamanda vergi ödeme süresidir.

a. Gelir Vergisi Stopajı ve Diğer Stopaj Yükümlülükleri

Bankalarca her vergi yükümlüsü gibi elde etmiş oldukları bazı gelirleri üzerinden kaynakta kesinti yoluyla vergileme yapılmaktadır. Kaynakta kesinti yoluyla bankaların elde etmiş oldukları gelirleri üzerinden KV'ye mahsup edilmek üzere tahsil edilen bu vergiler bankalar için mali yük oluşturmaktadır.

Vergi Tipi: Bankaların elde etmiş olduğu gelirler üzerinden kaynakta kesinti yoluyla alınan vergi türüdür.

Verginin Konusu: Bankalarca elde edilen bazı gelirler niteliklerine göre kaynakta kesinti yoluyla vergilendirilmektedir. Bankalarca kaynakta kesinti yoluyla vergilendirilen başlıca kazanç unsurları şunlardır:

-KV'den mahsup edilmek üzere iştiraklerden elde edilen temettüer üzerinden stopaj,

-Her nevi tahvil ve hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

-Mevduat faizleri

-Ters repo kazançları

-Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve Katılım Bankaları tarafından kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları,

Vergiyi Doğuran Olay: Vergiyi doğuran olay yukarıda belirtilmiş olan gelir unsurlarından birinin elde edilmesidir.

Vergi Matrahı: Matrah gelirin gayri safi tutarıdır.

Kesinti Oranı: 2006 yılından önceki yıllarda vergi oranları elde edilen gelir türüne göre devlet tahvili, hazine bonusu, menkul kıymetlerden sağlanan gelirler, nama ve hamiline yazılı özel sektör tahvil faizleri vs) değişiklik göstermekte iken 1.01.2006 tarihinden itibaren gelir türü ne olursa olsun özel durumlar hariç %15 oranında stopaja tabidir.

Kaynakta Kesilen Vergilerin Mahsubu: Kaynakta kesilmiş olan vergiler beyanname üzerinden hesaplanan KV'den veya geçici vergiden indirilir.

Ayrıca, Bankalar diğer vergi mükelleflerinin kendileri aracılığıyla elde etmiş oldukları gelirler nedeniyle vergi sorumluluğu taşımaktadırlar. Vergi sorumluluğu

nedeniyle bankalar tarafından kaynakta kesinti yoluyla tahsil edilen bu vergiler, vergi dairesine ödenmektedir.

Vergi sorumluluğu nedeniyle bankalar tarafından kaynakta kesinti yoluyla tahsil edilen bu vergilerden önemlilik arzedenler maddeler halinde aşağıda açıklanmıştır. Ancak bankaların stopaj yükümlülüğü aynı zamanda bankaların vergisel yük ve yükümlülükleri arasında olması sebebiyle ayrıca ele alınmış olduğundan bu bölümde ana başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

Kâr Dağıtımı:

- Türkiye de kurulu bulunan bankalar tarafından kâr dağıtımı yapılması halinde KV'den istisna tutulan kazançlara isabet eden kısım düşüldükten sonra hisse senedi kâr payları üzerinden % 15 GV, kesintisi yapılmaktadır.

-Türkiye'de şubesi bulunan yabancı bankaların elde etmiş olduğu KV sonrası kârlar ise (kârın dağıtılmasına bakılmaksızın) % 15 GV tevkifatına tabidir. Ancak ikili vergi anlaşmaları hükümleri saklıdır.

-Bankaların yararlanmış olduğu iştirak kazançları istisnası hariç, yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar dahil olmak üzere, dağıtılsın dağıtılmasın KV'den müstesna kazanç ve iratlardan % 15 oranında gelir vergisi tevkifatı uygulanır.

Dar Mükellef Kurumlara Yapılan Ödemeler: Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların Türkiye'de elde ettikleri ve Türkiye'de vergiye tabi kazançları nedeniyle, bu kazançları sağlayan Bankaların verginin ödenmesi nedeniyle sorumluluğu bulunabilmektedir. Örneğin; dar mükellef kurumlarca ticari ve zirai kazançlar hariç diğer kazançlar elde edilmesi – menkul sermaye iratları, serbest meslek kazançları gibi)

Serbest Meslek Mensuplarına Yapılan Ödemeler: Bankalarca serbest meslek mensuplarına yapılan ödemeler için serbest meslek türüne bağlı olarak % 15 oranında

gelir vergisi tevkifatı uygulanır. Kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler muhtasar beyanname ile kesintiyi izleyen ayın 26. günü bağılı bulunan vergi dairesine ödenir.

GVK. 42. m. Kapsamına Giren İşler Dolayısıyla Yapılan Ödemeler:

Bankalarca birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat ve onarma işleriyle uğraşanlara (kurumlar dahil) yapılan ödemeler üzerinden % 15 oranında gelir vergisi tevkifatı uygulanır. Kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler muhtasar beyanname ile kesintiyi izleyen ayın 26. günü bağılı bulunan vergi dairesine ödenir.

Mal ve Hakların Kiralanması Karşılığında Yapılan Ödemeler: Bankalarca mal ve hakların kiralanması karşılığı gelir elde edenlere (GVK m.94'te tanımlananlar) yapılan ödemeler üzerinden GVK m.94 uyarınca % 15 oranında gelir vergisi tevkifatı uygulanır. Kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler muhtasar beyanname ile kesintiyi izleyen ayın 26. günü bağılı bulunan vergi dairesine ödenir.

Ücretler: Bankalarca hizmet erbabına yapılan ödemeler üzerinden GVK m. 103 ile belirlenen tarife uyarınca gelir vergisi tevkifatı yapılır. Kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler muhtasar beyanname ile kesintiyi izleyen ayın 26. günü bağılı bulunan vergi dairesine ödenir. Bankalarca işgörenlere yapılan ücret ödemelerinde uygulanacak gelir vergisi stopajı hakkındaki detaylı bilgi raporumuzun "B"bölümünde (İşveren olarak Bankaların Mali Yük ve Yükümlülükleri) yer almaktadır.

Mevduat Faizleri ve Repo Gelirleri: Bankalar müşterileri tarafından elde edilen repo gelirleri ve mevduat faiz gelirleri nedeniyle %15 oranında gelir vergisi tevkifatı yaparlar. Kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler muhtasar beyanname ile kesintiyi izleyen ayın 26. günü bağılı bulunan vergi dairesine ödenir.

Veraset İntikal Vergisi Mükelleflerine Yapılan Ödemeler: Bankalar istihkak sahiplerine Veraset İntikal Vergisi mevzuuna giren herhangi bir muamele dolayısıyla para ve senet verebilmek için evveleemirde verginin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname talep etmek yükümlülüğündedirler.

Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla farklı matrah ve oranlarda vergi tevkifatı yaparlar.

Vergi tevkifatı bankalarca en geç bir hafta içerisinde buldukları yerin mal sandığına yatırılır ve keyfiyet vergi dairesine yazı ile bildirilir.

Bankaların Sorumlu Sıfatıyla Diğer Vergi Yükümlülükleri: Bankalar diğer vergi mükelleflerinin kendileri aracılığıyla elde etmiş oldukları gelirler nedeniyle vergi sorumluluğu taşımaktadırlar. Bu kapsamda dar mükellefiyette, mükellefin daimi temsilcisi mevcut değilse, kazanç ve iratları dar mükelleflere sağlayanlar tarhiyata muhatap tutulmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bir değer artış kazancı elde eden bir dar mükellefin Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilcisi bulunmadığı takdirde, kazancın banka aracılığıyla elde edilmiş olması halinde, kazancı elde edilmesini sağlayan bankanın vergi beyannamesinin verilmesi ve verginin ödenmesi nedeniyle sorumluluğu bulunabilecektir.

2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)

Vergi Tipi : BSMV 23.07.1956 tarih 9362 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu içinde düzenlenmiş bir işlem vergisidir

1985 yılında yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanunu ile Gider Vergileri Kanununda düzenlenen diğer harcama vergileri (istihsal vergisi, maliyet vergisi gibi) yürürlükten kaldırılırken BSMV’nin uygulanmasına devam edilmiştir.

Bankacılık ve sigortacılık hizmetleri Katma Değer Vergisi’nin kapsamında olmasına rağmen, mükerrer vergilemeyi önlemek için BSMV kapsamına giren işlemler Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 17/4 maddesiyle Katma Değer Vergisinden istisna edilmiştir.

Verginin Konusu : BSMV’nin konusunu bankaların 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanuna göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben almış oldukları paralar oluşturmaktadır.

Vergiye Doğuran Olay: Bankalarca bir işlem yapılması ve yapılan bu işlem sonucunda bankaların nakden ya da hesaben kendi lehlerine para almış olmalarıdır.

Vergi Matrahı: Bankaların her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün işlemler dolayısıyla kendi lehlerine her ne isim altında olursa olsun nakden ya da hesaben aldıkları paraların tutarıdır. Kambiyo alım ve satımlarında ise kambiyo satışlarının tutarı matrahı oluşturur. Vergi matrahından gider ve vergi adı altında indirim yapılamaz. Ayrıca 31. maddeye göre bu kanunla alınan banka ve sigorta muameleleri vergisi matraha dahil edilemez. Örneğin bir bankanın komisyon adı altında tahsil ettiği tutarın tamamı BSMV için matrah olarak dikkate alınır, hesaplanan BSMV matrahtan indirilemez. Yabancı para işlemlerinde matrah, işlem tarihindeki TCMB döviz satış kuru esas alınarak tespit edilir.

İstisnalar: Gider vergileri Kanununun 29. maddesi gereğince BSMV'den istisna tutulan işlemlerden, Bankalar için önemlilik arzedenler;

-Merkezi Türkiye'de bulunan bankaların kendi şube ve ajansları ile bu şube ve ajansların birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar,

-Merkezi Türkiye dışında bulunan bankaların Türkiye'de mevcut şube ve ajansların birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar,

-Hususi kanunlarla her türlü vergiden istisna edilmiş olan esham ve tahvillerin faiz , temettü ve ikramiyeleri,

-Bankaların müşterileri nam ve hesabına başka şahıs ve müesseselere yaptırdıkları hizmetler mukabili olarak aldıkları ve aynen mezkur şahıs veya müesseselere ödedikleri paralar,

-Bankaların, bankerlerin ve sigorta şirketlerinin sermayelerinin tamamı kendilerine ait veya iştirakleri bulunan sınıai işletmelerden sağlanan kârlar ,

-Bankaların, bankerlerin ve sigorta şirketlerinin sermayelerine iştirak ettikleri banka, banker ve sigorta şirketlerinin bu kanuna göre BSMV tabi muamelelerden mütevellit kârları,

-Arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucunda lehe alınan paralar,

-Kooperatifler aracılığı ile Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve bankalar tarafından açılan konut kredileri dolayısı ile lehe alınan paralar,

-Bankaların TCMB'ye yapacakları zorunlu döviz ve efektif devirleri,

-Bankaların iştiraklerinden elde ettikleri temettüleri,

-Mevduat toplamayan bankaların açmış oldukları yatırım kredisi dolayısıyla kendi lehlerine aldıkları paralar,

-4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve bazı Kanun ve Kanun hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına dair kanun uyarınca yapılan özelleştirme işlemleri nedeniyle lehe alınan paralar,

-4325 Sayılı Olağanüstü Hal Bölgesi'nde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere'de istihdam yaratılması ve yatırımların teşvik edilmesi hakkında kanun uyarınca teşvik belgesine bağlanmış yatırımlara verilen krediler nedeniyle lehe alınan paralar,

-İhracat ve Yatırımları Teşvik mevzuatı uyarınca yapılan işlemler nedeniyle lehe alınan paralar,

-Emeklilik yatırım fonlarının, sermaye piyasalarında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri paralar,

bankalar için önemlilik arzeden BSMV istisna edilen işlemlerdir.

Beyan Esası: BSMV yükümlünün beyanı üzerine tarh edilir.

Vergilendirme Dönemi: Vergilendirme dönemi bir aydır.

Vergi Oranı: BSMV oranı genel olarak % 5'tir. Kambiyo muamelelerinde nispet BSMV matrahının binde 1'dir.

Bankalararası mevduat işlemleri, borsa para piyasası işlemleri, repo ve ters-repo işlemlerinde ve devlet tahvili ve hazine bonolarının vadesi beklenmeden satışı nedeniyle lehe alınan paralar için BSMV oranı % 1'dir.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri: Bankalar bir ay içerisindeki vergiye tabi işlemlerini beyanname ile ertesi ayın 15.günü akşamına kadar işlemin yapıldığı yer vergi dairesine bildirirler.

Ödeme Tarihi: Beyanname üzerinden tarh ve tahakkuk ettirilen vergi beyanname verme süresi içinde işlemin yapıldığı yer vergi dairesine ödenir

3. Damga Vergisi

Vergi Tipi: DV işlemler üzerinden alınan bir vergi türüdür.

Verginin Konusu: DV'nin konusu DVK'ya ekli 1) Nolu tabloda yazılan kağıtlardır. Bu kanundaki kağıtlar terimi, yazılıp imzalamak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan belgeleri ifade eder. Örneğin; sözleşmeler, taahhütnameler, temliknameler, teklifnameler, kefalet, teminat ve rehin senetleri, sulhnameler, fesihnameler, kambiyo senetleri (çek hariç), emtia senetleri gibi ticari ve mütedavil kağıtlar, akreditif ve kredi mektupları gibi ticari belgeler, makbuzlar ve beyannameler gibi)

Vergiye Doğuran Olay: DV'nin konusuna giren 1) Nolu tabloda yazılı kağıtların düzenlenmesidir. DV genel kural olarak Türkiye'de düzenlenen kağıtlar üzerinden alınır. Ancak, yabancı ülkelerde düzenlenen kağıtlar

-Türkiye'de resmi dairelere ibraz edildiği veya

-Üzerlerinde devir ve ciro işlemlerinin yürütüldüğü veya

-Herhangi bir şekilde hükmünden yararlanıldığı takdirde

damga vergisini doğuran olay gerçekleşmiş sayılır.

Vergi Matrahı: DV'de nisbi ve maktu olmak üzere iki matrah ölçüsü kabul edilmiştir. Nisbi vergide kağıtların nevi ve niteliklerine göre bunların içerdiği ya da bu kağıtlarda gösterilen para miktarları verginin matrahıdır. Maktu vergilerde ise kağıtların neveleri matraha temel olur.

İstisnalar: DVK'na bağlı 2) sayılı tabloda DV'den istisna tutulan kağıtlar 5 grup halinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bu gruplar;

I-Resmi işlerle ilgili kağıtlar,

II-Öğrenciler ve askerlerle ilgili kağıtlar,

III-İşçiler, çiftçiler ve göçmenlerle ilgili kağıtlar,

IV-Kurumlarla ilgili kağıtlar,

V-Ticari ve medeni işlerle ilgili kağıtlar ticari veya mütedavil kağıtlar üzerine yazılan ciro, kabul ve tesellümü mutazammın şerhler, hisse senetleri ve her türlü tahvillerin temettü ve faiz kuponları, sermaye artışına ilişkin düzenlenen kağıtlar, birleşme, devir ve bölünmeler nedeniyle düzenlenen kağıtlar ve belli şartlarla bireysel konut kredilerine ilişkin olarak düzenlenen kağıtlar gibi)

Ancak Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 12.01.2004 tarih ve DV-4/2004-3/krediler sayılı Damga Vergisi Sirküleri/4 ile; Damga Vergisi Kanuna ekli 2) sayılı tablonun 23) numaralı fıkrasında yapılan değişiklik ile; ihracat kredisi, yatırım kredisi, konut kredisi ve benzeri herhangi bir kredi ayırımına gidilmeksizin, bankalar, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılan tüm krediler ile ilgili düzenlenen kağıtlar ve bu kağıtlar üzerine konulan şerhler istisna kapsamına alınmıştır. Ancak bu kredilerin kullanımları istisna kapsamında değildir.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 30.01.2004 tarih ve DV-6/2004-5/krediler sirküsü ile, yukarda bahsedilen hususlara açıklık getirilmiştir. Bahsi geçen kanunda sözü geçen kredi tanımına, Bankalar Kanununa göre kredi olarak kabul edilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler girmektedir. Akreditifler de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, bankalar tarafından düzenlenecek teminat mektupları ve akreditifler gayrinakdi kredi olarak değerlendirilecektir. Buna göre, bunların sürelerinin uzatılması veya kısaltılması, miktarının artırılması veya azaltılması nedeniyle düzenlenecek kağıtların da damga vergisi istisnasından yararlandırılması gerekmektedir.

Sözkonusu kanunda “ Kredilerin kullanımları hariç” ifadesi, kredinin temin edilmesinden sonra değişik amaçlarla kullanılması sırasında bu tutarın kullanımı ile bağlantılı olarak düzenlenmesi muhtemel kağıtları kavramaktadır. Örneğin, bir taşıt kredisinin temininden sonra bu kredi ile satın alınan taşıtla ilgili alıcı ile satıcı arasında düzenlenen sözleşme ve benzeri kağıtlar vergiye tabi olacaktır

Ayrıca, diğer bazı kanunlarda da DV'den müstesna tutulan kağıtlar düzenlenmiştir:

-4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve bazı Kanun ve Kanun hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına dair kanun uyarınca yapılan özelleştirme işlemleri nedeniyle düzenlenen kağıtlar,

-3996 sayılı kanun uyarınca Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet modelleri kapsamında düzenlenen ve DV'den müstesna tutulmuş kağıtlar,

-3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu uyarınca, (mevduat kabul etmeyen bankalarca gerçekleştirilen) finansal kiralama işlemlerine ilişkin düzenlenen kağıtlar,

-Teşvik mevzuatı uyarınca DV'den istisna tutulan kağıtlar,

-KVK Geç. Mad.29 kapsamında gerçekleştirilen devir ve birleşmeler sırasında düzenlenen kağıt ve sözleşmeler ile müfesihi kurumun menkul ve gayrimenkul mallarını devralan veya birleşilen kurum adına kayıt ve tescili işlemleri ve müfesihi kurum tarafından devir veya birleşme tarihinden önce düzenlenen veya lehe alınan teminat mektupları, sözleşmeler, şerhler, teminatlar ve sair kağıtların, devralan veya birleşilen kurum adına yenilenmesi, uzatılması, değiştirilmesi, devredilmesi veya bozulmasına ilişkin işlemler,

DV'den istisnadır.

Vergilendirme Dönemi: Vergilendirme dönemi 1 aydır.

Vergi Oranı: Vergi oranları DV matrahının nispi ve maktu olmasına bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bankalarla ilgili husus istisnalar kapsamında anlatılmıştır.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri :Bankalar 1 ay içerisinde hesapladıkları DV'ni ertesi ayın 20. günü akşamına kadar DV beyannamesi ile ödemenin yapıldığı yer vergi dairesine bildirirler.

Ödeme Tarihi: DV ertesi ayın 26.günü akşamına kadar ödemenin yapıldığı yer vergi dairesine bildirilir ve aynı sürede vergisi ödenir.

Damga Vergisinde Sorumluluk: DV'nin ödenmesinde esas kural kağıda imza edenlerin verginin mükellefi olmasıdır. Taraflar kendi aralarında anlaşarak DV yükünü tarafların birinin üstlenmesine karar verebilir. Ancak, Bankalar vergisi ödenmemiş veya

noksan ödenmiş kağıtları, usulen vergi ve cezası ödenmedikçe işleme koyamazlar. Vergi ve cezası ödenmeden bu kağıtları işleme koyan ilgili banka ve kuruluşlardan, kağıdın mükelleflerinden alınacak ceza miktarında ayrıca ceza alınır. Ayrıca Teşvik mevzuatı uyarınca, teşvikli işlemlerin vergi istisnalarını takip zorunluluğu bulunmaktadır.

Vergiye tabi kağıtların Damga Vergisinin ödenmemesinden veya noksan ödenmesinden dolayı alınması lazım gelen vergi ve cezadan, mükelleflere rücu hakkı olmak üzere, kağıtları ibraz edenler sorumludur.

Birden fazla kişi tarafından imza edilen kağıtlara ait vergi ve cezanın tamamından imza edenler müteselsilen sorumludurlar. Bunlar arasında vergiden müstesna olanların bulunması Damga Vergisinin noksan ödenmesini gerektirmez. Damga Vergisinden muaf kuruluşlarca kişilerin 1) sayılı tabloda yer alan işlemleriyle ilgili olarak düzenlenen ve sadece bu kurumların imzasını taşıyan kağıtlara ait verginin tamamı kişiler tarafından ödenir. Ancak bu kağıtlara ait verginin hiç ödenmemesi veya noksan ödenmesi halinde vergi ve cezanın tamamından kişilerle birlikte kurumlar müteselsilen sorumludurlar.

4. Katma Değer Vergisi (KDV)

KDV Kanunu uyarınca, BSMV kapsamına giren işlemler KDV'den müstesnadır. Buna göre, elde etmiş oldukları her türlü gelirleri nedeniyle BSMV mükellefi olan Bankaların KDV mükellefiyetleri bulunmamaktadır. (Finansal kiralama işlemleri yapabilen mevduat kabul etmeyen bankalar hariç). Bununla birlikte, mal ve hizmet alımları nedeniyle KDV ödemek zorunda olan Bankalar için ödenen KDV maliyet oluşturmaktadır. Ayrıca, Bankalar Türkiye'de daimi temsilcisi ve işyeri bulunmayanlara yapmış oldukları ödemeler üzerinden sorumlu sıfatıyla KDV hesaplamak ve beyan etmekle yükümlüdürler.

Vergi Tipi : KDV mal ve hizmet harcamaları üzerinden alınan bir vergi türüdür.

Verginin Konusu: KDV'nin konusu Türkiye'de ticari, sınai, zirai ve mesleki faaliyetler çerçevesinde yapılan mal teslimleri, hizmet ifaları ile her türlü mal ve hizmet

ithalatıdır. Ayrıca bir kısım teslim ve hizmetler de kanunda tek tek sayılmak suretiyle belirlenmiştir.

Vergiyi Doğuran Olay: Mal teslimi ve hizmet ifası hallerinde vergiyi doğuran olay malın teslimi veya hizmetin yapılmasıdır. Ayrıca vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi için malların teslim halinde Türkiye’de bulunması, hizmetin Türkiye’de yapılması veya hizmetten Türkiye’de faydanılması gerekmektedir.

Vergi Matrahı: Teslim ve hizmet işlemlerinde matrah bu işlemlerin karşılığını teşkil eden bedeldir.

İstisnalar:KDV Kanunu m. 17 uyarınca, BSMV kapsamına giren işlemler KDV’den müstesnadır. Buna göre, her türlü gelirleri nedeniyle BSMV mükellefi olan Bankaların KDV mükellefiyetleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, mevduat kabul etmeyen bankalarca gerçekleştirilen finansal kiralama işlemleri KDV’den istisna edilmediğinden, bu faaliyette bulunan bankaların KDV mükellefiyeti bulunabilmektedir.)

Beyan Esası: KDV Kanunu m. 9 uyarınca, Bankalar Türkiye’de daimi temsilcisi ve işyeri bulunmayanlara yapmış oldukları ödemeler nedeniyle sorumlu sıfatıyla KDV hesaplamaya ve beyan etmeye yükümlüdürler. Ayrıca, mevduat kabul etmeyen bankalarca gerçekleştirilen finansal kiralama işlemleri nedeniyle hesaplanacak olan KDV’nin de beyan edilmesi gerekecektir.

Dönemi: Vergilendirme dönemi bir aydır.

Vergi Oranı: KDV Kanununun ekinde KDV oranları belirtilmiştir. Genel KDV oranı % 18 ve finansal kiralama işlemlerinde uygulanacak olan genel oran %1 olmakla birlikte, mal ve hizmetin türüne ve niteliğine bağlı olarak KDV oranı değişiklik göstermektedir.

Beyanname ve Ödeme Zamanı ve Yeri: Sorumlu sıfatıyla vergi kesintisi yapmakla yükümlü bulunan bankalar ile finansal kiralama işlemleri nedeniyle KDV mükellefiyeti bulunan mevduat kabul etmeyen bankalar, KDV beyannamelerini

vergilendirme dönemini takip eden ayın 25. günü akşamına kadar ilgili vergi dairesine vermekle yükümlüdürler. KDV beyanname verme süresi içinde ödenir.

5. Emlak Vergisi

Vergi Tipi: Emlak vergisi servet üzerinden alınan bir vergi türüdür.

Verginin Konusu : EV'nin konusunu Türkiye'de sınırları içerisinde bulunan binalar ve araziler oluşturur.

Vergiyi Doğuran Olay : Malik olma, intifa hakkı tesisi ve bunun sürmesi, malik gibi tasarruf etme EV bakımından vergiye doğuran olayı meydana getirir.

Mükellef: EV'ni bina veya arazinin maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa malik gibi tasarruf edenler öder. Bankalar sahip oldukları taşınmazları nedeniyle emlak vergisi mükellefidirler.

Vergi Matrahı: EV'nin konusuna giren bina ve arazilerin vergi değeridir rayiç bedel).

İstisnalar: EV'den muaf geçici veya daimi olarak ve istisna tutulanlar Kanununun 4, 5, 14, 15 maddeleri ile saptanmıştır. Bunlardan önemlilik arzedenler aşağıda belirtilmiştir.

-Katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyelere, köy tüzel kişiliğine, kanunla kurulmuş üneveriste ve devlete ait binalar,

-İl Özel idareleri, belediyeler ve köyler ile bunların teşkil ettikleri birlikler ve bunlara bağlı müesseselere ait; su, elektrik, havagazı, mezbaha ve soğuk hava işletme binaları, belediye sınırları içinde yolcu taşıma işletme binaları ve kapalı durak yerleri,

-Ordu evleri, askeri gazino ve kantinler ile bunların müstemilatı,

-Kamu menfaatlerine yararlı derneklere ait binalar,

emlak vergisinden istisna olanlardır.

Beyan Esası: EV mükelleflerin yazılı beyanı üzerine tarh ve tahakkuk ettirilir.

Vergilendirme Dönemi: EV'de vergilendirme dönemi 1 yıldır.

Vergi Oranı : Emlak Vergisinin oranı meskenlerde binde 1, diğer binalarda binde 2'dir. Bu oranlar 5216 sayılı Kanunun uygulandığı büyük şehir belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde % 100 artırımlı uygulanır.) Ayrıca, tespit ve ilan edilecek bina metrekare normal inşaat maliyet bedelleri bu arsa veya arsa payı değeri esas alınarak, hesaplanacak maliyet bedelinden düşük olamaz.

-Arazi vergisinin oranı binde 1'dir. Ancak arsalarda bu oran binde 3 olarak uygulanır. Bu oranlar 5216 s. Kanunun uygulandığı büyük şehir belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde % 100 artırımlı uygulanır.) Ayrıca, beyan edilecek değerler, VUK'un asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin hükümlerine göre takdir komisyonlarınca hesaplanan miktardan düşük olamaz.

-Genel beyan dönemi veya vergi değerini tadil eden sebeplerin mevcudiyeti halinde mükellefiyetin başlangıç yılını takip eden yıllarda EV matrahı, her yıl bir önceki yıl matrahının VUK hükümleri uyarınca aynı yıl içinde tespit edilen yeniden değerlendirme oranının yarısı nispetinde arttırılmak suretiyle bulunur.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri: EV 4 yılda bir defa (Bu süre Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 yıla kadar indirilebilir) olmak üzere Maliye Bakanlığınca mükelleflerin genel beyana davet edildikleri tarihi takip eden bütçe yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında ilgili belediyelere verilir.

Ödeme Tarihi: EV'nin birinci taksiti Mart, Nisan ve Mayıs aylarında, ikinci taksiti ise Kasım ayında olmak üzere iki eşit taksitte ödenir.

6. İlan ve Reklam Vergisi

Verginin Konusu : Belediye sınırları ile mücavir alanları içinde yapılan her türlü ilan ve reklam, İlan ve Reklam Vergisine tabidir.

Mükellefiyet ve Sorumluluk: Bankalar, yurt dışından gönderilen ilan ve reklamlar dahil olmak üzere, ilan ve reklamı kendi adına yaptırdıkları surette verginin mükellefi olurlar. Bankalar, ilan ve reklam işlerini mutad meslek olarak ifa edenler vasıtasıyla gerçekleştirdiği durumda bu kişi veya kuruluşlar bankaların adına vergilerini ilgili belediyeye yatırmaktan sorumludurlar.

İstisna ve Muafıklar: 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 14. maddesinde hangi ilan ve reklamların vergiye tabi olmadığı belirtilmiştir. Bunların içinden Bankalar için önem arz eden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

-TRT tarafından yayınlanan ve yapılan ilan ve reklamlar,

-Her türlü gazete, dergi ve kitaplarda yapılan ilan ve reklamlar,

-Bankalara ait işyerlerinin iç veya dış kapılarına konan ve kimliklerini gösteren levhalar,

-Umumi mahallerde reklam amacı ile konulacak sıra, bank ve benzeri gereçler üzerindeki ilan ve reklamlar.

Matrah ve Oran: Vergi konusuna giren ilan ve reklamlar için ödenecek vergiler kanunda yer alan tarifelerde belirlenmiş bulunmaktadır. Örneğin, dükkan, ticari ve sinai müessese ve serbest meslek erbabınca çeşitli yerlere asılan ve resim gibi sabit bütün ilan ve reklamların beher metrekaresinden yıllık olarak ilan ve reklam vergisi alınır.

Tarih ve Ödeme : Bankaların vergiye tabi ilan ve reklamlarında, ilan ve reklam işinin mükellef tarafından yapılması durumunda işin yapılmasından önce mükellef tarafından, ilan ve reklamların bu işi mutad meslek olarak ifa edenler tarafından yapılması durumunda ise reklamın yapıldığı ayı takip eden ayın 20. günü akşamına

kadar verilecek beyanname üzerine tarh ve tahakkuk ettirilir. İlan ve reklam vergisi beyan süresi içinde ödenir.

7. Çevre Temizlik Vergisi

Verginin Konusu: Belediye sınırları ile mücavir alan içinde bulunan ve belediyelerin katı atık toplama ile kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar, ÇTV'ye tabidir.

Mükellefiyet ve Sorumluluk:Bankalar binaları her ne şekilde olursa olsun kullandıkları sürece ÇTV mükellefi sayılırlar. Boş bulunan binalarda bu verginin mükellefi, binaların malikleri veya malik gibi tasarruf edenlerdir.

Tarh ve Tahakkuk: ÇTV, belediyelerce binaların tarifedeki derecelere intibak ettirilmesi üzerine her yılın Ocak ayında yıllık tutarı itibariyle tahakkuk etmiş sayılır. Tahakkuk eden vergi, bir defaya mahsus olmak üzere, belediyelerin ilan koymaya mahsus mahallerinde bir ay süreyle topluca ilan edilir.

Matrah ve Oran: Vergi konusuna giren konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar için ödenecek vergiler kanunda yer alan tarifelerde belirlenmiş bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu tarifede yer alan bina gruplarını tespit etmekte, gruplarda yer alan binaların hangi dereceye gireceği, binaların buldukları mahallin belediyelerince belirlenmektedir.

Ödeme Zamanı : Yıllık olarak tahakkuk eden bu vergi, bankalarca her yıl Emlak Vergisinin taksit sürelerinde ödenir.

8. Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)

Vergi Tipi: MTV servet üzerinden alınan bir vergi türüdür.

Verginin Konusu: MTV'nin konusu Karayolları Trafik Kanununa göre trafik şube ve bürolarına kayıt ve tescil edilmiş bulunan motorlu kara taşıtları, Ulaştırma Bakanlığı

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne kayıt ve tescil edilmiş olan uçak ve helikopterler, Liman ve belediye siciline kayıt ve tescil edilmiş olan deniz taşıtları oluşturmaktadır.

Bankalar bankacılık faaliyetlerini sürdürürmek amacıyla araç satın almaktadırlar. Bankalar sahip oldukları araçları nedeniyle MTV'nin mükellefidirler.

Bankalar, son yıllarda araç ihtiyaçlarını kiralama şirketlerinden kiraladıkları araçlarla gidermektedirler, dolayısı ile MTV'den bu şekilde kaçınma yoluna gitmektedirler.

Vergiye Doğuran Olay: MTV yükümlülüğü motorlu taşıtların trafik, liman veya belediye sicili ile Ulaştırma Bakanlığı tarafından tutulan sivil hava vasıtalarına kayıt ve tescille başlar.

Vergi Matrahı: MTV Türk vergi sisteminde yer alan spesifik ad valorem) matrahlı vergilerdendir. Aracın yaşına, silindir hacmine, ağırlığına ve modeline göre değişiklik göstermekte olup Maliye Bakanlığı tarafından her yıl yeniden belirlenmektedir.

İstisnalar: MTV Kanunu 4. Maddesi ile MTV'den istisna tutulan motorlu taşıtlar belirtilmiştir. Bunlar;

-Genel Bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyelerle köy tüzel kişiliğince daire ve idareler adına kayıt ve tescil edilen taşıtlar,

-Karşılıklı olmak şartıyla, yabancı devletlerin Türkiye'de bulunan elçilik ve konsolosluklarıyla elçi ve konsoloslarına Fahri konsoloslar hariç) ve o devletin uyruğunda bulunan elçilik ve konsolosluk memurlarının Türkiye'de bulunan uluslararası kurullar ile bu kurulların yabancı uyruklu memurlarına ve resmi bir görev için yönetim ve heyetlere ve bu heyetlere mensup yabancı uyruklu kişilere ait taşıtlar,

-Sakat, 90 ve daha fazla olan malül ve engellilerin adlarına kayıtlı taşıtlar ile diğer malül ve engellilerin, bu durum için getirilmiş özel tertibatlı taşıtlar,

-Temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimleri veya hisseleri kısmen veya tamamen mevduat ve sigorta fonuna intikal eden bankalara, tasfiyeleri tasarruf mevduatı sigorta fonu eliyle yürütülen iflas idarelerine ait taşıtlar,

MTV istisna tutulmuştur.

Beyan Esası: MTV'ler taşıtların kayıt ve tescilinin yapıldığı vergi dairesi tarafından heryıl Ocak ayının başında yıllık olarak tahakkuk ettirilir. Tahakkuk edilen vergi ayrıca mükellefe tebliğ olunmaz ve vergi tahakkuk ettirilen günde tebliğ edilmiş sayılır.

Vergilendirme Dönemi: MTV'de vergilendirme dönemi 1 yıldır.

Vergi Oranı: Vergi konusuna giren taşıtların her biri için ödenecek maktu vergiler kanunda yer alan tarifelerde belirlenmiş bulunmaktadır.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri: Her yıl Ocak ayının başında vergi dairesi tarafından tahakkuk ettirilmiş sayılır, dolayısıyla beyanname verilmesi, ayrıca tebliğ olunması gerekmez.

Ödeme Tarihi: MTV'ler her yıl Ocak ve Temmuz aylarında iki eşit taksitte ödenir. Takvim yılının ilk 6 ayında taşıtın bünyesinde bir değişiklik olması veya verginin artırılması veya azaltılması halinde ikinci taksit yeni duruma göre ödenir.

9. Taşıtların Alım Vergisi (TAV)

Vergi Tipi: TAV harcama üzerinden alınan bir vergi türüdür.

Verginin Konusu: TAV Kanununun 4, 5 ve 6. maddelerinde yazılı taşıtlar TAV'nin konusunu oluşturur. Sözkonusu kanunun 4, 5 ve 6. maddelerinde yazılı taşıtları satın alanlar taşıtların alım vergisinin mükellefidir.

Vergiyi Doğuran Olay: TAV Kanununun 4,5 ve 6. Maddelerinde yazılı taşıtların,

- Her ne şekilde olursa olsun iktisap edilmesi,
- Yurt dışında iktisap edilerek Türkiye'ye ithal edilmesi,
- Vekaletname ile tasarruf hakkının devralınması.

taşıt alım vergisinin konularını oluşturmaktadır.

Vergi Matrahı: TAV Türk vergi sisteminde yer alan spesifik (ad valorem) matrahlı vergilerdendir. Aracın yaşına, silindir hacmine, ağırlığına göre değişiklik arzeten olup her yıl Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan olunur.

İstisnalar: TAV Kanunu 3. Maddesi ile TAV'dan istisna tutulan taşıtlar belirtilmiştir. Buna göre, KVK'a göre yapılan birleşme, devir ve bölünme halleri nedeniyle devredilecek taşıtlar TAV'a tabi değildir.

Beyan Esası: TAV, mükellefin, Maliye Bakanlığınca tespit edilecek esaslara göre, ilgili trafik, belediye, liman, gümrük idareleri, anabayi, bayi, yetkili satıcı, acentelerle Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ile noterlerce onaylanmış beyannamesi üzerine tarh olunur.

Vergilendirme Dönemi: Taşıtların iktisap, ithal ve devir işlemlerinden önce vergilendirilir.

Vergi Oranı: Vergi konusuna giren taşıtların her biri için ödenecek maktu vergiler kanunda yer alan 4 nolu tarifede belirlenmiş bulunmaktadır.

Beyanname Verme Zamanı ve Yeri: TAV, mükellefin, Maliye Bakanlığınca tespit edilecek esaslara göre, ilgili trafik, belediye, liman, gümrük idareleri, anabayi, bayi, yetkili satıcı, acentelerle Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ile noterlerce onaylanmış beyannamesi üzerine tarh olunur. Mükellefler vergiye ilişkin beyannamelerini iktisap, ithal ve devir işleminin tamamlanmasından önce bu işlemin yapıldığı yer vergi dairesine vermek zorundadır.

Ödeme Tarihi: TAV, iktisap, ithal ve devir işlemlerinin ikmalinden önce beyannamenin verildiği yer vergi dairesine ödenir.

10. Harçlar

Tipi: 492 sayılı Harçlar Kanunu gereği alınacak harçlar aşağıda belirtilmiştir.

-Yargı harçları,	1) sayılı tarife
-Noter Harçları,	2) sayılı tarife
-Vergi yasası harçları,	3) sayılı tarife
-Tapu ve kadastro harçları,	4) sayılı tarife
-Konsolosluk harçları,	5) sayılı tarife
-Pasaport, ikamet tezkeresi, vize ve Dış işleri Bakanlığı tasdik harçları,	6) sayılı tarife
-Gemi ve liman harçları,	7) sayılı tarife
-İmtiyazname, ruhsatname ve diploma harçları,	8) sayılı tarife
-Trafik harçları.	9) sayılı tarife

Bankalar, gerek iç işlemleri gerekse dışardaki işlemleri nedeniyle yukarıda belirtilen harçların çoğunu ödemekle yükümlüdürler. Müşterilerinin işlemleri nedeniyle katlanılan harçlar müşterilere yansıtılırken, faaliyetleri nedeniyle karşılaştıkları harçları gider olarak yazmaktadırlar.

Tarife: Harçlar Kanunu 38 Seri No'lu Genel Tebliğ ekinde en son yürürlükte olan tarifeler yer almaktadır. Bankalar harçlar kanunu kapsamında; finansal faaliyetleri almak

için izin belgesi, noter harçları ve tapu ve kadastro işlemleri nedeniyle harç ödemekle yükümlüdürler. Bu kapsamda yer alan harçlardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

8) sayılı tarifenin X1. bölümüne göre 2006 yılı içinde Bankalarca ödenmesi gereken finansal faaliyet izin belgesi harçlarının tutarları aşağıda yer verilmiştir.

-Türkiye'de kurulmuş ve kurulacak bankalar ile yabancı bankaların Türkiye'de açtıkları ve açacakları Merkez Şubelerine ilişkin izin belgeleri (Her yıl için 104.081.YTL)

-Serbest bölgelerde faaliyet göstermek üzere kurulacak bankalar ve açılacak yabancı banka şubelerine ilişkin belgeler (Her banka ve şube için 104.081. YTL)

-Bütün bankaların, serbest bölgelerdekiler de dahil olmak üzere açacakları şubeler için düzenlenen belgeler (Her şube için 20.815,90 YTL.)

Tapu ve Kadastro işlemlerinden alınacak harçlar dördüncü kısım)

Tapu ve kadastro işlemlerinden bu kanuna bağlı 4) sayılı tarifede yazılı olanları, tapu ve kadastro harçlarına tabidir.

Tapu ve kadastro harçlarını kanuna ekli tarifede belirtilen kişiler; tarifede belirtilmeyen işlemlerde, taraflar aksini kararlaştırmamış ise, aşağıda belirtilen kişiler ödemekle mükelleftir.

-Mülkiyet ve mülkiyetten gayri aynı hakları iktisap edenler,

-İpotek tesisinde ipotek tesis edenler,

-Kadastro işlerinde adlarına tescil yapılanlar,

-Miras sebebiyle çıplak mülkiyetin mirasçı adına tescilinde, çıplak mülkiyet sahibi olanlar,

-Rücularda rücu eden taraf,

-Bunların dışında kalan işlemlerde lehine işlem yapmış olanlar.

Harçlar kanununun 4 sayılı tarifesine göre Bankalar;

-İpotek tesisinde ipotekle sağlanan borç miktarı üzerinden binde 3.6

-İpoteğe dahil gayrimenkullerden birisinin çıkarılarak başkasının ithalinde veya teminat ilavesinde borç miktarı üzerinden binde 3.6,

-Mevcut ipotek derecelerinin sonradan istenilen değişikliklerinde binde 1.8,

-Bankalar gayrimenkullerin devir veya iktisabi halinde gayrimenkulun devir ve iktisap bedelinden az olmamak üzere emlak vergisi üzerinden cebri icra ve şuyunun izalesi hallerinde satış bedeli, istimlaklarda takdir edilen bedel üzerinden) binde 15

oranlarında tapu ve kadastro harçları ödemekle yükümlüdürler.

Ancak 2/1/2004 tarih ve 25334 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5035 sayılı Kanunun 31 inci maddesi ile 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 123 üncü maddesinin son fıkrası “Anonim, eshamlı komandit ve limited şirketlerin kuruluş, sermaye artırımı, birleşme, devir, bölünme ve nev’i değişiklikleri nedeniyle yapılacak işlemler ile bankalar, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve bunların teminatları ile geri ödemelerine ilişkin işlemler harca tabi tutulmaz.” şeklinde değiştirilmiştir.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü’nün 1.1.2005 tarih ve Harç/2005-1 sayılı iç sirküsü ile yukarıda belirtilen sözkonusu işlemlere aşağıda belirtilen açıklık getirilmiştir.

492 sayılı Kanunun yukarıda açıklanan 123 üncü maddesi ile kredi kuruluşlarınca kullanılan kredinin kredi kuruluşuna geri dönüşüne kadar geçecek süreçte bu Kanun hükümlerine göre doğacak harçların aranılmaması öngörülmektedir.

Bu itibarla, bankalar, özel finans kurumları, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılan kredilerin vadesinde ödenememesi sebebiyle kredi borçlusunun veya kefillerinin, borca karşılık teminat gösterilen gayrimenkullerinin krediyi kullandıran kuruluş tarafından satın alınması halinde istisna, söz konusu gayrimenkullerin kredi kuruluşunun aktifine girmesine kadar geçecek süreçte noterde, yargıda, icrada ve tapuda yapılacak işlemler nedeniyle doğacak harçlarla sınırlı olup, şirket aktifine kaydedilen gayrimenkullerin daha sonra satılması işlemlerinin harçtan bağışık tutulmasına imkan bulunmamaktadır.

Ancak bankalarca yürütülen ipotek işlemlerinde uygulamada masraf adı altında ücret talep edilmektedir.

Diğer harçlar

Ayrıca, bankalarca işlemlerin niteliğine bağılı olarak noter, yargı vb. harçlar da ödenmektedir.

İstisnalar: Tapu ve kadastro harçlarından istisna tutulan işlemler harçlar kanununun 59. m. ile açıklanmıştır

-KVK m. 38 vd. hükümleri kapsamında yapılan devir, birleşme ve bölünme işlemleri nedeniyle yapılacak tescil işlemleri tapu ve kadastro harcından istisna edilmiştir.

-KVK Geç. Mad.29 kapsamında gerçekleştirilen devir ve birleşmeler sırasında münfesihi kurumun menkul ve gayrimenkul mallarını devralan veya birleşilen kurum adına kayıt ve tescili işlemleri her türlü harçtan istisna edilmiştir.

-KVK Geç. Mad. 28 kapsamında yapılacak tescil işlemleri tapu ve kadastro harcından istisna edilmiştir.

Harç Alma Ölçüleri: Bankalar finansal faaliyet izin belgesi dolayısıyla tabi oldukları harçları 8 sayılı tarifede yazılı belgelerden, belgenin nevi ve mahiyetine göre maktu esas üzerinden öderler.

-Tapu ve kadastro harçları 4 sayılı tarifede yazılı işlemlerden, işlemlerin nevi ve mahiyetine göre değer esası üzerinden nispi veya maktu olarak alınır.

Harcın Tahakkuk ve Ödeme Zamanı: Bankalar finansal faaliyet izin belgesi işlemleri nedeniyle harçları harç pulu yapıştırmak suretiyle veya makbuz karşılığında ödeyeceklerdir. Bu tür harçlar peşin olarak ödenir. Yıllık harçlar ise her mali yılın ilk ayı içerisinde ödenir.

Tapu ve kadastro harçları ise makbuz karşılığında işlemin yapıldığı yerin vergi dairesine ödenir.

11. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu

Tanımı: Bakanlar Kurulunun 88/12944 sayılı kararı ile; kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla 1211 sayılı TCMB Kanunu'na dayanılarak TCMB nezdinde KKDF oluşturulmuştur.

Söz konusu fonun yasal dayanağı 3182 sayılı Bankalar Yasası'nın 37.ve 40. maddeleridir. Daha sonrasında 3182 sayılı Bankalar Yasası'nın yerini 4389 sayılı Bankalar yasası almış ve bu yeni yasanın 20/1-b maddesiyle Bakanlar kuruluna tanınmış yetki aynen sürdürülmüştür. Ancak, 3.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazatede yayınlanan 'Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına Dair' 4684 sayılı yasanın 16'ıncı maddesinin e) bendi ile 4389 sayılı Bankalar Yasası'nın anılan 20/1-b maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat 4684 sayılı yasanın geçici 3/a maddesi ile 'Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesintilerinin bu konuda yeni düzenleme yapıncaya kadar yürürlükten kaldırılan hükümlere göre tahsil edilmesi' öngörülmüştür. 1.01.2002 tarihi itibariyle yasal düzenleme ile yürürlükten kaldırılan bu düzenleme kapsamında olan Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu, 4684

sayılı yasanın gecici 3/a maddesine dayanak gösterilerek halihazırda tahsil edilmektedir.

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu uygulaması ülkemizde karmaşık bir görüntüye sahip olup, hukuken yasası olmadan kamusal niteliği olan bir alacak kabul edilerek, takip ve tahsil edilmek suretiyle sürdürülmektedir.¹

KKDF'ye Tabi İşlemler ve Kesinti Oranları: 12.5.1988 Tarih ve 88/12944 Sayılı Kararnameye İlişkin KKDF Hakkında 6 Sayılı Tebliğ ile KKDF'ye yapılacak kesintilerin, bu Fon'dan ihtisas kredilerine ödenecek primlerin oranı ile uygulamaya ilişkin esas ve şartları belirlenmiştir.

Kaynak kullanımı destekleme fonu hakkında karara ilişkin olarak çıkartılan tebliğlerle KKDF oranları düzenlenmektedir.

1.1.2006 tarihi itibarıyla KKDF oranları aşağıda yer verilmiştir.

-Bankalarca kullanılan tüketici kredilerinde (Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla kullanılan krediler) %15, diğer kredilerde %0,

-Bankalar dışında Türkiyede yerleşik kişilerin yurtdışından sağladığı kredilerde %0-Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta %3, kesinti yapılır.

Kesinti oranlarını sıfıra kadar indirmeye veya onbeş puana kadar yükseltmeye veya kesintiyi tümüyle kaldırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir. Fon kesintileri, YTL kredilerde tahakkuk ettirilen faiz tutarı üzerinden, dövize endeksli ve diğer endeksli kredilerde, borç bakiyesine ilişkin kur farkı veya endeks farkı ile dönem faizinin cari kurdan YTL karşılığı veya fark faizin spread) toplam tutarı üzerinden, tahakkuk ettirilen faizlere ek olarak, döviz ve altın kredilerinde kredinin kullanıldığı tarihte, kredinin anapara tutarı ve altın miktarı üzerinden hesaplanarak Fon'a yatırılır.

¹Veyssi Seviğ, "Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu"
[http://www.dünyagazetesi.com.tr/2005/12/16/yazar/Seviğ], Erişim: 05.01.2006.

Fon'a Kesinti Yapılmayacak Krediler : Hangi kredilerden KKDF kesintisi yapılmayacağı tebliğde belirtilmiştir. KKDF kesintisine tabi tutulmayacak bazı krediler şunlardır:

-T.C. Ziraat Bankası ve T.Halk Bankası'nca kullanılan ihtisas kredileri ile T.Kalkınma Bankası tarafından kullanılan turizm ihtisas kredileri,

-Konut ve yapı tasarrufu kredileri ile gerçek kişilere kendi ihtiyaçları için kullanılan konut inşaat kredileri,

-Yurtiçi bankalararası krediler ile finansman şirketlerinin bankalardan kullandığı krediler,

-Kredilerin, Hazine kaynaklı fonlar dahil, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tebliğ ve Yönetmelik gibi çeşitli mevzuat hükümlerine göre kurulan fonlardan kullanılan kısmı,

-Yurt dışındaki işlerle ilgili olarak yurt içindeki bankalardan veya yurt dışından alınacak döviz kredileri,

-İlgili kanun hükümlerine göre işlemleri fonlardan muaf tutulan Kurum ve Kuruluşlar ile Hazine ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kullandığı krediler,

-T.C.Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ile Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kullandıkları krediler (Müessese, teşebbüs ve iştirakleri hariç),

-Bağlı muamele veya takas,

-Bankalarca yapılan vadeli ihracat alacakları ile ilgili iskonto işlemlerinden senetleri reeskonta kabul edilenler,

-Yurt dışındaki ihracat kredi veya ihracat kredisi sigorta kurumları ile bu ülkelerin kredi garanti programları çerçevesinde, yapılacak ithalatın finansmanında kullanılmak üzere bankaların borçlu sıfatıyla sağladıkları kredilerin ortalama vadesi asgari 1 yıl olmak kaydıyla, ithalatçıya kullanılan kısmı

- Kuyumculukla iştigel eden gerçek ve tüzel kişilerce kullanılan altın kredileri,
- Türkiye’de yerleşik kişilerce yurt dışından sağlanan, ortalama vadesi asgari 1 yıl olan döviz ve altın kredileri (Fiduciary işlemler hariç),
- Kitap ithalatının finansmanı için kullanılan krediler,
- Finansman şirketlerince, münhasıran tarıma yönelik mal alımı için tarım kooperatifleri yesi çiftçilere kullandırılan 2.000 YTL’ye kadar olan krediler,
- Factoring şirketleri tarafından yurt dışından ihracat faktoringi amacıyla sağlanan ve bu amaçla kullandırılan fonlar,
- Türkiye’de yerleşik kişilerce, hisselerinin çoğunluğu Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na ait olan bir bankanın yurt dışı şubelerinden ortalama vadesi asgari 1 yıl olarak sağlanmış olan döviz kredilerinden, hisselerinin çoğunluğu Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na ait başka bir bankaca devralınanlar,
- 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun devir ve birleşmeye ilişkin hükümleri çerçevesinde devredilen, devralan veya birleşen bankaların yurt dışındaki şubelerinden, Türkiye’de yerleşik kişilerce, ortalama vadesi asgari 1 yıl olarak sağlanmış olan döviz kredilerinden, kredinin kullanıldığı yurt dışı şubenin faaliyetine son verilmiş olması nedeniyle, devralan bankaya veya birleşme sonucu oluşan bankaya devrolunanlar,
- 4743 sayılı Malı Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında yapılan işlemler.
- Asgari vadesi bir yıl ve üzerinde olup, yurt dışından alınan döviz kredileri ve yatırım teşvik belgesi kapsamında kullanılan kredilerden; vadesi dolmadan önce krediyi kullananlar tarafından, kısmen veya tamamen sermaye artırımında kullanılmak suretiyle kapatılması veya sermaye artırımında kullanılmak üzere gerçek veya tüzel kişilere devir ve temlikinin yapılması hali,

-2004/7131 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında KOSGEB ile T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve T. Vakıflar Bankası arasında yapılacak protokoller çerçevesinde kullanılacak krediler.

-Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın 7 nci maddesi uyarınca, İstanbul Altın Borsasında işlem görmek üzere anılan Kararın 2 nci maddesinde belirtilen özelliklere sahip işlenmemiş kıymetli madenlerin ithali.

-Yurt içi bankalararası krediler,

-Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı ile Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabına alınan krediler (1 inci Grup Teminatlı Krediler hariç),

-Bankalarca, yurt dışındaki kişilere açılacak krediler,

-Kurucu bankalarca yatırım fonlarına verilen avanslar,

-Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullanılan krediler,

-İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. nezdinde kurulan Borsa Para Piyasası işlemleri,

-Türkiye’de yerleşik kişilerce yurt dışından sağlanan, ortalama vadesi asgari 1 yıl olan döviz ve altın kredileri (Fiduciary işlemler hariç).

-Petrol (petrol mahsulleri dahil), gübre, gübre hammaddesi, buğday ve arpa ile buğday ve arpanın Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yurt içinde işlenmesi sonucu elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin ithalatının finansmanı amacıyla kullanılacak krediler ve ithalat işlemlerinden,

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi yapılmaz.

Fon Kesintilerinin Yatırılma Zamanı: Bankalar, hesaplanacak fon kesintilerini,

-Türk Lirası kredilerde (Endeksli krediler dahil) faiz tahakkukunu,

-Döviz kredilerinde kredinin kullanıldığı veya kullandırıldığı tarihi,

-Kredili ithalatta tahsilatı,

izleyen ayın 15 inci günü akşamına kadar yatırmak zorundadırlar.

Fon Kesintilerinin Süresinde Yatırılmaması : Fon kesintilerinin süresinde yatırılmasından kredi kullanan, krediyi kullandıran veya kullanılmasına aracılık eden ve kredili ithalata tahsilatı yapan bankalar, sorumludur. Fon kesintilerinin bankalar, süresinde yatırılmaması halinde yatırılmayan kısım, Fon lehine tahakkuk ettirilecek cezai faiz ile birlikte tahsil edilir.

Bu kesintilerin tahakkuk ve tahsili Maliye Bakanlığınca vergi gelirlerine ilişkin yetkiler kapsamında takip edilir ve kesintilerin tahsilinde 6183 sayılı AATUHK hükümleri uygulanır.

12. Veraset ve İntikal Vergisi

Kapsam: Veraset ve intikal vergisi 8.06.1959 tarih ve 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu ile düzenlenmiştir.

Konusu: Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye’de bulunan malların veraset tarihiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer bir şahsa intikali veraset ve intikal vergisine tabidir.

Bu vergi Türk tabiiyetinde bulunan şahısların yabancı memleketlerde aynı yollardan iktisap edecekleri mallara da uygulanacaktır.

Mükellefi: Veraset ve İntikal Vergisinin mükellefi, veraset tarihiyle veya ivazsız bir tarzda mal iktisap eden şahıstır.

Vergiye Mukabil Alınacak Teminat-Bankaların Sorumluluğu: Vergiye mukabil alınacak teminat konusu söz konusu kanununun 17. maddesinde bahsedilmiştir.

Bankalar istihkak sahiplerine bu verginin konusuna giren herhangi bir işlem dolayısıyla para ve senet verebilmesi için istihkak sahiplerinden veraset ve intikal vergisinin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden alınmış bir tasdikname talep eder.

Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından 01.01.2006 tarihinden itibaren aşağıda tabloda belirtilen oranlarda vergiyi tahsil ederek ilgili vergi dairesine öder.

Tablo 2: 2006 Yılı Veraset ve İntikal Vergisi Oranları

Matrah	Veraset yoluyla intikallerde vergi oranı %	İvazsız intikallerde vergi oranı %
İlk 130.000 YTL için	1	10
Sonra gelen 280.000 YTL için	3	15
Sonra gelen 600.000 YTL için	5	20
Sonra gelen 1.200.000 YTL için	7	25
Matrahın 2.210.000 YTL'yi aşan bölümü için	10	30

Kaynak: 7338 sayılı Veraset ve intikal vergisi kanunu madde 16.

Tevkifatı yapan banka, tevkif ettiği parayı en geç bir hafta içerisinde bulunduğu yerin mal sandığına yatırmaya ve keyfiyeti bağlı bulunduğu vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar. Tevkifatı yapmadan para ve senet verenlerle tevkif ettikleri parayı süresi içerisinde mal sandığına yatırmayanlardan, tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paralar Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun hükümlerine göre gecikme zammı tatbik edilerek tahsil edilir. Tevkifatı yapan ilgili kuruluşların, bu görevleri süresinde yerine getirmeyen sorumlularından, tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paraların %10'u oranında ayrıca ceza tahsil edilir.

Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 3. maddesi ile aşağıda belirtilen şahıslar vergiden muaftırlar:

-Amme iadereleri, emekli ve yardım sandıkları, sosyal sigorta kurumları, umumi menfaate hadim cemiyetler, siyasi partiler ve bunlara ait veya bunların aralarında kurdukları teşekkülden kurumlar vergisine tabi olmayanlar,

-Yukarıki fıkrada sayılanlar dışında kalan hükmi şahıslara ait olup umumum istifadesi için ilim, araştırma, kültür, sanat, sıhhat, eğitim, din, hayır, imar, spor gibi maksatlarla kurulan teşekküller,

-Yabancı devletlerin Türkiye’de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsoloslar Fahri konsoloslar hariç) ile elçilik ve konsolosluklara mensup olan ve o Devletin tabiyetinde bulunan memurları ve Türkiye’de resmi bir vazifeye memur edilenler ile bu sayılanların ialeleri efradı

Ayrıca KVK 4. maddesi ile aşağıda belirtilen intikaller sözkonusu vergiden müstesnadır:

-Veraset tarihi ile intikal eden ev eşyası ile murise ait zat eşyası ve aile hatırası olarak muhafaza edilen tablo, kılıç, madalya gibi eşya,

-Örf ve adete göre verilmesi mutad bulunan hediye, cihaz, yüzgörümlüğü ve drahomlar,

-Bilumum sadakalar,

13. Değerli Kağıtlar Kanunu

Vergi Tipi: Değerli kağıtlar, 28.2.1963 ve 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanunun ekine tabi tabloda yazılı kağıtlar ve belgeler ‘değerli kağıt’ sayılmaktadır.

Verginin Konusu: Değerli Kağıtlar Kanunu'nun 1.maddesine göre, bu Kanun'a bağlı tabloda yazılı kağıtlar ve belgeler "değerli kağıt" sayılmaktadır.

Bu kanun'un kapsamına giren veya diğer kanunlarla kapsama alınacak olan değerli kağıtların basımı, dağıtımı ve bedellerinin tahsili ile ilgili usul ve esasları ve bu kağıtların bedellerini tespiti Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Vergiye Doğuran Olay ve Ödenmesi: Değerli kağıtların ilgili buldukları işlemlerde kullanılması mecburidir. Değerli kağıtlar kullanıldığı sürece vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş olmaktadır.

Değerli kağıtlar kanununun 3. maddesine göre değerli kağıtlar, ilgili Bakanlık ve dairelerin mütalaası alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca hazırlanır ve bastırılır.

Bu kağıtlar malsandıklarınca veya Maliye Bakanlığınca tayin edilecek yerlerde satılır. Ancak değerli kağıtlar içerisinde yer alan banka çekleri, ilgili bankalarca bastırılır ve satılır. Satılan çeklerin genel ve katma bütçeli daireler, il özel idareleri ve belediyelere verilen çekler hariç) değerli kağıt bedelleri, bankalarca her ayın yedinci günü akşamına kadar ilgili malsandıklarına ödenir.

Burada 'banka çekleri ' ibaresi, bankalar tarafından hazırlanan ve kullanılmak üzere müşterilere verilen her türlü çekleri ifade etmektedir.

Değerli Kağıtların Bedelleri: Değerli Kağıtlar Kanun'un 4. maddesine göre, değerli kağıtlar bu Kanun'a bağlı tabloda gösterilen bedeller karşılığında satılır.

Bu kanunda yazılı yazılı noter kağıtları yerine adi kağıt kullanılması halinde, bu evraklara ait değerli kağıt bedelleri noterlerce tahsil edilir.

Bu mecburiyete uymayan noterlerden tabloda belirtilen bedelin üç katı tutarında ceza alınır.

Değerli Kağıtlar Kanunu'na ekli tabloya göre 2005 yıl sonu itibariyle geçerli kağıt bedelleri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3: Değerli Kağıtlar Tablosu

Değerli Kağıdın Cinsi	Bedel (YTL.)
1. Noter kağıtları:	
a) Noter kağıdı	2,20
b) Beyanname	2,20
c) Protesto, vekâletname, resen senet	4,40
2. 5281 sayılı Kanununun 13'üncü maddesi ile tablodan çıkartılmıştır. (Yürürlük: 01.01.2005)	
3. Pasaportlar	66,00
4. Yabancılar için ikamet tezkereleri	66,00
5. 5281 sayılı Kanununun 13'üncü maddesi ile tablodan çıkartılmıştır. (Yürürlük: 01.01.2005)	
6. Nüfus cüzdanları	2,20
7. Aile cüzdanları	22,00
8. 5281 sayılı Kanununun 13'üncü maddesi ile tablodan çıkartılmıştır. (Yürürlük: 01.01.2005)	
9. Sürücü belgeleri	27,00
10. Sürücü çalışma belgeleri karneleri)	27,00
11. Motorlu araç trafik belgesi	27,00
12. Motorlu araç tescil belgesi	22,00
13. İş makinesi tescil belgesi	22,00
14. 4481 Sayılı Kanununun 12. maddesi ile eklenen bent) (Banka Çekleri her bir çek yaprağı)	1,50

Kaynak: 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanuna Ek Değerli Kağıtlar Tablosu.

İlgili mal sandıklarına ödenen değerli kağıt bedelleri bankaların kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır.

B. İŞVEREN OLARAK BANKALARIN MALİ YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bankalar aracılık faaliyetlerini, bünyesinde çalıştırdığı insanlarla sürdürmekte ve bu insanlara ücret ödemek durumundadırlar. Bankalar ödedikleri ücretler yanısıra işveren sıfatı ile istihdam ettikleri kişilere karşı birtakım mali yük ve yükümlülükler tabidirler. Söz konusu yük ve yükümlülükler bankaların aracılık maliyetini artıran unsurlardır. Bankaların işveren olarak karşılaştıkları mali yük ve yükümlülükler aşağıda anlatılmıştır.

1. Ücret Üzerinden Kesilen Gelir Vergisi (GV) ve Damga Vergisi (DV)

Kapsam : Bankaların istihdam ettiği kişilere ödediği ücretler üzerinden hesaplanan GV ve DV bankalar tarafından kesinti suretiyle tahsil ve beyan edilir.

GVK 61. maddesi uyarınca ücret işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Ücretin, farklı adlar altında ödenmiş olması (huzur hakkı, prim, ikramiye, zam vb.) veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması ücretin mahiyetini değiştirmez.

Diğer bir deyişle, söz konusu kanunda aksi belirtilmedikçe, çalışanlara sağlanan tüm ayni ve nakdi menfaatler ücret olarak değerlendirilecek ve işverence gerekli kesintilere tabi tutulacaktır.

GVK 61. maddesine göre aşağıda belirtilen ödemelerde ücret sayılmaktadır.

-Emeklilik, malüliyet, dul ve yetim aylıkları,

-Evvelce yapılmış ve gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler,

-Türkiye Büyük Millet Meclisi, il genel meclisi ve belediye meclis üyeleri ile özel kanunlarına veya idari kararlara göre kurulan daimi ve geçici bütün komisyonların

üyelerine ve yukarıda sayılanlara benzeyen diğer kesimlere bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,

-Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleriyle tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,

-Bilirkişilere, resmi arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler,

-Sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler.

Hesaplanması: GVK'nın 103. maddesinde belirtilen artan oranlı gelir vergisi tarifesine ve 104. maddede belirtilen esaslara göre hesaplanır. Bankalar istihdam ettiği kişilere ödediği ücretlerden 1.1.2006 tarihinden itibaren aşağıda belirtilen vergi tarifesi üzerinden kesinti yaparak beyan etmektedir.

7.000 YTL'ye kadar	%15,
18.000 YTL'nin 7.000 YTL'si için 1.050 YTL, fazlası.....	%20,
40.000 YTL'nin 18.000 YTL'si için 3.250 YTL, fazlası.....	%27,
40.000 YTL'den fazlasının 40.000 YTL'si için 9.190 YTL, fazlası...	%35

Ayrıca bankalarca istihdam ettiği kişilere ödedikleri toplam gelir üzerinden %06 (binde 6) oranında Damga Pulu kesintisi yaparak beyan etmektedirler.

Ödeme Şekli ve Zamanı: Bankalar GVK'nın 94. m. gereğince bir ay içinde yaptıkları ücret ödemeleri ile bunlardan tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın 26'sına kadar Muhtasar Beyanname ile ilgili vergi dairesine bildirmeye ve hesaplanan vergiyi ödemeye mecburdurlar.

Ücretler için hesaplanan DV' de ilgili ayın Muhtasar Beyanname ile beyan edilmek suretiyle ödenir.

2. Sosyal Sigortalar Kurumu Primleri

Kapsam: Bankaların istihdam ettiği personelin kanuni sosyal güvenlik sisteminden faydalanabilmesi için ödenmesi gereken primlerdir

Bir hizmet akdine dayanarak çalıştırılanlar SSKan. kapsamına girer ve sigortalı sayılırlar. SSKan. uyarınca işverenler çalıştıracakları kişileri işe başlamadan önce SSK'ya bildirmekle yükümlüdür.

İstisna: Bankaların SSK'nın Geçici 20.maddesine göre bütün personellerini kapsayan, en az SSKan'da öngörülen yardımları sağlayan ve SSKan.'da belirtilen diğer şartları haiz emekli sandıkları kurmuş olmaları halinde, sözkonusu personel SSKan. uygulamasında sigortalı sayılmazlar.

Hesaplanması: SSKan. 77. maddesi uyarınca, işverenlerin bir ay içinde ödeyecekleri primlerin hesabında o ay içinde sigortalıya nakdi olarak sağlanan tüm menfaatler dikkate alınır. Ancak söz konusu madde uyarınca, aynı olarak sağlanan menfaatler SSK primleri hesabı sırasında matrahla ilişkilendirilmez.

Bankalar SSK'nın geçici 20. maddesine göre kendi emekli sandıklarını kurdukları gibi mensupları SSK'ya tabi olan bankalarda bulunmaktadır. SSK'nın ilgili geçici hükmünden yararlanarak kendi emekli sandığını kuran bankalar mensuplarından emekli sandığı kesintisi yaparlar ve bu tutarlar her bankaya göre değişiklik arz etmektedir.

Bankalar, sosyal güvenlik primleri olarak çalışana o ay için ödenen brüt maaşın üzerinden işveren için %18,5 (%11 emekli sandığı karşılığı, %5 emekli sandığı hastalık karşılığı, %1 emekli sandığı analık karşılığı, %1.5 emekli sandığı iş kazası karşılığı) ve çalışan için %14 (%9 oranında emekli sandığı kesintisi, %5 oranında emekli sandığı sağlık kesintisi) olarak hesaplanır. Ancak ödenecek primlerin hesabı sırasında SSK tarafından belirlenen alt ve üst sınırlar dikkate alınır. SSKan.'nca belirlenmiş tabanın altında ücret alan çalışanlar için, taban ve ücret arasındaki farka ait sigorta primlerini

işveren öder. Tavanın üstündeki brüt ücretler için ise primler tavan üzerinden hesaplanır.

Sosyal güvenlik primlerinin hesabı sırasında çalışılmayan günler dikkate alınmaz.

Ödeme Şekli ve Zamanı: SSKan. 80. m. uyarınca işveren bir ay içinde çalıştırdığı sigortalıların primlerine esas tutulacak kazançlar toplamı üzerinden hesaplanacak prim tutarlarını ücretlerden keser ve kendisine ait prim tutarlarını da bu miktara ekleyerek beyan eder.

3. İşsizlik Sigortası

Kapsam: İşsizlik sigortası bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortadır.

İşsizlik sigortası kapsamına SSKan. uyarınca sigortalı sayılanlar girer.

Hesaplanması: SSKan.'da belirtilen prime esas aylık brüt kazançlardan %1 sigortalı, %2 işveren ve %1 Devlet payı olmak üzere alınır. İşverenler, işsizlik sigortasına ilişkin %2 oranındaki yükümlülükleri nedeniyle sigortalıların ücretlerinden herhangi bir indirim veya kesinti yapamazlar.

Prim Ödemelerinin Zamanı: İşveren yukarıda bahsi geçen prim ödemelerini aylık olarak Sosyal Sigortalar Kurumu'na ödemekle yükümlüdür. İlgili aya ait ödeme en geç ertesi ayın sonuna kadar ödenir.

4. Kıdem Tazminatı

Kapsam: İş Kanunu'nun 14. m. uyarınca, bir çalışanın 1 yıldan fazla aynı işverene bağlı olarak çalışması durumunda hizmet akdinin kanunda belirtilen koşulların

oluştığı hallerde feshedilmesi halinde işverenin kanuni bir zorunluluk olarak ödemek zorunda olduğu bir tazminattır.

Ödemelerin Hesaplanması: Kıdem tazminatının hesaplanması sırasında çalışanın aldığı son brüt ücret dikkate alınır. Çıplak ücrete ilaveten çalışana yarar sağlamak amacıyla yapılan ve belli bir süre için devamlılık gösteren para ile ölçülebilen diğer menfaatlerin de dikkate alınması gerekir.

Çalışanın işe başladığı tarihten itibaren hizmet akdinin devamı süresince her geçen tam yıl için işverence çalışana 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenir. Bir yıldan artan süreler için de çalışanın günlük ücreti tam yıldan artan gün sayısı hesaplanmak suretiyle ödenir. Ancak, işverenin kanuni zorunluluk nedeniyle ödediği tutar kıdem tazminatının ödendiği tarihte yürürlükte olan kıdem tazminatı tavanı ile sınırlandırılmıştır.

Kıdem tazminatı tavanı; 5198 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi gereği 506 sayılı Kanunun 78 inci maddesinin birinci fıkrasınca bu kanun gereğinin alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı, 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu maddesine göre 16 yaşından büyükler için belirlenen günlük asgari ücrettir; üst sınır ise günlük asgari ücretin 6,5 katının hesaplanması şeklinde bulunmaktadır.

Çalışılan sürenin hesabı sırasında, kişinin fiilen çalışmaya başladığı tarihten hizmet sözleşmesinin sona ermesine kadar geçen süre dikkate alınır. Hizmet sözleşmesinin devam ettiği dönemde işçinin çalışmadığı süreler hafta tatili, ulusal bayram, ücretli yıllık izin, ücretsiz izin, kadın çalışanların işçilerin doğum nedeniyle çalıştırılmadıkları süreler) kıdem tazminatının hesabında dikkate alınır.

Tutar: 1.1.2006-30.6.2006 tarihleri arası 1.770,68 YTL, 1.7.2006-31.12.2006 tarihleri arası 1.815,21 YTL kıdem tazminatı uygulanmaktadır. Dolayısıyla brüt aylık ücreti bu tutardan yüksek olan çalışanlar için kıdem tazminatı hesabı sırasında, hizmet akdi ile çalışılan her yıl için bu tutarın ödenmesi gerekecektir. Brüt ücreti bu limitin

altında olanlar için ise, işveren çalışılan her yıl için kişinin 30 günlük ücretini ödemekle yükümlüdür.

Kanuni limit dahilindeki ödemeler gelir vergisinden istisna tutulmuştur.

Kıdem tazminatı ödemeleri binde 6 oranında DV'ye tabidir.

5. İhbar Tazminatı

Kapsam: İş Kanunu'nun 17. m. uyarınca süresi belli olmayan hizmet akitlerinin feshine ilişkin bildirimler hizmet süresine bağlı olarak;

-İşi altı aydan az sürmüştür olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak iki hafta sonra,

-İşi altı aydan birbuçuk yıla kadar sürmüştür olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak dört hafta sonra,

-İşi birbuçuk yıldan üç yıla kadar sürmüştür olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak altı hafta sonra,

-İşi üç yıldan fazla sürmüştür işçi için, bildirim yapılmasından başlayarak sekiz hafta sonra,

yapılmadığı takdirde bildirme şartına uymayan taraf, İş Kanunu'nunca öngörölmüş önelere ilişkin ücret tutarında tazminat ödemekle yükümlüdür.

Ancak işveren, çalışanın ihbar önelerine ilişkin ücretini peşin vermek suretiyle hizmet akdini feshedebilir.

Ödemelerin Hesaplanması: İhbar tazminatı çalışanın brüt ücreti üzerinden hesaplanacaktır. Bundan başka çalışanın hizmet süresi içinde hakettiği ücret benzeri ödemeler ve sosyal yardımlar da ihbar tazminatının hesabında dikkate alınacaktır.

İşverenin bildirim öneline uymaması halinde, çalışanın banka için hizmet verdiği yıllara göre Kanun'da öngörülen ihbar süresine isabet eden ücreti tutarında ihbar tazminatı ödemesi gerekir.

Bu tutarın çalışanın kümülatif matrahına ve tarifedeki vergi oranına göre gelir vergisi kesintisine tabi tutulması gerekir. Tarifedeki yapılan ödeme ayrıca binde 6 oranında damga vergisine de tabi olacaktır.

İşverence geçerli sebep gösterilmediği veya gösterilen sebebin geçerli olmadığı mahkemece veya özel hakem tarafından tespit edilerek feshin geçersizliğine karar verildiğinde, işveren, işçiyi bir ay içinde işe başlatmak zorundadır. İşçiyi başvurusu üzerine işveren bir ay içinde işe başlatmaz ise, işçiyi en az dört aylık ve en çok sekiz aylık ücreti tutarında tazminat ödemekle yükümlü olur. Mahkeme veya özel hakem feshin geçersizliğine karar verdiğinde, işçinin işe başlatılmaması halinde ödenecek tazminat miktarını da belirler. Kararın kesinleşmesine kadar çalıştırılmadığı süre için işçiyi en çok dört aya kadar doğmuş bulunan ücret ve diğer hakları ödenir.

İşçi işe başlatılırsa, peşin olarak ödenen bildirim süresine ait ücret ile kıdem tazminatı, yukarıdaki fıkra hükümlerine göre yapılacak ödemeden mahsup edilir. İşe başlatılmayan işçiyi bildirim süresi verilmemiş veya bildirim süresine ait ücret peşin ödenmemişse, bu sürelerle ait ücret tutarı ayrıca ödenir. İşçi kesinleşen mahkeme veya özel hakem kararının tebliğinden itibaren on işgünü içinde işe başlamak için işverene başvuruda bulunmak zorundadır. İşçi bu süre içinde başvuruda bulunmaz ise, işverence yapılmış olan fesih geçerli bir fesih sayılır ve işveren sadece bunun hukuki sonuçları ile sorumlu olur. Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkra hükümleri sözleşmeler ile hiçbir suretle değiştirilemez; aksi yönde sözleşme hükümleri geçersizdir.

C. BANKACILIK VE SERMAYE PİYASASI MEVZUATINDAN KAYNAKLANAN YÜK VE YÜKÜMLÜLÜKLER

Bankalar, bankacılık ve sermaye mevzuatından kaynaklanan birtakım yükümlülükere tabidirler. Söz konusu yükümlülükler bankaların aracılık maliyetlerini

artıran yükümlülüklerdir. Aşağıda bankacılık ve sermaye piyasası mevzuatından kaynaklanan yükümlülükler anlatılmıştır.

1. Tasarruf Mevduatı Sigorta Primleri

Tanımı: Bankalar kanununun 63. Maddesi gereğince bankalar nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir.

Mevduat sigortası, tasarruf sahiplerince finansal kuruluşlara yatırılan tasarrufların tamamının veya bir kısmının bir garantör tarafından belli kriterlere göre güvence altına alınmasıdır. Mevduat sigortası uygulaması ile mudilerin tasarruflarını yatırdıkları finansal kurumların mali durumları ve riskleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları karşısında korunmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, mudilerin mevduatlarına ilişkin endişe duymaları sonucunda bankalara hücum etmeleri, bankaları çok büyük bir mali sıkıntıya itebilmektedir. Böyle bir durum ise ekonominin bütünü için büyük bir tehlike oluşturabilmektedir. Mevduat sigortası, söz konusu riskleri önlemede kullanılan en gelişmiş ve kurumsallaşmış yöntemdir ²

Gelişmiş ekonomilerde mevduat sigortası uygulamalarının finansmanı genellikle sistemdeki bankalardan yapılan prim kesintileriyle karşılanmaktadır. Ancak, kamu kaynaklarından finansman desteği sağlanan ülke örnekleri de mevcuttur. Mevduat sigortası uygulaması, özellikle riskli etkin biçimde fiyatlayamayan ülkelerde bankaların aracılık maliyetlerini artıran bir unsurdur.

Bankalar, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır.

Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarı, Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşü

² Bünyamin Mesutoğlu; **Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, 1997, s.31-35.

alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tabi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulun görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir.

Kredi kuruluşlarının iflası hâlinde mevduat ve katılım fonu sahipleri, Fonun imtiyazlı alacaklarından ve Devlet ile sosyal güvenlik kuruluşlarının 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacaklarından sonra gelmek üzere sigortaya tabi olmayan kısım için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesindeki üçüncü sıra anlamında imtiyazlı alacaklıdırlar.

Kredi kuruluşlarınca Fona ödenen sigorta primleri kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.

Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmı, Fon kaynaklarından ödenir.

Bankalar Kanununun 64. maddesi gereğince;

-Bankaların hakim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonları ile diğer hesaplar,

-Bankaların yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana , baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,

-26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282'nci maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,

-Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar, sigortaya tabi değildir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 31.10.2003 tarih 1143 sayılı kararı ile Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının anapara ve faiz tutarları toplamının:

-3.07.2003 tarihinden geçerli olmak üzere tamamının,

-5.07.2004 tarihinden itibaren ise 50 milyar TL'ye kadar olan kısmının,

mevduat sigortası kapsamında bulunduğu hükme bağlanmıştır

AB ülkelerinde 94/19/EEC sayılı konsey Direktifi ile birlik içinde faaliyet gösteren kredi kurumları için minimum mevduat sigortası 20.000 Euro olarak belirlenmekle beraber ülkeler daha yüksek sigorta tutarı belirlemede serbesttirler. AB yeni üye ülkelerde sigorta tutarlarına bakıldığında (Güney Kıbrıs 20.000 Euro, Çek Cumhuriyeti 25.000 Euro, Estonya 14.000 Euro, Macaristan 24.000 Euro, Letonya 9.000 Euro, Litvanya 14.000 Euro, Malta 20.000 Euro, Polonya 23.000 Euro, Slovakya 20.000 Euro, Slovanya 21.000 Euro, Türkiye 28.000 Euro) Estonya, Litvanya ve Letonya dışındaki ülkeler AB tarafından uygulanan minimum limitin üzerinde tutarlar belirlemiş olup limitin altında meblağ belirleyen ülkeler sigorta kapsamını en geç 2008 yılına kadar 20.000 Euro düzeyine yükselteceklerdir. En yüksek sigorta primini 25.000 Euro ile Çek Cumhuriyeti uygularken, en düşük primi 9.000 Euro ile Letonya’da uygulanmaktadır. Türkiye’de sigorta kapsamı 50.000 YTL (yaklaşık 28.000 Euro) olup belirlenen limitin üzerindedir.³

Hesaplama ve Oran: Tasarruf mevduatı sigorta primleri; bankaların, Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları sonu itibarıyla düzenledikleri üç aylık hesap özetleri esas alınarak her üç ayda ayrı ayrı hesaplanır.

³ Sedat Yetim, Ozan Gülhan, **Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması**, BDDK ARD Çalışma Raporları, 2005/5, s. 13.

Prim oranı, tasarruf mevduatı toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla; bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Yeni Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile bunlara ait faiz reeskontları toplamının sigorta kapsamında olan kısmının onbinde 15'idir.⁴

Bildirim Tarihi: Bir kişiye ait sigortaya tabi miktar dahilindeki tasarruf mevduatlarının döviz ve Türk Lirası olmak üzere ayrı ayrı toplamları, her üçayda bir takip eden ayın sonuna kadar Fon'a bildirilir.

Ödeme Tarihi: Tasarruf mevduatı sigorta primlerinin ödenme tarihleri Fon tarafından belirlenir. Şube sayısı 200'den az olan bankalar için ay sonunda, 200 şube yukarısı ise takip eden ayın 15'ne kadar ödenir.

Müeyyide: Yükümlülüğünü yerine getirmeyen bankaların prim oranı BDDK tarafından bir katına kadar artırılabilir.

2. TBB Masraf İştirak Payı

Tanım : BankK 79. maddesi uyarınca, Türk kanunlarına göre kurulmuş ve kurulacak bankalar ile yabancı ülkelerde kurulmuş olup da Türkiye'de şube açmak suretiyle çalışan ve çalışacak olan bankalar faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde TBB'ne üye olmak zorundadırlar.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 31.10.2003 tarih ve 1143 sayılı yazısı, 26.08.2002 tarih ve 24861 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olup Türk Bankalar Birliğinin statüsü ile görev, yetki ve amaçları belirlenmiştir.

Hesaplama ve Oran: TBB'nin giderleri Birlik Statüsü gereğince tespit olunan oy sayısına göre bankalara dağıtılır. TBB Statüsünün 5 ve 11 maddeleri uyarınca, Birlik Genel Kurulu üye bankaların temsilcilerinden oluşur ve üyelerin genel kuruldaki oy

⁴ BDDK Kararı, 23.02.2005 tarih ve karar no 1584.

hakları yıl sonu bilançolarında yer alan aktif toplamının sektör aktif toplamına bölünmesiyle bulunan her 1/1000 (binde biri) için bir oydur. 1/1000 (binde bir)'in altında kalan üyeler genel kurulda bir oya sahiptir. Oy hesabına kalan 0.5/1000 (binde yarım) ve yukarısı için bankaların oy adedine bir ilave yapılır. Türkiye Bankalar Birliği Statüsünün 22. inci maddesi uyarınca ise, Genel Kurul 'da kabul edilen bütçede yer alan gider payları bu statünün 11 inci maddesine göre saptanan oy hakları ile orantılı olarak üyeler arasında bölüştürülür.

Ödeme Tarihi: Her üye hissesine düşen gider payını TCMB'da açılan özel bir hesaba Haziran ayı içinde yatırmak zorundadır. Üyelerce süresi içerisinde yatırılmayan iştirak payları icra yolu ile tahsil olunur. Birlik üyeliğinin herhangi bir sebeple son bulması halinde peşin tahsil edilen iştirak payları geri iade edilmez.

Müeyyide: Masraf iştirak payları belirlenen süre içinde ödenmediği takdirde TBB tarafından icra yoluyla tahsil olunur.

3. Umumi Disponibilite

Tanım: 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 40-IA-a maddesine istinaden, Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar toplam pasifleri karşılığında (Özkaynaklar, karşılıklar, TCMB'a yükümlülükler, Kredi ve Diğer Alacaklar Değerleme Fonu, repo işlemlerinden sağlanan fonlar, Hazineye olan yükümlülükler, Hazine garantisiyle yurtdışından sağlanan krediler, Fonlar ve Fonlardan kullanılan kredi karşılıkları, Yurt İçi Bankalar ve Özel Finans Kurumlarına Yükümlülükler, Faiz ve Gider Reeskontları, Kazanılmamış Gelirler, Ertelenmiş Vergiler, Altın Depo Hesapları, İhraç Edilen Gayrimenkul Sertifikası Bedelleri hariç) disponibl değer bulundurmakla yükümlüdürler. .

Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankaları olası likidite risklerine karşı korumak için disponibilite yükümlülüğü uygulanmaktadır. TCMB tarafından disponibilite yükümlülüğü için ek bir faiz ödemesinde bulunulmama ile birlikte, yükümlülüğün DİBS tutma yoluyla yerine getirilmesi bankaların kaynak maliyetini hafifletmektedir.

Oran:Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ Sıra No: 2002/2 ile bankaların Türk Lirası yükümlülüklerinde % 4, yabancı para yükümlülüklerinde ise % 1 olarak belirlenmiştir.

Bildirim:Bankalar umumi disponibiliteye tabi yükümlülüklerini, esasları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na tespit edilecek cetvellerle, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirirler.

Bankaların, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda buldukları mülkiyeti kendilerine ait Devlet İç Borçlanma senetleri disponibl değer olarak kabul edilir.

Süresi: Bankalar, Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma gününden başlayıp, ikinci haftanın Perşembe günü akşamına kadar 14 günlük sürelerde ortalama olarak öngörülen oranlarda ortalama disponibl değer bulundurmaları zorundadırlar.

Müeyyide: Disponibilite cetvellerinde yer alan yükümlülükleri ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlülükleri arasında farklılık bulunması nedeniyle disponibl değerlerinin eksik yerine getirilmiş olması halinde eksik tutarlara, tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanır. Cezai faiz oranı, disponibl değerlerin bulundurulması gereken en son tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayısıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.

Ancak;

29/3/2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/2 sayılı "Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ" 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile finansal sektörün kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ve 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun umumi disponibiliteye ilişkin maddesinin değiştirilmesi nedeni ile, Avrupa

Birliği'ndeki ve diğer uluslararası uygulamalar da dikkate alınarak, 16/11/2005 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 46 ncı maddesinde 'bankaların, Merkez Bankasının uygun görüşü alınmak suretiyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca belirlenecek usul ve esaslara göre asgari likidite düzeyini hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorunda oldukları hüküm altına alınmış olduğu için, disponibilite uygulamasına son verilmiştir. Bu çerçevede BDDK'ca, Merkez Bankasının uygun görüşü alınarak kapsamlı bir likidite düzenlemesi yürürlüğe konulacaktır.

Diğer yandan, AB Komisyonu'nun 9 Kasım 2005 tarihinde açıklanan 2005 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda, bankaların Merkez Bankası'nda zorunlu olarak DİBS bulundurması uygulamasının "kamunun finansal kuruluşlara imtiyazlı erişiminin engellenmesi" ilkesine aykırılık teşkil ettiği belirtilmektedir. Yürürlükteki disponibilite düzenlemesinin kaldırılmasıyla, bankaların Merkez Bankası'nda DİBS tutma zorunluluğu sona erdirilmekte ve böylece AB müktesebatına uyum konusunda da önemli bir adım atılmış olmaktadır.

4. Zorunlu Karşılıklar

Tanım: Zorunlu Karşılıklar Hakkındaki 2002/1 no'lu TCMB Tebliği uyarınca, Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankalar toplam pasifleri üzerinden (Özkaynaklar, karşılıklar, TCMB'a yükümlülükler, Kredi ve Diğer Alacaklar Değerleme Fonu, repo işlemlerinden sağlanan fonlar, Hazineye olan yükümlülükler, Hazine garantisiyle yurtdışından sağlanan krediler, Fonlar ve Fonlardan kullanılan kredi karşılıkları, Yurt İçi Bankalar ve Özel Finans Kurumlarına Yükümlülükler, Faiz ve Gider Reeskontları, Kazanılmamış Gelirler, Ertelenmiş Vergiler, Altın Depo Hesapları, İhraç Edilen Gayrimenkul Sertifikası Bedelleri hariç) TCMB nezdinde açılacak hususi bloke bir hesapta nakden zorunlu karşılık tesis etmekle yükümlüdürler.

Türkiye’de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar ve özel finans kurumlarının yükümlülükleri için TCMB tarafından zorunlu karşılık yükümlülüğü getirilmesindeki temel amaç, bankaları ve özel finans kurumlarını olaganüstü çekişler riskine karşı korumaktır.

Zorunlu karşılık uygulaması merkez bankalarının para politikalarında para arzına etkisi nedeniyle bir araç olarak da kullanılabilir.

Zorunlu karşılık uygulaması, bankalar açısından örtülü bir vergi niteliğinde olup, kaynak maliyetini artırmaktadır. Buna bağlı olarak, Türkiye’de zorunlu karşılık oranları zaman içinde azalan bir trend izlemiş ve 1984 yılında TL’de yüzde 25 düzeyindeyken günümüzde yüzde 6’ya, YP’de ise 1985 yılında yüzde 20 seviyesinden günümüzde yüzde 11’e düşürülmüştür.

Zorunlu Karşılıklarla ilgili olarak Dünya uygulamaları incelendiğinde; zorunlu karşılık oranlarında bir azalış eğilimi olduğu görülmektedir. Meksika, İsviçre, Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya’da zorunlu karşılık uygulaması kaldırılmıştır. ABD’de ise vadeli mevduatlar üzerindeki karşılıklar 1990 yılında kaldırılmış ve vadesiz mevduatlar için uygulanan zorunlu karşılık oranları 1992 yılında yüzde 12’den yüzde 10’a düşürülmüştür.

Dünya genelinde gözlenen bu eğilimin ana nedeni olarak, zorunlu karşılık oranlarındaki azalmanın bankaların kârlılığına olumlu katkıda bulunması gösterilmektedir⁵. Zorunlu karşılık yükümlülükleri azaldığında ve söz konusu azalış piyasa tarafından kalıcı olarak algılandığında bankaların hisse senedi fiyatlarında bir artış meydana gelmektedir.⁶ Ayrıca, bankaların ayırdıkları zorunlu karşılıklar için piyasa şartlarından daha az getiri elde etmeleri; bankanın gerçek likidite kapasitesini azaltmakta ve bu da zorunlu karşılıkların muhasebe kaydı açısından bir aktif kalem olmasına rağmen, bankalar tarafından bir yükümlülük olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bankaların zorunlu karşılık ayırma yükümlülükleri olması, ellerindeki fonları

⁵ Yasemin Türker Kaya, **Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi**, BDDK MSPD Çalışma Raporları: 2001/4, Mali Sektör Politikaları Dairesi, Haziran 2001, s.5.

⁶ Kaya, a.g.e, s.7.

daha fazla getiri elde edebilecekleri menkul kıymet alımına ya da kredi vererek değerlendirmelerine engel olmakta; bunun sonucunda bankanın kârlılığı olumsuz etkilenmektedir.⁷ Bankaların kârlılığının olumsuz etkilenmesi ise temerrüde düşme risklerini (default risk) artırmaktadır.

Hesaplanması ve Oran: 2005 yılı sonundan itibaren Yeni Türk Lirası zorunlu karşılıkların tamamı ortalama tutar olarak tesis edilmektedir. Bu uygulama ile maaş ödemelerinden kaynaklanan emisyon artışları ile vergi ödemeleri ya da ihale-itfa farkları nedeniyle ortaya çıkabilecek kısa süreli Yeni Türk Lirası likidite dalgalanmalarının faiz oranları üzerinde baskı yaratma olasılığını daha da azaltacaktır. Böylelikle, kısa vadeli faiz oranlarının daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasına ve dolayısıyla enflasyon hedeflemesine geçilecek olan 2006 yılında faiz oranlarının etkin bir politika aracı olarak kullanılmasına katkı sağlanacaktır.

Zorunlu karşılık oranı, Yeni Türk Lirası yükümlülüklerde %6, yabancı para yükümlülüklerde ise %11'dir.

Bankaların aracılık maliyetlerinin azaltılması yolu ile etkin ve verimli çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla, bankalarca faizsiz olarak Merkez Bankasında tutulan zorunlu karşılıklara ilişkin kaynak maliyetinin düşürülmesi için, 8.8.2001 tarihinden itibaren Yeni Türk Lirası zorunlu karşılıklara, 24.5.2002 tarihinden itibaren de yabancı para zorunlu karşılıklara faiz ödenmeye başlanmıştır.

YTL zorunlu karşılıklara uygulanacak faiz oranlarının belirlenmesinde para politikası hedefleri ile makroekonomik gelişmeler çerçevesinde belirlenen Merkez Bankası gecelik borçlanma faiz oranı esas alınmaktadır. Bu doğrultuda, Merkez Bankası bilançosu ve uygulanan para politikası dikkate alınarak YTL zorunlu karşılıklara uygulanacak faiz oranı Merkez Bankasının gecelik borçlanma faiz oranının yüzde 75'i düzeyinde belirlenmektedir.

⁷ Kaya, a.g.e, s.9.

Yabancı para zorunlu karşılıklara uygulanan faiz oranları ise bankaların Merkez Bankasında serbest olarak buldukları 2 gün ihbarlı döviz tevdiat hesabı faiz oranları ile aynı düzeyde ve haftalık olarak belirlenmektedir.

Merkez Bankasınca, Bankaların zorunlu karşılık olarak tutmuş oldukları tutarlara Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ay sonları itibariyle faiz tahakkuk ettirilir ve bankalara ödenir.

Bildirim: Bankalar ve özel finans kurumları-Katılım Bankaları zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerini, esasları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca tespit edilecek cetvellerle, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirirler.

Müeyyide : Merkez Bankası Kanununun zorunlu karşılıklar hakkında 40/II nci maddesinin yaptırım uygulamasına ilişkin hükmü, Avrupa Konseyince zorunlu karşılıklara uygulanacak yaptırımlar konusunda Avrupa Merkez Bankası'na verilen yetkiler de dikkate alınarak, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 168 inci maddesinin F bendiyle "Zorunlu karşılıkların ve umumi disponibilitenin süresinde tesis edilmemesi veya eksik tesis edilmesi halinde Banka, belirleyeceği usul ve esaslara göre, eksik kısım için; Banka nezdindeki hesaplarda faizsiz mevduat tutulmasını istemeye veya cezai faiz tahakkuk ettirmeye yetkilidir." şeklinde değiştirilmiştir. Bu hükme istinaden zorunlu karşılık tebliğinin yaptırım uygulamasına ilişkin maddesi yeniden düzenlenerek, eksik tesis edilen Türk parası zorunlu karşılıkların 2 katı tutarında Yeni Türk Lirası cinsinden, yabancı para zorunlu karşılıkların 3 katı tutarında ABD Doları cinsinden mevduatın, Merkez Bankası nezdinde açılan bloke hesaplarda, karşılıkların eksik tesis edildiği süreler dikkate alınarak faizsiz olarak tutulması, bunun yapılmaması durumunda ise eksik tutarlara tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanması öngörülmüştür

Böylelikle, zorunlu karşılık yükümlülüklerinin eksik yerine getirildiği hallerde, cezai faizin bir defada ve nakit olarak tahsil edilmesi yerine faizsiz mevduat tutturulması yoluyla bankaların likiditeleri ve dolayısıyla mali bünyeleri üzerindeki olası olumsuz etkiler en aza indirilerek, faiz oranları üzerinde baskı oluşması da önlenmiş olacaktır.

Bankalar ve özel finans kurumlarınca yabancı para zorunlu karşılıkların eksik tesis edilmiş olması halinde, cezai faiz hesaplanmasında eksik tesis edilen kısmın Türk Lirası karşılıkları esas alınır.

Cezai faiz oranı, zorunlu karşılıkların tesis edilmesi gereken en son tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranınının 1,50 katsayıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, zorunlu karşılık yükümlülüklerini sürekli olarak yerine getirmeyen bankalar ve özel finans kurumları hakkında gerekli idari tedbirleri alabilir.

5. Kredi Karşılıkları

Tanımı: Bank'ın 53. maddesi uyarınca, Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır. Bu fıkra hükmünün uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir.

Bu madde uyarınca krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahınının tespitinde gider olarak kabul edilir.

Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller: Bankalarca ayrılacak karşılıklara ilişkin esas ve usuller BDDK tarafından bir yönetmelikle belirlenmiştir.⁸ Buna göre, bankaların kredi ve diğer alacakları;

- (1) Standart nitelikli krediler ve diğer alacaklar,
- (2) Yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar,
- (3) Tahsil imkanı sınırlı krediler ve diğer alacaklar,
- (4) Tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar,
- (5) Zarar niteliğindeki kredi ve diğer alacaklar,

olarak sınıflandırılmış olup, ayrıca hangi kredilerin hangi grupta izlenilmesi gerektiğinde belirtilmiştir.

Kredilerin sınıflandırılmasına ilişkin hususlar ilgili yönetmelikle belirlenmiştir. Ayrıca, (3), (4) ve (5). gruplarda sınıflandırılan ve anaparanın veya faizinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olan tüm alacaklar donuk alacak olarak kabul edilmiştir. Kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Donuk alacak haline gelmiş ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda, kredi müşterisinin diğer kredileri yeniden sınıflandırmaya tabi tutulur.

⁸ BDDK, **Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik**, 31 Ocak 2002 tarih ve 24567 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelik, 31 Aralık 2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelik ve 6 Ocak 2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmenlik ile değiştirilmiş şeklidir.

Bankalarca ayrılacak karşılıklar genel karşılıklar ve özel karşılıklar olarak ikiye ayrılmıştır.

Özel karşılık terimi nitelik ve nicelikleri daha önceden tanımlanmış aktiflerdeki kayıplar için ayrılan karşılıkları içermektedir. Tanımlanmış karşılıklar birebir kredi sözleşmeleri bazında da olabileceği gibi istatistiki yöntemlerle oluşturulan birbirine benzer ve görece küçük miktarda kredilerden oluşan gruplar için de olabilmektedir (tüketici kredileri, konut kredileri vb.gibi). Genel karşılık terimi ise özellikleri daha önceden tanımlanmamış aktifler için ayrılan karşılıklar için kullanılmaktadır.

Bilanço açısından bakıldığında, özel karşılıklar aktiflerde ters hesap (eksi hesap) olarak kaydedilmektedir. Bu hesaplar bankanın toplam özel karşılıklarını yansıtmaktadır. ABD terminolojisinde bu hesap "kredi kayıp karşılığı" olarak da adlandırılmaktadır. Genel karşılıklar ise pasifteki "karşılık hesabı"nda (reserves account) izlenmektedir.

Genel karşılık kavramı gelecekteki olası kayıplar için ayrılan bir tür içsel sigorta fonunu tanımlamak için kullanılabilirse de özel karşılık kavramı ihtiyat amacı ile ya da gelecekteki olası kayıplara karşılık olarak ayrılan fonlardan tamamen farklıdır. Karşılık ayırma işlemi banka yönetimlerinin aktiflerin kalitesini periyodik olarak değerlendirmelerini gerektirir.

Tanımlanmış aktif kalemlerindeki değer kaybını yansıtan özel karşılık kalemler sermayeden çıkartılmaktadır. Basle Sermaye Uyum Antlaşması genel karşılıkları ise, henüz gerçekleşmemiş, sonradan ortaya çıkacak zararlar için ayrılan karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle genel karşılıklar sermayenin içinde değerlendirilmektedir.

Karşılıkların kapsamını belirlemek için dört ana kriter kullanılmaktadır. Bunlar; borçların zamanında ödenmemesi, borçlunun ekonomik koşullarında meydana gelen zayıflama, genel ekonomik durumda meydana gelen zayıflama, teminatların değerinde meydana gelen azalma. Kredilerin sınıflandırılması bu bilgiyi elde etme yöntemlerinden

biridir⁹. Örneğin, standart, standart altı, şüpheli ve kayıp şeklindeki bir sınıflandırma borçların iyiden kötüye sıralanması ile oluşan bir tür sınıflandırmadır.

Karşılıkların Hesaplanması: Özel karşılıklar kredi teminatları esas alınarak hesaplanmakta olup, kredi teminatları aşağıda belirtilen şekilde gruplandırılmaktadır.

a) Birinci Grup Teminatlar:

-Nakit ve mevduat,

-Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller,

-OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler,

-Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilecek menkul kıymetler, olup,

özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %100 dür.

b) İkinci Grup Teminatlar:

-Altın ve diğer kıymetli madenler,

-Borsaya kote edilmiş hisse senetleri,

-Varlığa dayalı menkul kıymetler,

-Özel sektör tahvilleri,

9 Pelin Ataman ve Özgür Acar, **Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları**, Uluslararası Para Fonu tarafından Haziran 1996 yayınlanan raporundan derleme, Türkiye Bankalar Birliği, s.8.

-Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,

-OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri,

-OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,

-Avrupa Merkez Bankasınınca verilecek garanti ve kefaletler,

-Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları,

-Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni,

-Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,

-Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri,

-Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri, olup,

özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %75 dir.

c) Üçüncü Grup Teminatlar:

-Ticari işletme rehni,

-İhracat vesaiki,

-Taşıt rehni,

-Uçak veya gemi ipoteği.

-Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri,

-Müşterilerden alınan diğer senetler, olup,

özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %50 dir.

d) Dördüncü Grup Teminatlar :

-İlk üç grup dışında kalan teminat türleri olup özel karşılık hesaplanmasında teminatların dikkate alınma oranı %25 dir.

Özel karşılıkların hesaplanmasında dikkate alınacak değerlenmiş teminat tutarı donuk alacak miktarını aşamaz. Değerlenmiş teminat tutarının donuk alacak tutarını aşması durumunda, bunun sadece donuk alacak tutarına karşılık gelen kısmına yukarıda belirtilen dikkate alınma oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutar, indirilecek tutar olarak dikkate alınır.

Bir donuk alacak tutarı birden fazla grupta izlenen türde teminatla teminatlandırılmış ise özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınacak teminatların hesaplanmasına, grup sıralamasına göre en likit kabul edilen birinci gruptan başlanır.

Birden fazla türde teminata sahip, donuk alacak niteliğini haiz bir kredi için ayrılacak özel karşılığın hesaplanmasında, öncelikle her bir teminat türünün ayrı ayrı değerlenmiş tutarlarının, donuk alacak tutarını aşıp aşmadığı kontrol edilir. Hesaplama birinci olarak ele alınan teminat türünün değerlenmiş tutarının, en fazla, donuk alacak tutarına eşit olan kısmı, bu teminata ait dikkate alınma oranı ile çarpılarak donuk alacak için özel karşılığın uygulanmayacağı kısım bulunur. İkinci teminat türü ve varsa üçüncü teminat türü için de aynı işlem ayrı ayrı ve sırasıyla tekrarlanır. Bu işlemlerin sonucunda, donuk alacağına ilişkin olarak özel karşılık uygulanacak bir tutar kalırsa, bu artan tutar üzerinden özel karşılık ayrılır.

Banka tarafından, teminat tutarı dikkate alınmaksızın donuk alacağın sınıflandırıldığı grup için geçerli olan özel karşılık oranlarından az olmamak kaydıyla, söz konusu donuk alacak tutarının tamamına kadar özel karşılık ayrılabilir.

Genel Karşılıklar ise birinci ve ikinci gruptaki nakdi krediler toplamının binde 5'i ve teminat mektupları, aval ve kefaletler ile diğer gayrinakdi krediler toplamının binde 1'i oranında ayrılır. Bu hükmün uygulanmasında standart nitelikli nakdi krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler "Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı", ve "Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabı" dışındaki kredi hesaplarında izlenen nakdi kredileri ve aktifte izlendikleri hesaba bakılmaksızın bankacılık nevzuatı çerçevesinde nakdi kredi sayılan alacakları kapsar. Ancak;

-Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller,

-OECD ülkelerinin merkezi yönetimleri ve merkez bankalarına açılacak krediler,

-OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler veya bunlarca verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,

-Avrupa Merkez Bankasına açılacak krediler ile bu Bankaca ihraç edilen menkul kıymetler veya verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,

-Hazineye doğrudan kullanılan krediler ile Hazine garantisi ile kullanılan krediler,

-Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile ya da bu Banka nezdindeki piyasalarda yapılan işlemler,

-Teminat, rehin veya belirli bir gerçek ya da tüzel kişiye veya risk grubuna kullanılmak amacıyla verilenler hariç olmak üzere, bankaların birbirlerine verdikleri, vadesiz ve temdite konu olmamış bir aya kadar vadeli krediler,

-Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.'ne kullandırılan krediler,

-Nakit ve mevduat karşılığı kullandırılan krediler,

-Devlet tahvili ve hazine bonosu karşılığı kullandırılan krediler,

genel karşılık hesaplamasında dikkate alınmaz.

Söz konusu varlıkları aktiflerinde bulduran bankalar, bu aktifleri Yönetmelikte öngörülen şekilde sınıflandırılacak ancak, genel karşılık hesaplanmasında dikkate almayacaklardır.

Vergi Kanunları Açısından Karşılıklar: Bankaların BankK'nın 53.m. uyarınca ayırdıkları özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınır. Genel kredi karşılıkları ise kurumlar vergisi matrahının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınır.

6. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Katılma Payı

Konusu: BankK'nın 82. m. uyarınca, BDDK'nın giderleri yıllık bütçeye göre yapılır ve giderler bir önceki yıl sonu bilanço toplamlarına göre, bankalarca BDDK bütçesinin yürürlüğe girmesinden önce BDDK'ya yapılacak ödemelerle karşılanır.

Hesaplama ve Oran: BDDK'nın bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe, bütçe yılından önce gelen otuz gün içinde hazırlanır. Giderlere katılma payı olarak Bankalardan tahsil olunacak tutar Bankaların bilanço toplamlarının on binde üçünü geçemez. (BankK'nın 4672 sayılı yasa ile değişik Geçici 1. maddesi uyarınca, Bakanlar Kurulu'nun ilk dört yıl için bu oranı iki katına kadar artırmaya yetkisi bulunmaktadır.)

Ödeme Tarihi: BDDK katkı payı BDDK bütçesinin yürürlüğe girmesinden önce ödenir.

Müeyyide: Süresi içerisinde ödenmeyen gider payları 6183 sayılı AATUHK hükümlerine göre tahsil olunur.

7. Sisteme Giriş Payı

Konusu:Bank'nın 130/c. uyarınca, kuruluş izni verilen Bankaların kurucularının sisteme giriş payı ödemesi gerekmektedir.

Oran :Kuruluş izni verilen bankaların kurucularının, faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içerisinde, bu Bankalar Kanununun 7. nci maddesinde belirtilen asgari 30.000.000 YTL'lık sermayenin yüzde onu tutarında sisteme giriş payı olarak fona ödeme yaparlar.

Ödeme Tarihi: Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkındaki BDDK yönetmeliği uyarınca, asgari sermayenin %5'ine karşılık gelen tutarın banka faaliyete başlamadan önce (faaliyet izninin resmi gazetedede yayımlanmasından önce) TMSF'a yatırılması gerekmektedir. Kalan kısım ise (asgari sermayenin %5'ine karşılık gelen tutar) faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içinde yatırılmalıdır.

8. Tahvil ve Tescil Ücretleri

Konusu ve Tescil İşlemlerinde Bildirim: 23.5.2000 tarih ve 4568 sayılı Kanunun 6. maddesi uyarınca, Bankalar tarafından İMKB'de işlem gören veya İMKB kaydında olan menkul kıymetler ile ilgili olarak İMKB Tahvil ve Bono Piyasası dışında yapılan tahvil alım satım işlemlerinin İMKB'nin belirlediği şartlarla İMKB'ye tescil ettirilmesi gerekmektedir.

Bankalarca, sabit getirili menkul kıymetlerin İMKB'ye bildirim haftalık bazda yapılır. Ancak, işlem gerçekleştirildikten sonra en geç 31 gün içinde de bildirim yapılabilir.

İstisnalar: SPK'nın 9.8.2001 ve 18.10.2001 tarihli kararları uyarınca, aşağıda belirtilen işlemler, TC. Hazine Müsteşarlığı ve TCMB kayıtları esas alınmak suretiyle tescil edilmiş sayıldığından, ayrıca İMKB'ye tescil ettirilmek zorunda değildir:

-TC Hazine Müsteşarlığı tarafından ihale ya da tap sistemi ile gerçekleştirilen menkul kıymet satışları,

-Görev zararı karşılığı kamu bankalarına TC Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan menkul kıymet ihraçları,

-TSMF bünyesinde bulunan bankalara yapılan menkul kıymet ihraçları,

-TC Hazine Müsteşarlığı tarafından borç takası kapsamında gerçekleştirilen menkul kıymet alışları ve satışları,

-TCMB Açık Piyasa İşlemleri kapsamında gerçekleştirilen işlemler,

Fon bankaları arasında erken itfa, banka satışı ve benzeri nedenlerle yapılan toplamda bir ödeme gerektirmeyen karşılıklı menkul kıymet değişimleri,

TSMF bünyesindeki diğer banka bilançolarından, tasarruf mevduatı veya diğer pasifleri ile birlikte devralınan menkul kıymet işlemleri.

Nispet ve Ödeme: Bankalar tarafından tahvil tescil ücreti bildirim yapıldığı haftayı takip eden haftanın Cuma gününe kadar yatırılmalıdır.

Tahvil tescil ücret oranları aşağıdaki gibidir:¹⁰

-Kesin alım satım işlemleri için 0.000045 oranında,

¹⁰ Pricewaterhousecoopers , **Bankaların Fiskal ve Parafiskal Kaynak Aktarma Maliyetleri**, Türkiye Bankalar Birliği, Mart 2002, s.51.

-Borsa dışı repo-ters repo işlemleri;

-O/N işlemler : 0.00002925 oranında,

-Diğer Vadeler: 0.00009 oranında

tahvil tescil ücreti alınmaktadır.

Gecikmeli tescil bildirimleri için uygulanacak tescil ücret oranları ise :

Kesin alım satım işlemleri için 0.00005625 oranında,

Borsa dışı repo-ters repo işlemleri;

-O/N işlemler : 0.0000365625 oranında,

-Diğer Vadeler: 0.0001125 oranında,

tescil ücreti alınmaktadır.

Cezai şartlar: Ödemelerdeki gecikmelerde, kamu alacaklarına uygulanan faiz uygulanır.

9. Tahvil Bono Piyasası Borsa Payı

Konusu: Bankalar tarafından İMKB tahvil ve bono piyasasında yapılan işlemler nedeniyle tahvil piyasası borsa payı ödenmesi gerekmektedir.

Ödeme: İMKB'ye ödenmesi gereken ücretler, İMKB yönetimince her üye için açılacak cari hesaba borç kaydedilir ve üyeler tarafından o aya ait ücretler, müteakkip ayın 15'ine kadar ödenerek tasfiye edilir.

Oran: Bankalar tarafından aşağıda belirtilen oranlarda tahvil piyasası borsa payı ödenmektedir.¹¹

Kesin alım satım işlemleri için 0.00002 oranında,

Borsa dışı repo-ters repo işlemleri;

-O/N işlemler : 0.0000075 oranında,

-Diğer Vadeler: 0.00004 oranında,

Cezai Şartlar: Ödemelerdeki gecikmelerde, kamu alacaklarına uygulanan faiz uygulanır.

10. Menkul Kıymet Tanzim Fonu

Ödeme Tipi, Fon Payı ve Ödeme Konusu: Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunan Bankerlerin İşlemleri Hakkında 35 sayılı KHK'ya 12.09.1982 tarihli RG'de yayımlanan 45 s. KHK ile eklenen 31. ek madde ile, tahvil arz ve talebi arasındaki dengesizlikleri gidermek ve tahvil piyasasının istikrarını sağlamak amacıyla, Menkul Kıymet Tanzim Fonu kurulmuştur. Öte yandan 23.5.2000 tarih ve 4568 sayılı Kanunla 26.5.2000 tarihinden itibaren anılan KHK'nin 31. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte, Maliye Bakanlığı, 4568 sayılı yasa ile fonların ortadan kaldırılmadığı, yalnızca bütçe disiplininin sağlanması açısından hareket edildiğinden bahisle, MKTF'ye yatırılmakta olan payların, doğrudan bütçeye gelir kaydedilmek üzere Bakanlığa bağlı Muhasebe Müdürlüklerine veya Mal Müdürlüklerine yatırılmaya devam edilmesi gerektiği görüşündedir. Buna göre, Bankalar İMKB Tahvil ve Bono Piyasası piyasası dışında gerçekleştirdikleri alım-satım işlemlerini nedeniyle MKTF ödemekle yükümlüdürler.

İstisnalar: Bankaların İMKB dışında gerçekleştirdikleri alım satım işlemleri İMKB'ye tescil ettirmeleri, sözkonusu işlemlerin borsada gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilmekte ve bu işlemlerden MKTF payı tahsil edilmemektedir.

¹¹Pricewaterhousecoopers , a.g.e s.51.

Nispet ve Ödeme: Bankalar borsada pazarladıkları menkul kıymetlerin aylık satış tutarının %01 nispetinde MKTF'yi yatırmak zorundadırlar.

11. Yatırımcıları Koruma Fonu

Ödeme Tipi, Fon Ödemeleri ve Fon Payı: Aracı kurumlar, aylık olarak hesaplanan sermaye yeterliliği tabanının; gerekli asgari özsermaye, risk karşılığı ve son üç aylık faaliyet giderlerinden en büyük olanına bölünmesi suretiyle bulunacak oranın yıllık ortalaması;

-1 kattan az olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 100'ü ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 10'u,

-1 ila 2 kat (2 kat hariç) arasında olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 90'ı ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 7,5'i,

-1 ila 3 kat (3 kat hariç) arasında olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 85'i ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 2,5'i,

-3 kat ve daha fazla olanlar yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyelerinin milyonda 80'i ve yıllık hisse senedi işlem hacimlerinin milyonda 2,5'i,

tutarında yıllık ödeme yapmak zorundadırlar.

Bankalar tasarruf mevduat sigorta primi tarifesi esas alınarak Kurul tarafından yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyeleri ve yıllık hisse senedi işlemleri için belirlenen oranlar üzerinden fona yıllık ödeme yapmak zorundadırlar. Ancak, bu şekilde belirlenen oranlar (Yatırımcıları Koruma Fonu Yönetmeliği 8.maddesinde) yukarıda açıklanan aracı kurumlar için belirlenen minimum yıllık ödenti oranlarından az olamaz.

Mevduat kabul etmeyen bankaların, yıllık ortalama günlük hisse senedi saklama bakiyeleri ve yıllık hisse senedi işlem hacimleri üzerinden alınacak yıllık ödentiye ilişkin oranlar, diğer bankalar için belirlenen asgari ve azami oranlar arasında olmak koşuluyla Kurulca belirlenir.

D. SERMAYE YEDEKLERİ

Tanımı: Bankaların (Yabancı bankaların Türkiye'deki şubeleri hariç) TTK uyarınca her yılın kârından yedek akçe ayırma zorunluluğu bulunmaktadır.¹²

-1.Tertip Yedek Akçe: Bankalar her yıl safi kârın yirmide birini ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar 1. Tertip Yedek Akçe ayırmakla yükümlüdür.

-Tertip Yedek Akçe: Bankalar safi kârlarından 1. Tertip Yedek Akçeden başka pay sahipleri için %5 kâr payı ayırdıktan sonra, pay sahipleriyle kâra iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda birini 2. Tertip Yedek Akçe olarak ayırmakla yükümlüdür.

¹² Andersen, **Bankaların Ödemekle Yükümlü Oldukları Vergilere İlişkin Rapor**, Türkiye Bankalar Birliği, Şubat 2002, s.18.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN KAYNAK SAĞLAMA VE KULLANMA MALİYETİ

Bu bölümde, birinci bölümde detaylı şekilde bahsedilen bankaların vergisel yük ve yükümlülüklerinin;

-Bankaların kaynakları ve kaynak temin etme esnasında karşılaştıkları yük ve yükümlülükler,

-Bankaların temin etmiş oldukları kaynakları kullanma ve kullandırma esnasında karşılaştıkları yük ve yükümlülükler;

ana detayları ile anlatılmıştır.

A. BANKALARIN KAYNAK SAĞLAMA MALİYETLERİ

Bankalar faaliyetlerini özkaynaklardan ziyade yabancı kaynaklarla sürdürmektedirler. Özkaynakları sınırlı olan bankalar yabancı kaynakları farklı şekillerde temin etmektedirler. Aşağıda bankaların belli başlı yabancı kaynakları ve bu yabancı kaynakları temin etme süresi içerisinde karşılaştıkları vergisel yük ve yükümlülükler ana esaslar itibariyle açıklanmıştır.

1. Mevduat

Bankalar faaliyetlerini özkaynaklarından ziyade yabancı kaynaklarla sürdürmektedir. Tasarruf sahiplerinden faiz adı altında topladıkları kaynakları daha sonra belli bir kâr marjı ile birlikte kaynak ihtiyacı olan yatırımcılara aktarmaktadır. Kaynaklar içinde en önemli yabancı kaynak mevduat olup, ayrıca devlet tarafından çıkarılan hazine bonosu ve tahviller, eurobondlar, repo, off-shore mevduatlar, yatırım fonları, özel sektör tahvilleri farklı isim adı altında bankaların toplamış oldukları yabancı kaynaklar olarak gösterilebilmektedir.

Kurumlar vergisi açısından durumu: Bankaların müşterilerinden topladıkları mevduata ödedikleri faizler, kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır. Dönem sonu itibariyle vadesi gelmemiş olan mevduat faizlerinin reeskont yoluyla gider yazılması VUK'un borçların değerlemesine ilişkin hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır. Yabancı para cinsinden mevduatlara ilişkin ödenen faizler yanısıra kur farkları da gider olarak kurumlar vergisinden indirilir.

Gelir vergisi stopaj sorumluluğu açısından durumu: Bankaların, kazançları GV veya KV'den müstesna tutulmuş olan gerçek ve tüzel kişiler hariç (kamuya yararlı dernek ve vakıflar vb olup bu konuda bankalarla ilgili gerekli açıklamalar tezimizin birinci bölümünde açıklanmıştır) müşterilerine ödedikleri mevduat faizleri üzerinden kaynaktan kesinti suretiyle gelir vergisi hesaplayarak, kestikleri GV'yi aylık muhtasar beyannameyle beyan edip ödeme yükümlülükleri bulunmaktadır.

Gelir vergisi yasasının 67.maddesinin 4) numaralı fıkrasında, sözkonusu yasanın 75'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; mevduat faizi , repo gelirleri, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları, kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığında ödenen kâr payları ve özel finans kurumları tarafından kâr ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kâr paylarının ödenmesi aşamasında, 2006 yılından itibaren yüzde 15 oranında gelir vergisi kesintisine tabi tutulması öngörülmüş bulunmaktadır.¹³

1999-2005 yılları arasında (2005 yılı dahil) banka mevduat hesaplarından elde edilen faiz gelirleri, vadelerine göre, döviz ve TL cinsi olmasına göre değişik oranlarda stopaja tabi tutularak vergilendirilir, stopaja tabi tutulan faiz gelir tutarı ne olursa olsun beyan edilmezdi. Dolayısıyla stopaj haricinde ayrıca ilave vergi ödenmedi. 2006 yılından itibaren mevduat faiz gelirleri beyana tabi tutulmadan, stopaj yolu ile yapılacak. Stopaja tabi tutulan faiz geliri beyan edilmeyecek, stopaj haricinde ilave vergi

¹³ Veysi Seviğ, "Banka Mevduat Faizleri-Repo Gelirleri", [http://www.dünyaazetesi.com.tr/2005/12/2/yazar/seviğ], Erişim: 2.12.2005.

ödenmeyecek. 2006 yılından itibaren mevduatın vadesi ne olursa olsun %15 stopaja tabi tutulacaktır. ¹⁴

Gelir Vergisi Kanununa 5281 sayılı kanunun 30 uncu maddesiyle eklenen Geçici 67 inci maddede, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılması ve elde tutulması sürecinde elde edilen gelirler ile mevduat faizleri, repo gelirleri ve özel finans kurumlarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik, 30.12.2005 tarih ve 26039 sayılı resmi gazetede yayınlanan şekli ile, düzenlemelere yer verilmiştir. ¹⁵

Söz konusu düzenlemeler ışığında aşağıda belirtilen tablo hazırlanmıştır.

Ancak gelir vergisi kanunun söz konusu geçici maddesinde 2006 yılının ikinci yarısında bir takım değişiklikler olmuş olup, 2006 yılının ikinci yarısında yapılan söz konusu değişiklikler tablomuzun altında ayrıca belirtilmiştir.

¹⁴ Ekrem Sarısu, "Ne Kadar Vergi Ödeyeceğim",
[<http://www.milliyet.com.tr/2005/12/27/yazar/sarusu>], Erişim: 27.12.2005.

¹⁵ [<http://www.gelirler.gov.tr./gelir2nsf/GVK193?openframesel>]

Tablo: 3 Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi

Tam Mükellef Kurum	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Kurum
1-Hisse Senedi Alım Satım Kazancı		
1) Tam mükellef kurumlara ait olup, İMKB'de işlem gören ve 1 yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlananlar; - Stopaja tabi değil. - Kurumlar Vergisine tabi . - Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/12'inci maddedeki şartların yerine getirilmesi halinde kurumlar vergisinden istisna olur. 2) İMKB'de işlem görenlerden bir yıl ve daha kısa süre içinde elden çıkarılanlar; - %15 oranında stopaja tabi. - Kurumlar Vergisine tabi . - Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir. 3) Banka ve aracı kurum aracılığı olmaksızın alım satım işlemlerinden sağlanan kazançlar; - Stopaja tabi değil. - Kurumlar Vergisine tabi olacaktır.	1) Tam mükellef kurumlara ait olup, İMKB'de işlem gören hisse senetlerinden; - 1 yıldan fazla süreyle elde tutulanlar %15 oranında stopaja tabi değil. - 1 yıldan fazla elde tutulanların satış kazançları beyan da edilmeyecek. - Elde tutma süresi 1 yıl ve daha az ise %15 oranında stopaja tabi. 2) Banka ve aracı kurumlar vasıtasıyla elde edilmeyen alım satım kazancı (örneğin borsaya kayıtlı olmayan hisse senetleri), Gelir Vergisi Kanunu'nun genel hükümlerine göre beyan edilecektir. (2 yıldan fazla elde tutulan hisse senetleri hariç)	1) Tam mükellef kurumlara ait olup, İMKB'de işlem gören ve 1 yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlananlar; - Stopaja tabi değil, - Ayrıca beyan da edilmeyecek. 2) İMKB'de işlem görenlerden 1 yıl ve daha kısa süre içinde elden çıkarılanlar; - %15 oranında stopaja tabidir. - Beyan edilmez. 3) Banka ve aracı kurum aracılığı olmaksızın alım satım işlemlerinden sağlanan kazançlar; - Stopaja tabi değil, - Kurumlar Vergisine tabi olacaktır. - Kurumlar Vergisi sonrası kalan tutar %10 oranında gelir vergisi stopajına tabidir.
2-Hisse Senedi Temettü Gelirleri		
- Stopaja tabi değil. - Tam mükellef kurumlardan elde edilenler kurumlar vergisinden istisna. (KVK 8/1) - Dar mükellef kurumlardan elde edilenlerden Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8'inci maddesindeki şartların yerine getirilmesi halinde kurumlar vergisinden istisna olur.	- Kâr dağıtımı yapan kurum tarafından % 10 oranında stopaj yapılır. - Tam mükellef kurumlardan elde edilen gelirin (stopaj öncesi) yarısının, varsa diğer menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte toplam tutarının beyan sınırını (2006 yılı için 18.000 YTL) aşması halinde yıllık beyanname ile beyan edilir.	- Kâr dağıtımı yapan kurum tarafından % 10 oranında stopaj yapılır. - Beyan edilmez.

Tam Mükellef Kurum	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Kurum
3-Devlet Tahvili, Hazine Bonosu Faiz Gelirleri		
-%15 oranında stopaja tabi. -Kurumlar Vergisine tabi. -Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	-%15 oranında stopaja tabi. -Stopaj nihai vergidir. Beyan edilmez.
4-Devlet Tahvili, Hazine Bonosu Alım Satım Kazançları		
-%15 oranında stopaja tabi. -Kurumlar Vergisine tabi. -Ödenen stopaj, beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. - Beyan edilmez.
5-Hazine Müsteşarlığı Tarafından İhraç Edilen Eurobondların Faiz Gelirleri		
- %15 oranında stopaja tabi değil. - Kurumlar Vergisi'ne tabi.	- %15 oranında stopaja tabi değil. -Alım satım kazancı Yeni Türk Lirası bazında hesaplanır. -TEFE artış oranının %10 veya üzerinde olması şartıyla, iktisap bedeli elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere TEFE artış oranında artırılabilir. - Alım satım zararları, alım satım kârlarına mahsup edilir. -26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Hazine bonosu, Devlet tahvilleri ile eurobondlardan elde edilen faiz gelirleri ile endeksleme sonrası bulunan alım satım kazançları toplamının 2006 yılı için 191.089,20 YTL'si gelir vergisinden istisna.	- %15 oranında stopaja tabi değil. -İşlem Türkiye'de yapılmışsa veya ödeme Türkiye'de yapılmışsa kazançlar Türkiye'de vergilendirilir. - Kur farkından doğan kazançlar vergiye tabi değildir.
6-Repo Gelirleri		
-%15 oranında stopaja tabi. - Kurumlar Vergisine tabi. -Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. - Beyan edilmez.

Tam Mükellef Kurum	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Kurum
7-Mevduat Faizleri (YTL Ve DTH)		
- Vadeye bakılmaksızın % 15 stopaja tabi. - Kurumlar Vergisine tabi olacaktır. -Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir.	- Vadeye bakılmaksızın % 15 stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	- Vadeye bakılmaksızın % 15 stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. - Beyan edilmez.
8-Off-Shore Mevduat Faiz Gelirleri		
- Mevduat yurt dışında yapıldığından %15 oranında stopaja tabi olmayacak. - Kurumlar Vergisine tabi.	-Mevduat yurt dışında yapıldığından %15 oranında stopaja tabi değil. -Elde edilen off-shore mevduat faiz gelirin (875 YTL'lik beyan sınırını 2006 yılı için) aşması halinde, gelirin tamamı gelir vergisi beyanamesi ile beyan edilecek.	- %15 oranında stopaja tabi değil. - Beyan edilmez.
9-A Tipi ve B Tipi Menkul Kıymet Yatırım Fonları Kâr Payları		
- Stopaja tabi değildir. %15 oranında stopaj yatırım fonu bünyesinde yapılmaktadır. - Kurumlar Vergisine tabi.	- Stopaja tabi değildir. %15 oranında stopaj yatırım fonu bünyesinde yapılmaktadır. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	- Stopaja tabi değildir. %15 oranında stopaj yatırım fonu bünyesinde yapılmaktadır. - Beyan edilmez.
10-Borsa Yatırım Fonları Katılma Belgelerinin Alım Satım Kazançlar		
- Alım satım kazancı %15 oranında stopaja tabi. - Kurumlar Vergisine tabi. -Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir.	- Alım satım kazancı %15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	- Alım satım kazancı %15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. - Beyan edilmez.
11-Özel Sektör Tahvili (Varlığa Dayalı Menkul Kıymet, Finansman Bonusu) Alım Satım Kazançları		
-%15 oranında stopaja tabi. -Kurumlar Vergisine tabi. -Ödenen stopaj beyanname üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	-%15 oranında stopaja tabi. - Stopaj nihai vergidir. - Beyan edilmez.
12-Vadeli İşlem Ve Opsiyon İşlemlerinden Elde Edilen Kazançlar		
-2006 yılında stopaj ödenmeyecektir.	-VOB'da yapılan işlemlerden elde	-2006 yılında Banka ve benzeri

Tam Mükellef Kurum	Tam Mükellef Gerçek Kişi	Dar Mükellef Kurum
-Kurumlar Vergisine tabi.	edilenler 2006 yılında % 0 oranında stopaja tabidir. -VOB dışında banka ve aracı kurum aracılığıyla yapılanlar % 15 oranında stopaja tabidir. - Stopaj nihai vergidir. -Yıllık beyanname ile beyan edilmez.	finans kurumlarının kazançları stopaja tabi değil. Genel hükümler uygulanır. -VOB'da yapılan işlemlerden elde edilenler 2006 yılında % 0 oranında stopaja tabidir. - Banka ve benzeri finans kurumları dışındakilerin kazançları %15 oranında stopaja tabidir. - Stopaj nihai vergidir. - Kazanç beyan edilmez.

Kaynak: 5281 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 30.'uncu maddesiyle eklenen Geçici 67. madde, 257 seri nolu gelir vergisi Genel Tebliğinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

23.07.2006 tarih ve 26237 sayılı resmi gazetede yayınlanan 2006/10731 sayılı karar no ile, yukarda belirtilen tablodaki bazı hususlara ilişkin olarak aşağıda belirtilen bazı değişiklikler yapılmıştır.¹⁶

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun geçici 67. nci maddesi ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci ve 30 uncu maddelerinde yer alan bazı tevkifat nispetlerinin yeniden belirlenmesi ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinde yer alan tevkifat nispetleri hakkındaki 10/12/2003 tarihli ve 2003/6577 sayılı Kararnamenin eki kararda değişiklik yapılmasına ilişkin ekli kararın yürürlüğe konulması; Maliye Bakanlığının 19/7/2006 tarihli ve 55832 sayılı yazısı üzerine, adı geçen kanunların anılan maddelerine göre, Bakanlar Kurulu'nca 22/7/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

-Dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar tarafından elde edilenler hariç olmak üzere; (1), (2) ve (3) numaralı fıkralarda yer alan gelirler için % 10,

¹⁶Gelir Vergisi Kanununun Geçici 67 'nci Maddesine İlişkin, [http://www.gelirler.gov.tr/Ana Sayfa>Mevzuat>Kanunlar>Gelir Vergisi Kanunu>2006/10731 Nolu Bakanlar Kurulu Kararları](http://www.gelirler.gov.tr/Ana_Sayfa>Mevzuat>Kanunlar>Gelir Vergisi Kanunu>2006/10731 Nolu Bakanlar Kurulu Kararları).

(8) numaralı fıkrada yer alan Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan menkul kıymetler yatırım fonları (borsa yatırım fonları ile konut finansmanı fonları ve varlık finansmanı fonları dahil) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının portföy işletmeciliği kazançları üzerinden;

- Borsa yatırım fonları ile konut finansmanı fonları ve varlık finansmanı fonları için%0,

- (1) numaralı alt bent dışında kalanlar için 1 Ekim 2006 tarihine kadar uygulanmak üzere % 10, 1 Ekim 2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere % 0,

Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan menkul kıymetler yatırım fonları (borsa yatırım fonları ile konut finansmanı fonları ve varlık finansmanı fonları dahil) ile menkul kıymetler yatırım ortaklıklarının (1), (2), (3) ve (4) numaralı fıkralarda belirtilen gelirleri üzerinden yapılacak tevkifat oranları;

- Borsa yatırım fonları ile konut finansmanı fonları ve varlık finansmanı fonları için%0,

- (1) numaralı alt bent dışında kalanlar için 1 Ekim 2006 tarihine kadar uygulanmak üzere % 10, 1 Ekim 2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere % 0,

-(11) numaralı fıkrada yer alan oran % 10.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci ve 30 uncu maddelerinde yer alan bazı tevkifat oranları aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

-15 inci maddenin (2) numaralı fıkrasında yazılı kâr payları üzerinden % 15,

-30 uncu maddenin (3) numaralı fıkrasında yazılı kâr payları ile (6) numaralı fıkrasında yazılı ana merkeze aktarılan tutar üzerinden % 15.

10/12/2003 tarihli ve 2003/6577 sayılı Kararnamenin eki Kararın 1 inci maddesinin (6) numaralı bendinin (b) alt bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

b-i) Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara ve gelir vergisinden muaf olanlara dağıtılan, 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz) % 15, 23.07.2006 'dan itibaren dağıtılan kar paylarından % 10,

ii) Tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere ve gelir vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan, 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz) % 15,"

Son yapılan değişikliklerle özellikle dar mükellef gerçek kişi ve kurumların elde etmiş oldukları gelirler nedeniyle sıfır oranında stopaj uygulanırken sermaye piyasasından elde edilen gelirlerde nisbi oran indirimi uygulandığı görölmektedir.

1.01.2006 tarihinden itibaren elde edilen tüm gelirler %15 oranında stopaja tabi tutulurken, yukarda belirtilen son değişikliklerle özellikle dar mükellef adı adı verilen yabancı sermayenin elde etmiş olduğu gelirlere stopaj uygulanmamaktadır.

TMS Primi Açısından Durumu: Bankalar tasarruf mevduatı sahibi müşterilerinin TMS'ye tabi mevduatları nedeniyle TMS Primi öderler. TMS primi Bankalarca ödenen faiz dışında bir gider unsuru olup, tasarruf mevduat sigorta primine konu olan mevduat ve prim oranları tezimizin ilgili bölümünde açıklanmıştır.

Umumi Disponibilite Açısından Durumu: Bankalar TL ve döviz cinsinden mevduat taahhütleri nedeniyle disponibl değer bulundurmakla yükümlüdürler. Bankaların merkez bankası bünyesinde ağırlıklı olarak devlet iç borçlanma senedi olarak tuttıkları disponobil değerler, beklenmedik nakit ekilişlerine karşılık bankaların nakit ihtiyacını giderme amacını taşımaktadır. Ancak ilgili bölümde anlatıldığı üzere Bankaların Merkez Bankası nezdinde disponibilite tutma zorunluluğu kaldırılmıştır.

Zorunlu Karşılıklar Açısından Durumu: Bankalar kabul ettikleri YTL ve YP mevduat tutarları üzerinden TCMB nezdinde açılacak hususi bloke bir hesapta nakden zorunlu karşılık tesis etmekle yükümlüdürler. Yıllar itibariyle değişim göstermekte olan zorunlu karşılık oranları 2006 itibariyle YTP %6, YP %11 dir. Zorunlu karşılıklar Bankaların toplamış oldukları kaynakların tamamını plase etmesini engellemesi nedeniyle kısıtlayıcı etkiye sahip olup, son yıllarda Merkez Bankası bünyesinde tutulan zorunlu karşılıklar nedeniyle Merkez Bankasınca faiz ödenmektedir. Her ne kadar Merkez Bankasınca faiz ödenmiş olsada kısıtlayıcı etkisi nedeniyle Bankaların kârlılığını azaltıcı etkisi bulunmaktadır.

2. Alınan Krediler

Bankalar özkaynakları yanısıra gerek yurt içinden gerekse yurt dışından kredi kullanmak suretiyle kaynak sağlama yoluna gitmekte olup, Bankaların kredi yolu ile sağladıkları kaynak toplama işlevleri esnasında karşılaştıkları yasal yükümlülükler aşağıda özetlenmiştir.

KKDF Açısından Durumu: Bankalarca gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından sağlanan kredilerde %0 oranında KKDF kesintisi uygulanmaktadır. KKDF hakkında gerekli açıklamalar ilgili bölümde açıklanmış olup, tasarrufların yatırımları karşılamada yetersiz olduğu ülkemizde özellikle yurtdışından sağlanan kredilerde KKDF oranı %0 olarak uygulanmaktadır.

Stopaj Sorumluluğu Açısından Durumu: Yurt içi kredilerde stopaj sorumluluğu bulunmamakla beraber, yurt dışından yabancı devletler, uluslararası kurumlar veya yabancı banka ve kurumlardan alınan her türlü krediler için ödenecek faizden %0 oranında kaynakta kesinti yapılır.

Zorunlu Karşılıklar Açısından Durumu: Bankalar gerek yurt içinden gerekse yurt dışından kredi temin etmek suretiyle sağlamış oldukları kaynaklar mevduat olarak kabul edilmekte ve kredi tutarı üzerinden TCMB nezdinde açılacak hususi bloke bir hesapta nakden zorunlu karşılık tesis etmekle yükümlüdürler. Dolayısı ile yurt dışından

sağlanan mevduat niteliğindeki kaynaklardan sadece zorunlu karşılık ayrılmakta, başkaca vergisel yük ve yükümlülük bulunmamaktadır.

3. Diğer Borçlar

Bankaların mevduat ve krediler dışında aşağıda belirtilen diğer borçlar adı altında toplanabilecek vergisel yük ve yükümlülüklerle karşılaşılır.

Kurum Kazancı Açısından Gider: Bankaların, muhtelif borçları nedeniyle gerçekleştirdikleri ödemeler KV'ne tabi kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır. Dönem sonu itibariyle vadesi gelmemiş olan borçların reeskont yoluyla gider yazılması VUK'un borçların değerlemesine ilişkin hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır.

KDV Yükü: Bankaların gerçekleştirdikleri mal ve hizmet alımları nedeniyle yükledikleri KDV, bankaların KDV yükümlülüğünün bulunmaması nedeniyle finansal kiralama işlemleri yapan yatırım bankaları hariç) kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınmaktadır.

İşveren Olarak Bankaların Mali Yükümlülükleri: İşveren olarak bankaların çeşitli mali yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu kapsamda;

-Bankalar çalışanlarının ücret gelirleri üzerinden kesinti yoluyla GV ve DV tahsil etmek ve ödemek zorundadırlar.

-Bankaların, çalıştırdıkları elemanların kıdem yılları ile yürürlükteki kıdem tazminatı miktarının çarpımı kadar olan toplam kıdem tazminatı için dönemsel olarak kıdem tazminatı karşılığı ayırmaları gerekmektedir.

-Bankaların istihdam ettiği personelin kanuni sosyal güvenlik sisteminden faydalanabilmesi için işveren payı oranında SSK Primi ödemesi gerekmektedir.

-İş Kanunu'da öngörülen ihbar önellerine uymaksızın süresi belli olmayan hizmet akdi ile çalıştırdıkları personelin hizmet akitlerini fesheden bankalar ihbar tazminatı ödemek yükümlülüğü altında kalabilmektedirler.

Bankalar çalışanları için işsizlik sigortası ödemelerini gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Genel Kredi Karşılıkları: Bank'nın uyarınca, bankalar kredileri ile diğer alacaklarından doğmuş veya doğması beklenen, ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararlarını karşılamak amacıyla karşılık ayırmak zorundadırlar. Bu karşılıklardan genel karşılıklar kurumlar vergisi matrahının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınır.

BDDK Katkı Payı: Bankalardan giderlere katılma payı olarak tahsil olunan ve bankaların bilanço toplamalarına göre değişiklik arzetyekte olan BDDK Katılma Payı tahsil edilir.

TBB Masraf İştirak Payı: Bankalar kanun gereği TBB'ye üye olmak ve Birlik Statüsü gereğince tespit olunan oy sayısına göre tespit edilecek oranda, TBB'nin giderlerini karşılamak yükümlülüğü altındadırlar. Yapılan bu ödemeler safi kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır.

Umumi Disponibilite: Bankalar diğer borçları nedeniyle (Tebliğ'de indirim tabi tutulmuş olan kalemler haricinde) disponibl değer bulundurmakla yükümlüdürler.

Zorunlu Karşılık: Bankalar yükümlülükleri üzerinden Tebliğ'de indirim tabi tutulmuş olan kalemler haricinde) TCMB nezdinde açılacak hususi bloke bir hesapta nakden zorunlu karşılık tesis etmekle yükümlüdürler.

4. Sermaye

Bankalar Kanununun 6. ve 7 maddeleri; kuruluş veya Türkiye'de şube ve temsilcilik açma izni ile kuruluş şartları düzenlenmektedir.

Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, bu Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararlar ile izin verilir.

İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin usûl ve esaslar Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. İzne ilişkin karar, başvurunun yapıldığı ya da başvuruda eksiklik bulunması hâlinde, istenilen bilgi ve belgelerin tamamlandığı tarihten itibaren üç ay içinde ilgiliye bildirilir. Eksikliklerin altı ay içinde giderilmemesi hâlinde başvuru geçersiz hale gelir.

Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulması veya yurt dışında kurulu bankalarca bu amaçla şube açılması, bunların faaliyet alanları ile finansal raporlama ve denetim usûlleri ve faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulması hususları Kurul kararıyla belirlenir.

Yurt dışında kurulu bankalar, mevduat veya katılım fonu kabul etmemek ve Kurulca belirlenecek esaslara göre faaliyet göstermek kaydıyla, Kurulun izni ile Türkiye'de temsilcilik açabilirler.

Türkiye'de kurulacak bir bankanın;

-Anonim şirket şeklinde kurulması,

-Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması,

-Kurucularının bu Kanunda belirtilen şartları haiz olması,

-Yönetim kurulu üyelerinin bu Kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olması,

- Öngörülen faaliyet konularının plânlanan malî, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması,

- Nakden ve her türlü muvazaadan âri olarak ödenmiş sermayesinin en az otuzmilyon Yeni Türk Lirası olması,

-Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması,

-Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,

-Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,

-Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesi, şarttır.

Aşağıda bankaların gerek sermaye koyma gerekse sermaye artırımında karşılaştıkları yük ve yükümlülükler açıklanmıştır.

Faaliyet İzin Harçları: Bankalar kuruluş aşamasında gerekli olan izin belgelerine ilişkin harçları ödemekle yükümlüdürler.

Damga Vergisi: Bankaların kuruluş işlemlerine ilişkin düzenleyecekleri ana sözleşmelerinden doğan DV'yi ödemekle yükümlüdürler.

Tüketiciyi Koruma Fonu: Bankalar yeni kurulması halinde sermayelerinin ve sermaye artırımını halinde artan kısmın binde ikisi nisbetinde TCMB nezdinde açılacak bir hesaba Tüketiciyi Koruma Fonu ödemekle yükümlüdürler.

Sisteme Giriş Payı: BankK uyarınca, kuruluş izni verilen bankaların kurucuları sisteme giriş payı ödemekle yükümlüdürler.

5. Kanuni Yedekler

Bankalar Türk Ticaret Kanununun ilgili maddesi gereği her yıl elde etmiş oldukları kârlardan yedek ayırmak durumundadırlar. Söz konusu yedekler bankanın mali yapısının daha güçlü olmasına yöneliktir.

1.Tertip Yedek Akçeler: Bankalar (yabancı bankaların Türkiye’de bulunan şubeleri hariç), TTK uyarınca her yıl safi kârlarının yirmide birini, ödenmiş esas sermayelerinin beşte birini buluncaya kadar 1. Tertip Yedek Akçe olarak ayırırlar.

2.Tertip Yedek Akçeler: Kâr dağıtımı yapan bankalar (yabancı bankaların Türkiye’de bulunan şubeleri hariç) TTK uyarınca safi kârlarından zorunlu temettü payını ayırdıktan sonra ortaklarına dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda biri nispetinde 2. Tertip Yedek Akçe ayırmak zorundadırlar.

6. Kâr

Bankalar dönem sonu itibariyle elde etmiş oldukları kârlar sebebiyle vergisel yükümlülüklerle tabidirler. Bankaların kârları dolayısı ile karşılaştıkları vergisel yük ve yükümlülükler aşağıya açıklanmıştır.

Kurumlar Vergisi: Bankalarca elde edilen tüm kazançlar (istisnalar hariç) kurumlar vergisinin konusunu oluşturur.

Peşin Ödenen Vergiler ve Temettü Stopajı: Bankaların elde etmiş oldukları bazı gelir unsurları üzerinden (ters repo faiz gelirleri, mevduat fazi gelirleri gibi) yıl içinde kesinti yoluyla tahsil edilen vergiler KV’den mahsup edilir. Ayrıca, Türkiye’de kurulu bankalar kâr dağıtımı yapmaları halinde ortaklarının elde ettiği temettü kazançları üzerinden vergi keserek öderler. Yurt dışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubeleri ise kâr dağıtımına bağlı olmaksızın vergi keser öderler. Vergi anlaşmalarına bağlı olarak stopaj oranları değişebilmektedir.

B. BANKALARIN KAYNAK KULLANMA MALİYETLERİ

Bu bölümde bankaların sermaye veya toplamış oldukları yabancı kaynakları yatırıma dönüştürme aşamasında karşılaştıkları vergisel yük ve yükümlülükler anlatılmıştır.

1. Dönen Değerler

Bankalar, özsermaye veya yabancı kaynaklarla elde etmiş oldukları fonların tamamını yatırıma aktaramazlar. Aşağıda dönen değerler adı altında toplanacak hususlar, bankaların sağlamış olduğu kaynakları kullanma hususları olarak sıralanabilir.

Kurumlar Vergisi: Bankalar yabancı para cinsinden varlıklarını VUK uyarınca düzenlenen değerlendirme prensiplerine göre değerlemeye tabi tutarlar ve değerlendirme nedeniyle oluşan kâr veya zararı kurum kazancının tespitinde dikkate alınır.

Peşin Ödenen Vergiler: Bankalar bir başka banka nezdinde bulundurdukları mevduat nedeniyle elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden kesinti yoluyla tahsil olunan vergiyi KV'den mahsup ederler.

Bankalar sahip oldukları menkul kıymetleri VUK'ta yer alan değerlendirme prensiplerine göre değerlemeye tabi tutarlar. Bankalarca DİBS'lerden elde edilen faiz gelirleri %15 oranında GV tevkifatına tabidir. Ayrıca bu menkul kıymetlerin itfasından önce elden çıkarılması nedeniyle elde edilen gelirler üzerinden BSMV hesaplanır.

Menkul Kıymet Tanzim Fonu /Tahvil Tescil Ücreti/ Tahvil Piyasası Borsa Payı: Bankalar İMKB dışında gerçekleştirdikleri menkul kıymet alım satım işlemleri nedeniyle MKTF ödemek zorundadırlar. Ancak Tahvil Tescil borsa payı ödemek suretiyle İMKB'ye tescil ettirilen DT/HB satışları için ayrıca MKTF ödenmez. Öte yandan İMKB Tahvil ve Bono Piyasasında yapılan işlemler nedeniyle Borsa Payı ödenir.

2. Krediler

Bankalar Kanununun 48. maddesine göre; Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın, kredi sayılmaktadır.

Ayrıca sözkonusu maddenin birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile Katılım Bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Bankalar Kanununun 51 maddesine göre; kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu; kredi açma, onay verme ve diğer idarî esaslara ilişkin politikaları oluşturmak, bunların uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Yönetim kurulu kredi açma yetkisini Kurulca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilir. Kredi komitesinin oluşumu ile çalışma ve karar alma esasları Kurulca belirlenir. Bu Kanunun kredi sınırlarına ilişkin hükümlerine tabi olmayan krediler için kredi açma yetkisi yönetim kurulunca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde devredilebilir.

Kredi açma yetkisini haiz olanlar, kendileri ile eş ve velâyeti altındaki çocuklarının veya bunlarla risk grubu oluşturan diğer gerçek ve tüzel kişilerin taraf

olduğu kredi işlemlerine ilişkin değerlendirme ve karar verme aşamalarında yer alamaz ve bu hususu yazılı olarak yetkililere bildirir.

Bankacılık sisteminde krediler, bankaların topladıkları fonların en iyi şekilde değerlendirilmesinde büyük öneme sahiptirler. Bankaların esas amacı fon toplamak ve toplamış oldukları fonları yatırımcılara kullanıdırıdır. Bankalar toplamış oldukları fonları yatırımcıya kullanıdırma aşamasında aşağıda belirtilen vergisel yük ve yükümlülüklerle karşılaşırlar.

Kurumlar Vergisi : Bankaların müşterilerine kullandırdıkları nakdi krediler sebebiyle elde etmiş oldukları faiz ve komisyon gelirleri ile gayri nakdi krediler nedeniyle elde ettikleri komisyonlar kurum kazancına ilave edilir. Dönem sonu itibariyle vadesi gelmemiş olan kredi alacakları VUK uyarınca reeskonta tabi tutulması nedeniyle hesaplanacak olan gelir KV matrahına dahil edilir. Yabancı para cinsinden kredilere ilişkin kur farklarından kaynaklanan gelir de KV matrahına dahil edilir.

Banka Sigorta Muamele Vergisi: Bankalar tahakkuk eden nakdi kredi faiz alacakları ve gayri nakdi kredi komisyonları nedeniyle (özellikli krediler hariç olmak üzere) %05 oranında BSMV öderler. Ancak Bankalar faiz ve komisyon üzerinden alınan BSMV'yi müşteriden tahsil etmektedirler.

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu: Bankalar tarafından müşterilerine sağlanan nakdi kredilerle ilgili KKDF hesaplar ve öderler. KKDF hakkında gerekli açıklamalar ilgili bölümde yer verilmiş olup, istisnalar hariç olmak üzere nakdi kredilere tahakkuk eden faiz üzerinden KKDF hesaplanır. Ancak BSMV de olduğu gibi bankalar KKDF'yi müşteriden tahsil ederler.

DV ve Harçlar: Bankaların müşterilerine kullandırdıkları nakdi ve gayri nakdi kredilere ilişkin düzenlenen kredi sözleşmeleri, taahhütnameler ve aldıkları teminat mektupları nedeniyle düzenledikleri sözleşmeler istisnalar hariç) DV'ye tabidir. Ayrıca aldıkları teminatlar (istisnalar hariç) teminatın niteliğine göre harca tabidir.

Karşılıklar: Bankalar Kanunu uyarınca, bankalar kredileri ile diğer alacaklarından doğmuş veya doğması beklenen, ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararlarını karşılamak amacıyla karşılık ayırmak zorundadırlar. Bu karşılıklardan özel karşılıklar kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınır. Genel karşılıklar ise kanunen kabul edilmeyen gider mahiyetindedir.

Kredi Sınırlamaları: Bankalarca müşterilerine verilen krediler BankK. uyarınca genel kredi sınırlamalarına tabidir. Bunun yanı sıra bankaların BankK ile tanımlanmış bazı tüzel ve gerçek kişilere kredi vermeleri yasaklanmıştır. Söz konusu sınırlamalar, Banka yönetimlerince veya hakim ortaklar tarafından tasarrufların risksiz ve daha etkin kullanılmasını sağlamaya yöneliktir.

Bankalar Kanununun 49. maddesinde risk grubu tanımlanmaktadır. Buna göre aşağıda belirtilen hususlar risk grubunu oluşturmaktadır.

-Bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları, bunların yönetim kurulu üyesi veya genel müdürü oldukları veya bunların ya da bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar bir risk grubunu oluşturur.

-Bir banka ile bu bankanın nitelikli pay sahipleri, yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bunların birlikte veya tek başına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya yönetim kurulu üyesi ya da genel müdürü oldukları ortaklıklar bankanın dahil olduğu risk grubunu oluşturur.

-Yukarıda belirtilen risk gruplarının belirlenmesinde birlikte kontrol edilen ortaklıklar, bu ortaklıkların kontrolünü birlikte sağlayan her bir hissedarın risk grubuna dahil edilir.

-Bu maddenin uygulanmasında aralarında birinin ödeme güçlüğüne düşmesinin diğer bir veya birkaçının ödeme güçlüğüne düşmesi sonucunu doğuracak boyutta kefalet, garanti veya benzeri ilişkiler bulunan gerçek ve tüzel kişiler ilgili risk gruplarına dahil edilir.

-Sermayesinin çoğunluğu ayrı ayrı veya birlikte Hazineye, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına, genel veya katma bütçeli dairelere ait bankalar; doğrudan veya dolaylı olarak kontrol ettikleri ortaklıklar ile birlikte bir risk grubu oluşturur.

-Bankalar dışındaki kamu iktisadi teşebbüslerinin veya hisselerinin çoğunluğu Özelleştirme İdaresi Başkanlığının elinde bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşları, sermaye, yönetim ve denetimlerine hâkim oldukları bağlı ortaklık, iştirak ve müesseseler ile birlikte bir risk grubu oluşturur.

Bu maddenin uygulanmasına, banka ve ortaklıklarda yönetim kurulu üyesi ve genel müdür olarak görev yapanlar ve velâyet altında olmayan çocuklar bakımından aynı risk grubuna dahil edilecek gerçek ve tüzel kişilerin tespitine ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir

Bankalar Kanununun 50. maddesine göre, dahil olunan risk grubu ve Banka mensuplarına kredi kullandırma koşulları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Bankalar;

-Yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcısına ve kredi açmaya yetkili mensuplarına; bunların eş ve velâyet altındaki çocuklarına; tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmibeş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,

-Bir üst bentte sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velâyeti altındaki çocuklarına,

-Mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara,

Her ne şekil ve surette olursa olsun nakdî ve gayrinakdî kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar.

Birinci fıkra hükümleri, yönetim kurulu üyeliklerinde aslen bulunan veya temsilci bulunduran ve banka sermayesinde doğrudan veya dolaylı olarak nitelikli paya sahip olan gerçek kişi ortaklar ile tüzel kişi ortaklar hakkında uygulanmaz.

Bir bankanın ortaklıklarının yönetim ve denetim kurullarında bulunan kimselerin aynı zamanda ilgili bankanın mensubu olması, bu ortaklıkların ilgili banka ile işlem yapmasına engel değildir.

Bankanın dâhil olduğu risk grubunda bulunan gerçek ve tüzel kişilere kredi kullanılması hâlinde, gerekli kararların yönetim kurulunun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile alınması ve bunlara sağlanan kredi koşullarının kredi kullananın lehine diğer kişi ve gruplara kullanılanlardan ve piyasa koşullarından farklılık arz etmemesi şarttır.

Bankalar Kanununun 54. maddesinde kredi sınırları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre aşağıda belirtilen hususlar kredi sınırları içerisindedir.

-Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullanılabilecek kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz. Bu oran, 49 uncu maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan risk grubu bakımından yüzde yirmi olarak uygulanır. Kurul, bu oranı yüzde yirmibeşe kadar yükseltmeye veya kanunî haddine kadar indirmeye yetkilidir. Bir adi ortaklığa verilen krediler, sorumlulukları oranında ortaklara kullanılmış sayılır.

-Bankalarca hâkim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın bankaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullanılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.

-Birlikte kontrol edilen ortaklıklara kullanılan krediler, bu ortaklıkları birlikte kontrol eden hissedarların her birinin ortaklık sermayesinde sahip olduğu payların, birlikte kontrol ettikleri toplam paya oranı ölçüsünde ortaklığı birlikte kontrol eden her bir hissedarın dâhil olduğu risk grubuna kullanılmış sayılır.

-Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullanılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.

-Bir risk grubuna kullandırılan kredilerin teminatını oluşturmak üzere aynı risk grubuna dâhil gerçek veya tüzel kişilerden kabul edilen aval, garanti ve kefaletler risk grubuna ait kredi sınırlarının hesabında dikkate alınmaz.

-Gayrinakdî krediler, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler, kabul edilen aval, garanti ve kefaletler, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlarla gerçekleştirilen işlemler, Kurulca kabul edilecek ülkelerin merkezî yönetimleri, merkez bankaları ve bankaları ile yapılan işlemler veya bunlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, verilen diğer garantiler karşılığı yapılan işlemler kredi sınırlarının hesabında Kurulca belirlenen esaslar ve oranlar dâhilinde dikkate alınır.

Bankalar Kanununun 55. maddesi gereği aşağıdaki kredi işlemleri 54 üncü maddede belirtilen kredi sınırlamalara tabi değildir:

-Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler.

-Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler.

-Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilatlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler.

-Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi hâlinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullandırılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullandırmaları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kâr payı ve diğer unsurlar.

-Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları.

-Kurulca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler.

-Kurulca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları.

-Özkaynak hesabında indirilecek değer olarak dikkate alınan işlemler.

-Kurulca belirlenecek diğer işlemler.

Bir bankanın yönetim kurulu üyelerine, mensupları ile bunların eşlerine ve velâyet altındaki çocuklarına, aylık net ücretleri toplamının beş katını aşmamak üzere verilecek krediler, üç katını aşmamak üzere çek karnesi veya kredi kartı verilmesi suretiyle kullanılacak krediler ile bu Kanunun kredi sınırlamalarına tabi olmayan işlemler başlıklı 55. inci maddesinin a) ve b) bentlerinde belirtilen menkul kıymetler karşılığı kullanılan krediler birinci ve dördüncü fıkra hükümlerine tabi değildir.

3. Bağlı Değerler ve Diğer Aktifler

Bankalar sağlamış oldukları kaynakları bağlı değerler ve diğer aktifler adı altında aşağıda belirtilen yatırımlara kanalize ederler. Bankaların değişik nedenlere bağlı değerler ve diğer aktiflere aktarmış oldukları fonlarda birtakım vergisel yük ve yükümlülükere tabi olmaktadır. Aşağıda bankaların bu anlamda tabi oldukları vergisel yük ve yükümlülükler anlatılmıştır.

Gayrimenkuller: Bankalar Kanununun 57. maddesi gereği, Bankaların gayrimenkullerinin net defter değerleri toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz. Bu hesaplamada, değerlendirme veya enflasyon düzeltmesine bağlı olarak oluşan ve gayrimenkul hesabına eklenen değer artışları yüzde elli oranında dikkate alınır.

Bankalar, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında gayrimenkul ve emtiyayı esas alan sözleşmeler ile Kurulca uygun görülecek kıymetli madenlerin alım ve satımı hariç olmak üzere ticaret amacıyla gayrimenkul ve emtianın alım ve satımı ile

uğraşamaz, ipotekli konut finansmanı kuruluğu ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları hariç olmak üzere ana faaliyet konusu gayrimenkul ticareti olan ortaklıklara katılamazlar.

Bankalar sahip oldukları gayrimenkullere istinaden doğan Emlak Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi ve tapu harçlarını ödemekle yükümlüdür. Ayrıca, kredilere ilişkin olarak tesis edilen ipotekler nedeniyle müşterilerden tahsil edilmek üzere tapu harcı ödemek zorundadırlar.

Bankalar alacakları dolayısıyla edinmek zorunda kaldıkları gayrimenkulleri edinme gününden başlayarak 3 yıl içinde elden çıkarmaları nedeniyle tapu harcı ödemek zorundadırlar.

Bankalar yukarıda sayılanlar dışındaki taşınmaz alımlarında da tapu harcı ödemekle yükümlüdürler.

Menkuller: Hizmet sektörü içerisinde yer alan bankalar, hizmetlerini sürdürebilmesi açısından menkuller satın almakta veya kiralamakta, bir takım mal ve hizmetlere sahip olmak durumundadır.

Bankalar satın aldıkları veya kiraladıkları mal ve hizmetler kapsamında Katma Değer Vergisi, Taşıt Alım Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, İlan ve Reklam Vergisi ödemekle yükümlüdürler. Ayrıca, yatırım bankalarının finansal kiralama sözleşmesi kapsamında kiraladıkları eşyalarda da KDV yükümlülükleri mevcuttur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ FİYATLANDIRMASI VE ARACILIK MALİYETLERİNİN KREDİ FİYATLANDIRMASINA ETKİSİ

Bankalar, birbirlerinden habersiz fon arz edenlerle fon talep edenleri belirli bir fiyatlandırma ve yasal düzenleme çerçevesinde bir araya getirmektedir. Burada ne bankalara fon arz edenler bu fonları kimin kullanacağını bilmekte nede bankalardan fon talep edenler bu fonların kime ait olduğunu bilmektedirler.

Bu bölümde, Bankalarca belli bir maliyetle toplanmış bulunan fonların yada kaynakların yatırımlara kanalize etme yada fon talep edenlere kullandırma aşamasındaki fiyatlandırma ve bu fiyatlandırma içerisindeki vergisel yük ve yükümlülüklerin önemi anlatılmaktadır.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde değişen ekonomik şartlara göre fon toplama ve fon kullandırma maliyetleri sürekli değişkenlik göstermektedir. Çalışmamızda fon maliyetlerinden ziyade fiyatlandırma yapılırken dikkat edilen genel unsurlar ile fiyatlandırma maliyetleri ve yükümlülüklerinin önemi anlatılmıştır.

A. FİYATLAMA KAVRAMI

Krediler, hem gelir hemde giderler açısından bankalar için önemli kalemlerden biridir. Bankaların kredi kârlılığını, yönetim giderleri ve fonlama maliyetlerine göre kredilerin ve diğer hizmetlerin fiyatlandırılması belirler.¹⁷ Bankaların kâr artışları büyük oranda kredilerin nasıl fiyatlandırıldığına ve kredilerle ilgili hizmetlerin maliyetinin, fon ve faaliyet maliyetinin üzerinde olup olmadığına bağlıdır. Gelirin en büyük kaynağı olan kredi fiyatları, bankanın kârlılığını etkilemektedir. Krediler bankacılıkta merkezi bir

¹⁷ Niyazi Berk, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 2.Baskı, İstanbul: Esbank Eskişehir Bankası TAŞ, 1999, s.135.

faaliyet ve bankanın itibarlı müşterisi ile arasında önemli bir unsur olduğu için, kredi fiyatlaması maliyet ve gelir arasında kaydadeğer bir role sahiptir.¹⁸

Verimli bir kredi anlaşması bankaların iki farklı türdeki maliyetini karşılamalıdır. Öncelikle kredi faizi, borç verilen paranın zaman değerini karşılamalıdır. Paranın zaman değeri genellikle borç faizinin en büyük parçasıdır ve geriye dönük olarak kolay hesaplanır. Temel faiz oranı genellikle, büyük bankaların birinci derecedeki riskli kredilere uyguladığı faiz oranıdır. Bankalar temel faiz oranını, kredi koşullarını kolaylaştırmada ve zorlaştırmada bir araç olarak kullanmaktadırlar. Ancak bazen temel oranı belirlemeleri, kısa dönemli açık piyasa faizleri ile yeterince uyumlu olamamaktadır.¹⁹

Son yıllarda para piyasalarında faiz oranlarının sürekli büyük dalgalanmalar göstermesi, bankalara kredi faiz oranlarını bu dalgalanmaya göre ayarlama zorunluluğu getirmiştir. Piyasa faiz oranları değiştiğinde, oranlar ve bankaların kredileri fonlama maliyetleri de buna paralel olarak artmaktadır. Bu nedenle bankalar, kredi faizlerini para piyasası dalgalanmalarına göre ayarlamayı tercih etmektedir.

Dünya para piyasalarında LIBOR olarak adlandırılan Londra Bankalar arası Faiz Oranı, özellikle büyük ölçekli kredilerde çok sık kullanılmaktadır. Amerika ve diğer dünya bankalarında Avrupa para piyasalarına ulaşabilme imkanı sonucunda LIBOR, günümüzde en yaygın olarak temel oran haline gelmiştir

Kredi fiyatlandırılmasında öncelikle önem taşıyan, bankanın sağladığı fonların maliyetidir ve bankanın bu fonların ne kadarını kredi olarak vermek isteğinde olduğudur. Kredilerin fiyatlamasında genel yaklaşım fiyatın riske göre belirlenmesidir. Bu durum fiyatlama sürecinde kredilerin fiyatlamasını etkileyen bütün faktörlerin dikkatle incelenmesini gerektirmektedir.²⁰

¹⁸ Hempel George H., Donald G.Simonson, **Bank Financial Management**, USA, John Wiley and Sons, 1991, s.228-229.

¹⁹ Hempel, Simonson, a.g.e, s.228-229.

²⁰ Güler Aras, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, 2. Baskı, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:30, 1996, s 71-72.

Kredi fiyatlaması yapılırken Devlet İç Borçlanma Senetlerine uygulanan faiz oranlarının dikkate alınması da diğer bir yöntemdir. Devlet borçlanmasının sağladığı kaynağın belirgin bir şekilde azalması durumunda; kendi kredilerini fiyatlarken hazine bonolarının faiz oranlarını dikkate alan finansal kuruluşların, hazine bonolarının faiz oranlarındaki değişimlerden olumsuz etkilenmesi sözkonusu olabilmektedir. Bu değişikliğe kendini hazırlamayan bankalar ve diğer finansal kuruluşlar gelirlerini riske atmış olmaktadır.

Bu yöntemin kullanılmasının nedeni hazine gelirlerinin diğer piyasa faiz oranları ile uyumlu olarak değiştiği varsayımdır. Fakat, hükümetin bono sayısını azaltması ve önemli bir kısmını geri alması gibi durumlarda, hazine bonolarının faiz oranı piyasa oranının altında seyretmektedir.

Ticari bankacılıkta anaparanın büyük bir kısmı vadesi geldiğinde peşin olarak ödenmektedir. Bankaların kendi yeniden değerlendirme mekanizmalarına göre bir indeks belirleyerek kullandıkları kredilerde sözkonusu olmaktadır. Ancak ticari müşterilerin alışık olmadıkları tanımadıkları bu indeksin benimsenmesinde, müşteri kabulü çok önemli bir unsurdur.

Günümüz bankacılığında kredi faizlerini daha çok, açık piyasa işlemlerinde oluşan oranlar belirler. Bu bankacılık piyasalarının uluslararası nitelik kazanması ile pay senedi ve finansman bonolarının daha fazla kullanılmaya başlanmasının doğal bir sonucudur.²¹

Kredilendirilen işletmenin ödeyeceği fiyat, faiz, komisyon ve diğer gider unsurlarından oluşmaktadır. Faiz gelirleri dışında bankaların en önemli gelir kaynakları hizmet gelirleridir. Kendi adına değerli kağıt, döviz ve kıymetli metal alım satımı da diğer ticari faaliyet gelirleridir. Hizmet işlemleri iç ve dış ticaret finansmanı ve taşınır diğer değer işlemlerine aracılık sonucu sağlanmaktadır. Bu gelir kaynakları kredi fiyatını belirlemede önemli unsurdur.

²¹ Berk, a.g.e, s.135.

Ucuz faiz politikasının temel nedeni, işletmelerin üretim maliyetlerini düşürmek, böylece firmaların dış pazardaki rekabet gücünü arttırmaktır. Bunun yanısıra enflasyonist baskılarla mücadelede düşük faiz politikasının etkili olduğu belirtilmektedir. Kredi arzının talebi karşılayacak düzeyde olmaması, oldukça büyük bir gayri resmi piyasanın oluşması ve bankaların sabit tutulan faizlere yüksek bir komisyon oranı eklemeleri, düşük faiz politikasının beklenen sonucunu vermesini önlemektedir. Sonuca bireysel bankalar açısından bakıldığında, faiz geliri kredi kurumu için önemli bir kaynaktır.

Kredi görüşmelerinin yürütülebilmesi için firmanın ödemeye hazır olduğu en yüksek faiz düzeyi önemlidir. Kredi isteklisi yatırım finansmanından vazgeçmek istemiyorsa daha iyi sonuca götüren en düşük faiz oranı üzerinden para bulmayı araştıracaktır. Kredi talebinin düşük olduğu durumlarda alternatif sermaye kullanımı daha olumsuz sonuçlara yönelteceğinden, bankalarca hesaplanan asgari fiyat sabit kalmaz. Özellikle bankanın teknik, örgütsel ve likidite-finansal alanlarında boş kapasite bulunması durumunda maliyetler daha önem kazanır. Kredi maliyetini etkileyecek olan çıkarların korunması pazar fiyatlarını etkileyeceği gibi kredi arzını ve kredi kullanımını da belirlemektedir.²²

Kredi faiz oranları kredi arz ve talebine bağlı olmasına rağmen, bu koşullarda faiz oranının alt sınırını belirleyen, kredinin maliyetidir. Bankaların belirleyeceği faiz oranları;

-Kredilendirilecek fonların elde edilme maliyeti,

-Bankaların kredileri çeşitlendirerek müşterilerine sunmalarından kaynaklanan maliyetleri,

-Zamanla belli oranda kredi kayıpları oluşabileceğinden, bu kredilerin geri ödenmemesinden kaynaklanan maliyetleri,

²²Berk, a.g.e, s.136-137.

-Belli oranda kâr marjını karşılamalıdır.

Kredilerin ve buna bağlı olarak kredi faizlerinin çeşitliliğinin artması, 2. ve 3 maddelerdeki maliyet risklerini azaltmaya yönelik yapılmaktadır. Bankalar genellikle düşük maliyetli fonları, kısa vadeli ve teminatsız krediler olarak kullanılmaktadır. Kredinin birim maliyetleri düşüken büyük tutarda kredi kullanılıyorsa, daha az teminat istenebilir. Kredinin vadesi kısalıdıkça ve kredi alanın sorumluları arttıkça, hem kredinin maliyeti hem de kredi kayıplarının oranı azalacaktır.²³

B. KREDİ FİYATLAMA AMAÇLARI

Kredi fiyatını belirleme sürecinde banka, kendi pazarlama stratejilerini dikkate alan bir değerlendirme yapmalıdır. Sektördeki her bir ürün için, stratejik hedefler belirlenmeli ve fiyatı bağımsız bir amaç olarak değil, bu hedeflere ulaşmada bir araç olarak görmelidir. Fiyatın sadece bir amaç olarak görülmesi, sektördeki stratejinin belirlenmesinde bir istikrarsızlık ve beklenen getiriye ulaşmada zorluk yaşanmasına neden olacaktır. Fiyatlama stratejisinin belirlenmesinden önce ulaşılması gereken hedefler aşağıda açıklanmıştır.

1. Kâr Maksimizasyonu

Birçok banka, mevcut kârını maksimize edecek bir fiyat belirleme yolunu tercih eder. Bu maliyetlerin ve uzun dönemli değişimlerin belirsiz olduğu dönemlerde bile, piyasanın katlanabileceği en yüksek fiyatı, yani kredi faizini belirlemek şeklinde olmaktadır.²⁴ Örneğin, bankalar güçlü veya piyasaya yeni giren rakipler olmadıkça, yüksek hesap bakiyesine sahip iyi müşterilerine düşük faizli kredi kullanırmada isteksiz davranırlar. Bu anlayışa sahip bankalar, güçlü müşterilerinin gözünde kötü hizmet veren banka olarak yer alacaktır ve piyasaya giren rakipler karşısında tercih edilme ihtimalleri azalacaktır. Bankanın fon maliyetlerinde büyük artışlar oluşacak ve piyasadaki kredi portföyünü koruması güçleşecektir. Bu nedenle bankalar kâr maksimizasyonu hedefine

²³ Hempel, Simonson, a.g.e, s.195-196.

²⁴ Derek F.Channon, **Bank Strategic Management and Marketing**, Great Britain, John Wiley and Sons, s.15-22.

ulaşmak amacı ile, iyi müşterilerini kaybetmelerine neden olacak bir fiyat belirleme arayışına girmemelidirler.

2. Ürün Kalitesinde Liderlik

Kimi zaman bankalar belli bir kredi ürününde piyasanın lideri olma hedefini benimserler. Bu amaçla bazı ürünleri geliştirme ve tanıtma çabalarına ağırlık verebilirler. Bu da müşterilerin bazı kredileri kullanabilmek için daha yüksek faiz ödemeye razı olması anlamına gelir. Eğer bankanın kredi ürününün değerine göre fiyat yüksek belirlenirse, kredili müşteriler diğer ürünlere ya da bankalara yönelecektir.

3. Kapasite Sürekliliği

Bir çok ülkede bankalar, bankacılık sektöründe ortaya çıkan yeni dağıtım kanallarının, özellikle maliyet yapılarında ve fiyatlandırma hizmetlerinde meydana getireceği olumlu etkiyi şubelerindeki kredi hacmini artırmak amacıyla kullanmamalarından dolayı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bazı durumlarda kredi analizin doğru bir şekilde yapılamaması nedeniyle, fiyatlama sonucunda bazı marjinal maliyetlerin karşılanamadığı görülmektedir. Bu genellikle piyasaların serbestleşmesi sonucunda piyasaya yeni giren diğer finans kurumlarıyla, bankalar arasındaki rekabet dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Rekabet, daha az personel çalışması ve teknoloji harcamalarının daha düşük olması gibi nedenlerle, bu tür organizasyonlarda maliyetlerin ve dolayısı ile fiyatların daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

C. KREDİ FİYATLAMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kredi fiyatlama süreci, banka müşterilerinin kredi taleplerinin değerlendirilmesi sonucunda, kredinin maliyetini etkileyen bütün faktörleri dikkate alarak, belirli fiyatlama kriterleri ve yöntemleri doğrultusunda, kredinin gerçek fiyatının hesaplanmasını kapsamaktadır. Bu amaçla fiyatlamayı etkileyen faktörler dikkate alınarak banka ve müşteri ilişkilerine göre fonların alternatif alanlarda kullanım olanaklarının değerlendirilmesi gereklidir.

Kredilerin fiyatlamasını etkileyen çok çeşitli ve farklı önemlere sahip faktörler mevcuttur. Bunlar bankadan bankaya ve ekonomik koşullara göre değişebilmektedir. Bankalar tarafından çoğunlukla uluslararası para piyasasındaki hareketlere göre belirlenen faiz oranı esas alınmakla birlikte, günümüzde kredilerin gerçek fiyatının fiyatlandırmada dikkate alınması gereken bu faktörlere önem vermelidirler.²⁵ Söz konusu faktörler aşağıda belirtilmiştir.

1. Banka Hedefleri ve Alternatif Yatırım Alanları

Bir kredi fiyatlama politikası belirlenirken öncelikle bakılması gereken unsurlardan birisi bankanın hedefleridir. Kredi fiyatlaması aynı zamanda bankanın tüm kredi politikası çerçevesinde dikkate almak zorunda olduğu bir uygulamadır. Bankanın amacı likidite ve düşük risk düzeyi altında yüksek kârlar elde etmektir. Varlıklar üzerinden sağlanan getiri, varlıkların beklenen kazançlarıdır. Bankalar likidite, risk ve getiri arasında optimal dengeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Bankaların gelir getiren iki temel yatırım alanından birisi, krediler ve hizmet gelirleri, diğeri ise menkul kıymet yatırımlarıdır. Bankaların kredi dışı yatırımlara yönelmesinin çeşitli nedenleri olabilir. Bankalar menkul kıymetlere yatırım yaparak daha az risk üstlenmeyi tercih edebilirler. Zira, hazine bonusu ve devlet tahviline yapılan yatırımlar hem daha az riskli, hem daha çok likit yatırımlardır. Oysa kredilerde risk oranı yatırımlara göre daha yüksek olduğu gibi, likiditeleri de türlerine göre değişmekle birlikte çok daha düşüktür.

Ticari bankalar tahvil ve hazine bonusu satarak aynı zamanda kredi olanaklarını genişletebilmektedirler. Varlıklarını çeşitlendirerek zarar etme riskini azaltmak isteyebilirler; müşterilerin büyük kredi taleplerini yada mudilerin çekecekleri parayı karşılamak için vadeleri belirli aralıklarla düzenleyebilirler, zorunlu rezervlerin yetersiz kaldığı durumlarda pazarlanabilir menkul kıymetleri nakde dönüştürmek isteyebilirler. Hatta kredi talebi azaldığında veya rezerv fazlasını absorbe edemeyecek düzeyde kaldığında ticari bankalar yatırım yapmak zorunda kalabilirler.

²⁵ Aras, a.g.e, s. 73.

Genel olarak bakıldığında yatırımların toplam banka varlıkları içerisindeki oranında meydana gelen değişiklikler, kredi taleplerindeki değişikliklerle açıklanabilmektedir. Kredi talebinin fazla olduğu ticari bankalar, diğerlerine göre menkul kıymetlere daha az yatırım yapmaktadır. Sözkonusu alternatif yatırım alanları ile kredi fiyatları arasında doğrusal bir ilişki mevcuttur. Para piyasası araçlarına yapılan yatırımlar; hazine bonosu ve devlet tahvili gibi araçlara yatırılan fonlar hem daha az riskli hem de likit yatırımlar olduğu için, aynı vadeye sahip olan kredilerin fiyatları genelde daha yüksek olmaktadır.

Bankanın fiyatlama hedefleri aynı zamanda, bankanın amaçlarına yönelik belirlenen alternatif yatırım araçları yanında rekabet koşullarından da büyük ölçüde etkilenmektedir. Kredilerde nihai fiyat belirleyen unsur pazar fiyatıdır. Bankanın piyasa fiyatını gözardı ederek bunun aşağısında bir fiyat belirlemesi rekabet gücünü kaybettirmesi nedeniyle olanaklı değildir.²⁶

Gelişen koşullarda, pek az sayıdaki banka rakiplerinin muhtemel etkilerini yok sayarak fiyat saptayabilir. Rekabet koşulları piyasadan piyasaya değişik olsa bile, hiçbir banka rekabetin etkisinden bağımsız değildir. Fiyatların saptanması sırasında, rakiplerin işletme maliyetlerinde ortaya çıkabilecek değişiklikler, rekabetin yıpratıcılığı ve fiyat değişiminin rakibi benzer bir uygulamaya yöneltip yöneletmeceği hesaba katılmalıdır.²⁷

2. Bankaların Kaynak Maliyeti

Günümüzde bankalarda fonların maliyetlerinin hesaplanmasında başlıca iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlar "ortalama (paçal) Maliyeti" ve "Marjinal Kaynak Maliyeti" dir.

Fonların ortalama (paçal) maliyeti, mevcut fonlar için birim başına düşen borçlanma maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Tüm fonlar için ortalama faiz maliyeti; toplam faiz giderlerinin toplam pasiflere oranlamasıyla bulunur. Ortalama maliyet

²⁶ Aras, a.g.e s, 74-75.

²⁷ John R Walker, **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler**, Çeviren Fertil Orhon, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:1, 1970, s.129.

hesaplamasına “Tarihsel Maliyet Yöntemi” adı da verilmektedir. Bu maliyet, faiz dışı maliyetlerde eklenerek ortalama kaynak maliyeti bulunmaktadır. Ortalama Kaynak Maliyeti'nin toplam kullanılabilir fon miktarına oranlanması da aktiflerden elde edilmesi gereken minimum faiz oranını vermektedir. Bankalar kullanılabilir fonlardan elde etmeleri gereken minimum faiz oranlarını, bir başka deyişle minimum kredi fiyatını saptadıktan sonra, bu oranın üzerine belirli bir kâr oranı koyarak plasman yapmaya çalışmaktadırlar.

Bir çok banka, ortalama kaynak ve plasman maliyetlerine göre, başka bir ifadeyle tarihsel maliyet yöntemine göre hesaplama yapmaktadır. Oysa bu yöntem, faiz oranlarının gelecekte düşmesi veya yükselmesi konusunda yol gösterici bir fikir vermemektedir. Örneğin, faiz oranlarının yükselmesi durumunda ortalama maliyet yöntemi ile elde eden oran, gerçek oranların altında kalacaktır. Oysa faiz oranlarının yükselmesi ile birlikte bankaya yeni giren fonlar, piyasadaki yüksek oranlardan sağlanırken, plasmanlar ortalama maliyetle yapıldığı için ortalama maliyetle hesaplanmış faiz geliri, faiz giderlerini karşılayamamaktadır.

Geleceğe yönelik oranların belirlenmesinde marjinal yönteminin kullanılması daha doğru olacaktır. Marjinal maliyet, kullanılabilir fonlardaki her bir birim artışın maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bankaların havuzuna giren yeni fonların ağırlıklı marjinal maliyetleri, yeni girecek fonların maliyet tahmini olarak da kullanılabilecek veridir.

Faiz oranlarının yükselmesi bekleniyorsa bu, marjinal maliyetlerin yani bankaya yeni girecek fonların maliyetinin, ortalama maliyetlerinin üzerinde çıkacağını gösterir. Faiz oranlarında düşüş bekleniyorsa, marjinal maliyetler ortalama maliyetlerin altında kalacaktır. Bundan hareketle marjinal maliyetler fiyatlama kararlarında kullanılmaktadır. Eğer banka marjinal maliyetini hesaplayabiliyorsa, aktifinde bu maliyetlerin üzerine bir kâr payı koyarak fiyatlayabilir.

Marjinal maliyetlerin hesaplanması, ortalama maliyetlere göre daha zordur. Hesaplama faiz ve faiz dışı maliyetler gözönüne alınır. Hesaplamanın en önemli zorlukları; kullanılan faiz oranı tahminlerinin kapsadığı dönemdeki tüm verilerin eksiksiz

saptanması ve tahminlerin sık sık yenilenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca faiz dışı giderlerin tahmin edilen dönem için tam olarak belirlenmesi de oldukça zordur.²⁸

3. Ticari Bankalarda Ortaya Çıkabilecek Riskler

Bankaların fon kaynak maliyetlerinin hesaplanması kadar, karşılaştıkları riskler de kredi fiyatının belirlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Kaynak toplarken anında maruz kalınacak maliyet kadar, gerçekleşmemiş fakat gerçekleşmesi olası riskler de fiyatlandırma yapılırken gözönünde bulundurulmalıdır.

I. Likidite Riski

Aktif- Pasif yönetiminin en önemli riski olan likidite riski tasarruf sahibine mevduatını, kredi müşterisine de ihtiyacını giderecek nakdi sağlayamama riskidir. Banka yönetimi her an büyük miktarda mevduat çekilişi olabileceğini düşünerek, elindeki likit kaynaklar yetersizse başka bir kaynaktan borç bulabilmelidir. Ancak ani likit gereksinimini karşılamak için bulunan fonların maliyeti her zaman düşük olmayabilir.

Nakit talebi mevsimsel dalgalanmaların yanı sıra faiz oranları, devletin ekonomi politikaları gibi beklenmeyen faktörlerden etkilenir. Ayrıca mevduatların da herhangi bir kriz söylentisinde ya da yüksek getirili yatırımların ortaya çıkması durumunda hızla çekilebileceği gözönünde bulundurulmalıdır. Böyle bir durumda nakit ihtiyacını yüksek maliyetli kaynaklarla sağlamak zorunda olan bankalar, büyük bir likidite sorunu içine düşebilirler.

Likidite riskini ortadan kaldırmak amacıyla, faize duyarlı aktifler ile faize duyarlı pasifler sürekli karşılaştırılarak yapılan Gap (Aralık) analizi aracılığıyla, maliyet ve likidite analizi yapılmalıdır.²⁹

²⁸ Sadi Uzunoğlu, "Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Kredi Fiyatlaması", **Finans Dünyası Dergisi**, Temmuz 1997, s.12.

²⁹ Timothy W.Koch, **Bank Management Edition**, The Dryden Press, 1995, s.125-126.

Aralık analizi yapılırken aktiflerin ağırlıklı getirisi ve pasiflerin ağırlıklı maliyeti ile faiz oranların değişmesiyle miktarında değişiklik oluşan faize duyarlı aktifler (FDA) ve faize duyarlı pasifler (FDP) dikkate alınmalıdır. FDP'nin miktarı, faiz oranlarındaki dalgalanma neticesinde, fonların bu durumdan nasıl etkileneceğini göstermekte ve likidite ihtiyacını belirlemektedir. Rasyonun hesaplanması sonucunda çıkan rakam 1'den fazla ise, faize duyarlı aktifler daha fazla olduğundan faiz oranındaki değişiklikler bankanın getirili aktiflerini daha çok etkileyecektir. Sonuç 1'den küçük ise; bankanın FDP daha fazladır ve faiz oranlarındaki değişikliklerinden kaynak maliyeti –yani faiz gideri- daha çok etkilenecektir. Bu varsayımına göre, FDA veya FDP'lerin yeniden fiyatlanma vadesi de önemlidir. Rasyonun 1'e yakın çıkması durumundaki banka faiz değişikliklerine göre korunan bir durumda demektir.

Likit değerler getirisi ya olmayan ya da çok düşük olan değerlerdir. Hem getirisi olmayan değerler bulundurmamak, hem de bu değerleri yüksek faizle borçlanarak bulmak, likidite krizini iyice ciddileştirecektir.

Likidite krizinin bankanın tamamını sarmaması ve bir yüksek maliyetli kaynak krizine dönmemesi için erken uyarı sistemi kurulmalıdır. Bankaların FDA ve FDP'yi birbiriyle karşılaştırarak vade transformasyonundan para kazandığı bir gerçektir. Ancak vade farklılık alt ve üst limitleri belirlenerek bu limitlerdeki aşım durumlarında bir kriz yaşanmamasını beklemekten gereken önlemler alınmalıdır.

II. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, bankacılığın en temel ve kaçınılmaz risklerden biridir. Banka 100 YTL mevduatı 1 ay için kabul edip, bu mevduatın kullanılabilir kısmıyla 3 ay ve daha fazla vadeli kredi kullandığında, faiz oranı riskine maruz kalmış demektir. Bankalar yaptıkları en basit işlemler sonucunda dahi, vade uyumsuzlukları nedeniyle faiz riski ile karşı karşıyadırlar.

Faiz oranı riskini belirleyen iki unsur vardır;

-Maliyetli pasif ve getirili aktif tutarı,

-Pasif getirisi ve aktif maliyeti,

Hesaplamalar sonucunda pasifin maliyeti aktifin getirisinden düşük çıktığı durumda he zaman kâr edildiği anlamına gelmemektedir. Miktar olarak maliyetli pasif getirili aktiften büyükse , getirili aktif faiz oranının,

Maliyetli Pasif X Kaynak maliyeti

Getirili Aktif

oranından büyük olması gerekmektedir.

Faiz oranı riski, faiz ödenen ve faiz getirisi elde edilen bilanço kalemleri arasında ilişkiye bağlı olan risktir. Faiz oranlarının değişimiyle kaynakların maliyeti ve buna göre yapılacak kullanımların fiyatlaması değişecektir. Faiz marjı, hem büyüklük hem de oransal olarak büyük önem taşımaktadır. Büyüklük olarak;

Net Faiz Marjı (kantitatif) = Toplam Getiri-Toplam Faiz Gideri

şeklinde ifade edilebilir. Oransal olarak ise;

Net Faiz Marjı = $\frac{\text{Toplam Faiz Geliri}}{\text{Getirili Aktifler}} - \frac{\text{Toplam Faiz Gideri}}{\text{Getirili Aktifler}}$

şeklinde ifade edilmektedir. Net faiz marjı ne kadar büyükse, bankanın kârlılığı o kadar fazladır.

Bir bankanın faiz riskine maruz kalmadan faaliyet göstermesi imkansızdır. Zaten bankaların amacı da faiz riskini sıfıra indirmek değil, bu riki yönetmek ve faydalanmaktır.³⁰

³⁰ Meltem Yaşar Kandıralı, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, 1.Baskı, Ankara, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1998, s.104-108.

III. Müşteri Riski

Müşteri dikkate alınarak kredi fiyatının saptanması, müşterinin talebi ile başlayan, müşterinin özelliklerinden, banka fonlarının maliyeti ve ekonomideki gelişmelere kadar bir dizi faktörler oluşur. Kredi fiyatları saptanırken kredi alanın moralitesi, teşebbüs yeteneği ve müteşebbisin sermayesi gözönünde bulundurulmaktadır. Bankalar verdiği krediyi faizi ile geri tahsil edebilmeleri için, dürüst, girişim yeteneği olan, borç aldığı fonları verimli bir şekilde kullanarak belirli bir süre sonra ödeyebilme isteğine sahip müşterileri tercih ederler.

Bankaların kredi kullandırırken, gözönünde bulundukları en önemli ölçülerden biri de kredi müşterilerinin mali yapılarıdır. Herşeyden önce kredilendirme için, firmaların ve şahısların bir özvarlığa sahip olmaları gerekir. Özsermayenin işletmenin faaliyetlerini sürdürmesi için kaynak sağlaması ve firmanın alacakları için bir güvence teşkil etmesi gibi fonksiyonları vardır.

Mali durumun diğer bir göstergesi de kredi talep edenin, gelir yaratma kapasitesidir. Çünkü alınan kredinin, vadesinde faizi ile beraber ödenmesi için, kullanılan kredi ve diğer kaynakların yeterli bir gelir yaratması gerekir. Kredinin geri ödenmesi için, kredinin çok iyi ve verimli olarak kullanılması gerekir. Kredi kullananın daha fazla kaynak yaratma kapasitesi, işletmenin yeri, üretim kapasitesi, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesi, piyasada rekabet edebilme gücü, ticari ilişkiler, malların dağılımı, pazarlama yöntemleri, işletme personelinin becerileri gibi faktörlere bağlıdır.

Kredi talebinde bulunan firmaların geçmiş yıllarda gösterdikleri yüksek performans, firmanın çok iyi yönetildiği anlamına gelmez. Çünkü bazı dönemlerdeki ekonomik canlılık, yüksek enflasyon, firmaların yeterli düzeyde ve kalitede üretim yapamamaları gibi faktörler, firmanın olduğundan farklı gösterilmesine neden olabilir. Ekonominin büyüme hızının yavaşladığı dönemlerde kredi talebi ve fiyatı etkilenir. Büyüme hızı yavaşlarsa kredi talebi azalır, kredi talebi azalırsa kredi faizleri fazla yükselmez, aynı kalır veya düşer. Böyle bir dönemde kredi faizlerinin yükselmesinin nedeni, kaynak maliyetinde meydana gelen büyük artışlardır.

Kredi fiyatlandırmasında dikkat edilecek hususlar;

-Kredi fiyatlaması subjektif kriterlere göre değil, pazarın yapısına, niteliklerine, ihtiyaçlarının ortaya çıkardığı sonuçlara dayanır,

-Kredi fiyatlandırmada insan davranışları esnektir, fakat müşteriye bu esnekliğin sınırı hissettirilir,

Kredilerin fiyatlandırma yapısı basitleştirilirse kârlılık ve diğer sonuçlar kolayca anlaşılır hale gelir ³¹

4. Kredi Vadesinin Fiyatlamaya Etkileri

İşletmeler genellikle uzun süreli kredileri tercih etmektedirler. Bunun nedeni kredi süresinin kısa olmasının işletme üzerindeki olumsuz etkileridir. Kısa süreli kredi kullanımında kredi isteklisine bir finansman bağlantısı sağlamak, kredi kurumu için önemli bir sorumluluk getirmemektedir.

Özellikle borçlunun kredi değerliliğinin yetersiz olduğu ya da bankaların kredi kapasitelerinin çok sınırlı olduğu dönemlerde kısa süreli kredilerin ödenmesinde ek kaynak derlenememesi tehlikesi doğmaktadır. Kredi süresini uzatma ya da başka bir kurumdan yeni kredi alma olanağı bulunsa bile, bu durum diğer koşullar sabitken işletme gelirini azaltan ek harcamalara neden olmaktadır. Öte yandan işletmeler açısından uzun süreli bağlantının önemli sakıncası, gerçekte borçlunun hareket esnekliğini sınırlandırmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kredi gereksinmesi azaldığında, kredi hacmi arzu edilen ölçüde azaltılamamakta, öyle ki, bir aşırı likidite ortaya çıkabilmektedir. İşletmenin alternatif yatırım alanlarına, sözcüğüne taşınır değerlere yönelme zorunluluğu kârını azaltabilmektedir.

³¹ Erol Bektaş, **Ticari Bankalarda Fon Kaynak Kullanım Etkinliği ve Ticari Kredilerin Fiyatlandırılmasına İlişkin Bir İnceleme**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 1991, s.75-77.

Kredi kurumlarının genellikle kısa kredi tercih etmelerinin nedeni, sürenin artmasına paralel olarak kredinin geri ödeme riskinin büyümesi ile açıklanmaktadır. Bundan başka kredi kullanıcısının ödeme yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, gelecekteki faiz ve taksit ödemelerinin süresi uzadıkça belirsizlik artmaktadır. Bu bakımdan kredi uzmanları kredilendirmede işletmenin aşamayacakları sınırlar koyarak, bankayı güvenceye almayı uygun görürler.³²

Uygulanacak faiz oranının sabit mi dalgalı mı olacağı kredinin vadesine göre değişmektedir. Genellikle uzun süreli kredilerde dalgalı faiz oranı, kısa dönemli olanlarda sabit faizli oran uygulandığı görülmektedir. Uygulanan faiz oranının sabit ya da dalgalı olması kredi süresinin yanında, aynı zamanda kredi talebinin kuvvetine bağlıdır.³³

5. Geri Ödeme Koşullarının Fiyatlamaya Etkileri

Kredi fiyatının belirlenmesi banka ve işletme için aynı zamanda ödeme şekillerine de bağlıdır. Kredi süresi sonunda ödemenin bir kere de yapıldığı spot kredilerde, borçlu tüm dış kaynağı ödeme anına kadar talep edebilmektedir. Ancak geri ödeme süresince anapara taksitlerinin ödenmemesi, riski arttırmaktadır.

Borçlunun vadeden önce geri ödeme hakkı bulunduğundan kredi süresince kendisine daha uygun koşullarda ve düşük faizle ödünç veren bir başka kredi kurumunun olanaklarından yararlanması beklenir. İşletme açısından düşük olan faizin üstünlükleri, daha yüksek bir kredi tutarına olanak sağlaması yada teminatlarda kolaylık sağlanmasıdır.

Özellikle yüksek ve sabit bir faiz oranının kararlaştırıldığı ya da uzun süreli dış kaynağa azalan gereksinimin kredi süresince engellenmediği zamanlarda işletme, gerektiğinde borcun şeklini değiştirerek yada tutarını azaltarak, maliyetlerden tasarruf edebilir. Böylece diğer koşullar değişmedikçe işletmenin kendisini kredi kurumundan bağımsız kılması, iyileştirmesine olanak sağlar.

³² Berk, a.g.e, s.140-141.

³³ Aras, a.g.e, s.82.

D. KREDİ FİYATLAMA YÖNTEMLERİ

Kredi fiyatlandırması yapılırken, bankaların önceden belirlenen belli başlı kriterleri vardır. Bunlar;

-Bankanın genel amaçları,

-Hükümetin veya mali kesimle ilgili diğer resmi otoritelerin tepkileri veya uygulamaları,

-Bankanın kısa vadeli pazar hedefi, özellikle kredi hacmi ve kâr hedefi,

-Kredi müşterilerinin olumlu yada olumsuz tepkileri,

-Kredi piyasasındaki rakip bankaların karşı tedbirleri ve kredi piyasasındaki genel rakabet atmosferidir.³⁴

Bankalar; müşterinin durumu, bankanın kredi politikası, pazar payı, rakiplerin durumu ve diğer ekonomik gelişmelerin ışığında çeşitli fiyatlandırma metodları uygularlar. Ancak banka fiyatlama stratejisini belirlerken aşağıda belirtilen üç temel unsur öncelikle gözönünde bulundurulmalıdır. Bunlar, talep, rakip fiyatlar ve maliyet durumu olarak sayılabilmektedir.

Talep: Talep düzeyi, sektörün büyüklüğü ve fiyat elastikiyetinin bir fonksiyonudur. Firmaların oluşturduğu piyasa, bireylerin oluşturduğu piyasaya göre fiyat değişimlerine karşı daha duyarlıdır. Değişik müşteri kitleleri de her zaman, belli bir grup müşteriye göre fiyat değişimlerinden daha çok etkilenir. Tüketicilerin kredi kullanma motivasyonlarını ortaya çıkarmak, fiyatlara karşı duyarlılığı azaltacaktır.

Rakip Fiyatlar: Kredi fiyatının belirlenmesinde, maliyetler bir fiyat tabanının belirlenmesine katkı yaparken; talep bir fiyat tavanı belirleyebilir. Ancak rakiplerin kredi

³⁴ Bektaş, a.g.e, s.78-80.

fiyatları da, bu kredi için uygulanacak fiyat limitlerini etkileyecektir. Rakiplerin ürün kalitesi ve fiyatları, fiyat analizinde dikkate alınmalıdır.

Maliyet Durumu: Kredi maliyeti, stratejik nedenlerle zararına kredi kullandırımı yapılmadığı durumlarda fiyat için taban oluşturur.

Bankalar yukarıda açıklanan bu üç temel kriter ışığında hareket ederek, çeşitli kredi fiyatlama yöntemlerini kullanmaktadır.

1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması (Mark-up Fiyatlama)

Maliyet artı kâr fiyatlaması yönteminde, kredinin maliyetine standart bir kâr marjı eklenerek kredi fiyatının belirlenmesi sözkonusu olmaktadır. Ticarete oldukça yaygın olmasına karşın bu yöntem, bir çok bankacılık hizmetinden maliyet unsurunun hesaplanmasının zorluğu nedeniyle, bankalarda fazla kullanılmamaktadır. Ancak şubelerde, şubelerin birebir ticarete olan benzerliği ve şubeler arası oluşan rekabet nedeniyle, bu yöntem daha çok rastlanmaktadır. Bununla birlikte müşterilerin fiyat duyarlılığını ve rakiplerin fiyatlarını dikkate almayan bir yöntem, banka açısından en stratejik fiyatı belirlemeye yeterli olmayacaktır.³⁵

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde banka tarafından kullanılan formül şöyledir:

Hedef getiri= Kredi Geliri-Elde Edilen Fonların Maliyeti.

Buradan formüldeki değerler kredi tutarına bölünür;

$$\frac{\text{Hedef getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \frac{\text{Kredi geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} - \frac{\text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}}$$

Formülde;

³⁵ Channon, a.g.e, s.151.

Hedef getiri= Kredi kârlılık oranı ya da Hedef Mark-Up,
Kredi Tutarı

Kredi geliri = Kredi Faiz Oranını,
Kredi Tutarı

Elde Edilen Fonların Maliyeti =Elde edilen fonların marjinal maliyeti ya da
Kredi Tutarı

maliyet oranı olarak ifade edilmektedir.

Bunlardan kredi faiz oranını hesaplamak istersek bu durumda şu sonuçlar elde edilecektir.

Kredi Geliri = Hedef Getiri - Elde Edilen Fonların Maliyeti
Kredi Tutarı Kredi Tutarı Kredi Tutarı

Kredi faiz oranı= Mark up (marj) + Fon Maliyeti ³⁶

Bu yöntemin uygulanması için gözönüne alınması gereken pek çok unsur vardır. Öncelikle maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması gerekir. Ayrıca kredinin arzıyla ilgili bütün maliyet unsurları fiyata dahil edilmelidir. ³⁷

Bu yöntemin uygulanabilmesi için gözönüne alınması gereken pek çok unsur vardır. Öncelikle maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması gerekir. Ayrıca kredinin arzıyla ilgili bütün maliyet unsurları fiyata dahil edilmelidir. ³⁸

Maliyet artı kâr fiyatlamasının en önemli avantajı, maliyet yapısının dikkate alınması ve bunun fiyatlama sürecini kolaylaştırmasıdır. İkinci olarak, tüm bankaların bu

³⁶ Aras, a.g.e, s.97.98.

³⁷ Tunay K.Batu, T.Mustafa Uzuner, Adnan Yiğit, **Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi**, 1.Baskı, İstanbul, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayın No: 783, 1998, s.73-74.

yöntemi kullanması durumunda bankalararası fiyat rekabetini azaltıcı etki yapmaktadır. Son olarak da bankaların bu yöntemde, fiyat değişimlerinden kaynaklanan talep çeşitlerine çok fazla önem vermeleri gerekmez. Piyasaya yeni bankaların ve diğer finans kuruluşlarının girmesi, piyasadaki toplam maliyetleri düşürücü etki yapmakta, ancak yüksek maliyetle çalışan bankaların, piyasa fiyatını dikkate alarak fiyat belirlemeleri gerekmektedir.³⁹

2. Marjinal Fiyatlama

Bu fiyatlama yönteminde, kredi maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğu kabul edilir. Sabit veya dönem maliyetleri tüm faaliyetlerin maliyeti olarak düşünülür. Maliyet artı kâr fiyatlaması yönteminde tam bir maliyet rakamına ulaşabilmek için sabit maliyeti birimlendirmede, belirli bir faaliyet hacmini gerçekleştirecek var saymak gerekir. Faaliyet hacmindeki veya ürün karşısındaki varsayımlardan farklılaşan gerçekleştirmede maliyet rakamını yeniden hesaplamak zorunluluğu doğar.⁴⁰

Marjinal maliyetleme veya marjinal fiyatlandırma yaklaşımında ise sabit maliyetler ayrı bir havuzda toplanır ve üretim birimlerine dağıtılmaz. Belirli hizmetlere uygulanabilir sabit maliyetler için ayrı havuzlar oluşturulabilir. Bu tür maliyetler yapıları gereği genel olup, belli bir hizmet türüyle ilişkilendirilmezler. Vadesiz mevduatların kayıtlara geçirildiği departmanın genel maliyetleri, sözü edilen özel havuza örnek oluşturur. Belirli bir hizmetten çok tüm bankayı tutundurmaya yönelik gayretler, kurumsal reklamlar ve bankanın genel yönetim maliyetleri, genel havuza atılacak maliyet örnekleridir.

Bu tür kredi fiyatlama sistemi, bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilmeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi durumları için uygulanmalıdır. Zira, bankanın portföyüne dahil etmek istediği yeni kredilerin maliyeti, marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonlarının kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin kullanılması yararlı olmaktadır. Diğer taraftan,

³⁸ Tunay, T.Mustafa ve Adnan, a.g.e, s.73-74.

³⁹ Channon, a.g.e, s. 151.

⁴⁰ Walker, a.g.e, s.133.

her zaman marjinal fiyatlama yönteminin uygulanması diğer yöntemlere göre belirlenen fiyatlamaya göre düşük olmayabilir. Bilindiği gibi bu durum tamamen kredi maliyetlerinin sabit yada değişken olmasıyla ilgilidir ⁴¹.

3. Başabaş ve Kâr Etkisi Amaçlı Fiyatlandırma

Bu fiyatlama yönteminde banka, belli hizmet için, belli bir düzeyde kâr etmesini sağlayacak fiyatı belirlemeye çalışmaktadır.

Başabaş noktasını ve kâr amaçlı fiyatı belirlerken, böyle bir stratejinin uygulanması sonucunda bankanın piyasadaki payının nasıl etkileneceği önemli bir konudur. Bir banka için pazardaki payını kaybetmeden hedeflediği kârı elde etmek büyük bir başarı olacaktır. Gelişen bir piyasada banka, mevcut ve piyasaya giren yeni rakipleri karşısında pazar payını koruyabilmek amacıyla; yüksek işlem hacimlerinde , piyasaya göre daha düşük bir fiyat belirleyerek, daha az kâr etmeye razı olabilir.⁴² Böylece toplam maliyetler aynı kalırken, toplam gelirden bir düşüş yaşanacak, başabaş noktasını yeri değişecektir. Bu nedenle rakiplerin fiyatlarına duyarlı olan stratejiler incelenerek, düşük fiyat belirleyerek ortaya çıkacak kâr kaybının, elde edecek getiriden büyük olmamasına dikkat edilmelidir.

Daha çok aktif-pasif yönetimlerinde kullanılan bu yöntemde, öncelikle toplam giderler hesaplanır. Gelir tablosundan; faiz gelirleri ile faiz dışı giderlerden, faiz dışı gelirlerin çıkarılması sonucunda bulunan toplam giderler, getirili aktiflere oranlanır.

$$\text{Başabaş noktası} = \frac{(\text{Faiz Giderleri} + \text{Faiz Dışı Giderler}) - \text{Faiz Dışı Gelirler}}{\text{Toplam Getirili Aktifler}}$$

Bu yöntemle giderleri karşılamak için getirili aktiflerin ne kadar kazanılması gerektiği bulunmaktadır.⁴³

⁴¹ Aras, a.g.e. s.99.

⁴² Channon, a.g.e, s.151-152.

⁴³ Sadi Uzunoğlu, "Kredi Fiyatlama Yöntemleri", Akbank T.A.Ş., Seminer Notları, İstanbul, 9-10.02.2000 s.8.

4. Cari Değer Üzerinden Fiyatlandırma

Bu tür fiyatlandırmada ürünün fiyatını; o ürünün müşteriye sağladığı kârlılık belirler. Bankanın müşterisi herhangi bir krediden ne kadar çok yararlanıyorsa, bankanın da o ürün için belirleyeceği fiyat yüksek olur. Bu tür fiyatlandırmada müşterinin bankayla olan tüm ilişkileri dikkate alınır.⁴⁴

Bu fiyatlandırma yöntemi, belli kalitedeki kredinin, belli bir fiyattan ne kadar talep edileceğinin tahmin edilmesine dayanır. Rakiplere karşı üstünlük sağlamak amacıyla banka kredinin yapısını geliştirerek ve avantajlı hale getirerek, belli güçteki iyi müşterilerine pazarlamayı hedefler. Avantajlı ve yüksek kaliteli bu kredi için müşterilerin ödemeye razı oldukları değeri doğru belirlemek gerekmektedir. Kredi, bu değeri piyasa kendiliğinden ortaya çıkan ortalama rekabet fiyatına ekleyerek fiyatlandırılır. Böylece banka, kaliteli bir ürünü alabilecek müşterilerine , piyasadaki ortalama fiyatın üzerindeki bir fiyattan satmaktadır.

Bu fiyatlandırma yöntemi bankanın hem kendi maliyet yapısını, hemde rakiplerin yapısını doğru bir şekilde analiz etmesini gerektirmektedir. Böyle bir analiz yapılmadan kredinin yapısının rakiplere göre farklılaştırılması ve farklılaşan bu kredinin fiyatlandırması mümkün olmayacaktır.⁴⁵ Ayrıca alternatif fiyatlandırmanın müşteri talebi üzerindeki etkisini takip edebilmek amacıyla, belirli dönemlerde piyasa araştırmaları yapılması gerekmektedir.

5. Piyasa Oranına Göre Fiyatlandırma

Piyasada payı büyük olmayan bankaların, lider bankaların belirlediği fiyatları baz alarak yaptığı fiyatlamadır. Lider bankaların izlenilmesi politikasının küçük bankalarca benimsenmesinin sebebi, ya bu şekilde daha fazla kâr elde etmelerinden ya da rakabet nedeniyle onları izlemek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır.

⁴⁴ Bektaş, a.g.e, s.81.

⁴⁵ Channon, a.g.e, s.152-153.

Ancak her bankanın maliyetlerinin farklılık göstereceği gözden kaçırılmamalıdır. Küçük bankaların faaliyet maliyetlerinin düşük olmasından avantajı gözönünde bulunduran büyük bankalar; küçük bankaların, piyasadaki lider bankaların fiyat politikalarını izleyeceğini bildiklerinden, fiyat pazar paylarını koruyacak şekilde belirlemekte ve bu da küçük bankaların aleyhine olabilmektedir.

Bu yöntem kredi maliyetlerinin gözardı etmesi nedeniyle, bankacılık sektörünün bazı belirsizliklere karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Fiyatı belirleyecek kadar güçlü bankaların; piyasaya yeni girecek güçlü bankaların veya dağıtım kanallarındaki kapasite artışlarının neden olabileceği ani fiyat değişimlerine uyum göstermede zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir.⁴⁶

6. Müşteri İle Olan İlişkilerine Göre Fiyatlandırma

Banka ve müşteri ilişkileri fiyatlandırma açısından önemlidir. Müşteri bankacılık hizmetlerini sıkca kullanıyor, düzenli olarak kredi alıyor ve banka tarafından gelecekte kredi talebi olması bekleniyorsa banka ile firma arasında kuvvetli bir ilişkiden söz edilir ve böyle müşteriye maliyete eklenecek küçük bir katkı marjı ile kredi kullanırılır. Banka ile ilişkili müşterilerde kazanç işlem bazında değil, müşteriye sunulan toplam bankacılık hizmetleri bazında düşünülür.

Kredi fiyatlamasında müşteriye özgü koşulların gözönünde bulundurulduğu oldukça sık görülmektedir. Örneğin kredi isteklisinin mevduat bakımından bankaya kazandıracığı gelir, kredi maliyetini değiştirebilmektedir.

Bankalara benzer hizmetler sunan kuruluşların baskıları ve bankalararası rekabet sonucunda kredi kurumlarının kâr marjlarının daralması, bu kurumların maliyetlerini denetim altına almalarını gerektirmiştir. Öte yandan bankalar büyük müşterilerine bir hizmet paketi sunmakta ve müşteri bu paket içerisindeki çeşitli hizmetlerin maliyetleriyle ilgilenmeden hizmeti bir bütün olarak kabul etmektedir. Böylece müşteriler satın alacakları hizmetin kalitesi ile fiyat açısından çalışacakları

⁴⁶ Channon, a.g.e, s.153.

bankayı seçme hakkına sahiptirler. Bankalar fiyat belirlerken, hizmet sunan diğer bankaların uyguladıkları fiyatları, müşterilere karşı duyarlılık derecesi, yeniliklere karşı müşteri duyarlılığı, işlemin fiyat esnekliği gibi faktörleri gözönünde bulundurarak belirlemekte ve uzun süredeki rekabet yeteneğini arttırmayı hedeflemektedir.

Bankalar kredi isteklisi açısından, her koşulda pazarın şeffaflığını ve müşterinin pazarlık gücünü dikkate almak durumundadırlar. Özellikle faize karşı duyarlı müşterilerin alternatif kaynak arayışları, bankanın kredi fiyatını belirlemede daha özen göstermelerini gerektirir. Fiyat belirlemede Pazar koşullarına göre fırsat maliyetlerine dayalı alt sınır belirleneceği gibi fon toplama maliyetleri de temel alınabilmektedir. Likidite alanında darboğazlar sözkonusu değilse, taşınır değerlerin faiz oranı esas alınabilir. Ayrıca bazı durumlarda fon toplama maliyetleri fırsat maliyetlerinin üzerinde olabilir. Böyle durumlarda da banka bilançosunun pasifinde yer alan ortalama fon toplama maliyetinin temel alınması gereği vardır.⁴⁷

7. Piyasaya Girmek Amacıyla Fiyatlandırma

Yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi durumunda pazar payının artırılması amacıyla, ürünün fiyatının düşük belirlenmesidir. Bu yöntemin kullanılmasını gerektiren nedenler; ilgili pazarın ürün fiyatlarına karşı hassas olması ve belirli bir pazar payının kısa sürede ele geçirilmesinin gerekli olması olarak sayılabilir.⁴⁸

Bu fiyatlandırma yöntemi bazı durumlarda; piyasaya yeni girişleri özendirmekte ve yüksek maliyetli ürünlerin, sıfır piyasadaki payı arttırmak amacıyla düşük fiyattan satılması sonucunda zarara neden olmaktadır. Böyle bir strateji fiyat rekabeti oluşturmak, bazı bankaların maliyetlerini karşılayamayacak kadar fiyat düşürmesi nedeniyle piyasadan çekilmek zorunda kalmaları sonucunu doğurabilmektedir.⁴⁹

⁴⁷ Berk, a.g.e, s.137-140.

⁴⁸ Bektaş, a.g.e, s. 80-81.

⁴⁹ Channon, a.g.e, s.154.

8. Piyasanın Kaymağını Almak Amacıyla Fiyatlandırma

Bu tür fiyatlandırma, yeni ve rekabetten az etkilenen ürünlerin belirlenerek, bu ürünlerin müşterilerin ödemeye razı olacakları en yüksek fiyattan satılmasıdır. Bu tür fiyatlamayı yapmak, ürünün müşterinin gelişen ihtiyaçlarına cevap vermesine ve rakip bankaların ilgili ürün konusunda rekabet edecek durumda olup olmadıklarına bağlıdır.⁵⁰

Piyasanın kaymağını almak amacıyla yapılan prestij fiyatlamada bir banka, müterilerinin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilecek düzeyde geliştirdiği bir kredi ürününü, piyasa fiyatının üzerinde satmaya çabalamaktadır. Bu yöntemin başarılı olabilmesi için, yüksek fiyata adapte olabilecek kadar güçlü bir müşteri kitlesine ihtiyaç vardır ve bu kitleye yüksek kaliteli ve avantajlı ürünlerin sunulması gerekmektedir. Eğer bu özelliklere sahip müşteri ve ürünler mevcut olmadığı halde bu fiyatlama yöntemi uygulanırsa; düşük işlem hacmiyle çalışıldığında elde edilecek sınırlı getirinin, yüksek fiyat belirleyerek piyasadaki rakipler karşısında kaybedilen avantajdan daha düşük düzeyde olması nedeniyle, bankanın pazar payında ciddi düşüşler meydana gelebilecektir.

Bankacılık sektöründe uzun vadede bu tür bir fiyatlama yöntemi kullanılmamaktadır. Bunun nedeni, uzun dönemde belirsizliklerin olması ve piyasaya yeni bankaların girmesini engelleyecek düzeyde bir rekabet bariyerinin olmamasıdır.⁵¹

9. Finansal "Future" ile Fiyatlama

Bu yöntemi kullanarak yapılan fiyatlamada bankalar, sabit oranla kısa vadeli kredi kullandırıp, aynı anda finansal future'lara açığa satmaktadır Bankalar future değerlerini bugünkü maliyetlere göre ayarlarken, müşterilerinin kredilerinden belirli bir kâr (spread) talep etmektedirler. Bu durumda future vadesiyle kredinin vadesi aynı olmalıdır. Kredi süresince faizler düşerse bankaların krediden ettikleri kâr artar. Aksi durumda ise faiz oranlarının kredi süresince yükselmesi durumunda, bankalar future anlaşmalarından gelir elde ederler.

⁵⁰ Tunay, T.Mustafa ve Adnan, a.g.e, s.85.

⁵¹ Channon, a.g.e, s.155.

Hem müşteri hemde banka için belirsizlikleri ortadan kaldırmak için batı uygulamasında kullanılan diğer bir yöntem de” gelecekteki beklenmeyen fiyat değişimlerinden korunma” dır. Bu yöntemde ileri bir tarihte kredi kullanmayı planlayan firma, kredi kullanacağı tarihte faizlerin yükseleceğini tahmin ediyorsa, bankaya bir ücret ödeyerek ileri tarihte kullanacağı kredinin faizini bugünden sabit kılar. Bankada aldığı bu ücret ile ilerideki belirsizliklere karşı korunma (hedging) yoluna gitmektedir. Bu yöntem ile banka, finansal future işlemleri ile kendisini koruma yoluna gitmektedir.

Bankaların future piyasaları kullanarak geliştirdikleri başka yöntemler de olmakla birlikte, yakın zamana kadar bu tür işlemlerin çok sık yapılmadığı gözlenmektedir. Ancak ticari krediler için rekabetin arttığı günümüzde bankalar, sabit faizli kredi verebilmek için, future piyasalarını daha sık kullanma eğilimindedirler.⁵²

Bu fiyatlandırma yöntemlerinin yanısıra pazarın belli katmanlarına ayrılarak, her katmanın özel şartlarına göre belli bir fiyat tespit edilmesi anlayışına dayanan Grup fiyatlandırma ile; tanıtım amacıyla kullanılan ve gelecekte yapılacak bir fiyat yükselişini şimdiden haber vererek kredilerin arttırılmasını sağlayan taktik fiyatlandırma gibi yöntemlerde kullanılmaktadır.

F. ARACILIK MALİYETLERİNİN FİYATLAMAYA ETKİLERİ

Bankalar fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getirmektedir. Türk Lirası ve yabancı para cinsinden tasarrufların fon talep edenlere ulaşana kadar çeşitli aşamalarda karşılaşılan kamusal nitelikli mali yükümlülükler sayısal olarak aşama aşama aşağıda ortaya konmuştur.⁵³

⁵² Aras, a.g.e, s.101.

⁵³ Ercan Türkan, “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri: Milli Ekonomi Açısından Ayak Bağı mı?”, BDDK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Kongresi, 7 Eylül 2003.

1. Tasarrufların Yatırıma Dönüşme Sürecinde Aracılık Maliyetlerinin Etkileri

Bankalar aracılığı ile arz edilen fon yine bankalar aracılığı yatırımcıya kullanılmaktadır. Bankalarca gerek fon toplama gerekse toplanan fonları kullandırma süreci içinde vergisel yük ve yükümlülüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir anlamda aracılık işlevi yürüten bankalar, belli maliyetlerle topladıkları kaynakları kâr maliyetlerinin üzerinde bir fiyatla fon talep edenlere satmaktadırlar. Bankaların kaynak maliyeti sürekli değişkenlik göstermekte olup çalışmamızda kaynak maliyetinden ziyade kaynakların toplanması ve kullandırılması süresinde gerek kaynak toplama gerekse kaynakları kullandırma maliyetlerini etkileyen vergisel yük ve yükümlülükler esas alınmıştır.

Bankacılık sektöründe fon arz edenler ile fon talep edenler çok değişkenlik göstermektedir. Bankalar kaynak maliyetini asgari seviyeye çekerek fiyatlama aşamasında rakip bankalara göre rakabet üstünlüğü elde etme yada kâr marjlarını azami seviyeye çıkarma çabası içerisindediler.

Gerek kaynak toplama gerekse kullandırma süreci bilindiğinden daha karmaşık yapıya sahip olup çalışmamızda fon arz edenlerle fon talep edenler çok basit anlamda düşünülmüştür. Bu süreçte tasarruf, banka, firma ve devlet aşamalarında kaynakların toplanma ve kullandırma sürecindeki ağırlıklı olarak vergisel yük ve yükümlülüklerle değinilmiştir.

a. Tasarruf Sahibi Aşaması

1.01.2006 tarihinden itibaren, Bankalar tasarruf sahiplerinden toplamış oldukları kaynakların vadeleri ne olursa olsun, vade sonunda %15 oranında gelir vergisi stopajı kesmektedirler. 2006 öncesi yıllarda vadelerine göre farklı oranda kesilen gelir vergisi stopajı 1.01.2006 tarihinden itibaren ödenecek faizler üzerinden sadece %15 oranında gelir vergisi stopajı yapılmaktadır

X şahsına ait 1.000.000 YTL'lik tasarruf, Y Bankasında 1.1.2006 tarihinden itibaren 1 yıl vadeli hesap açılması halinde vade sonunda karşılaşılabileceği durum aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Tasarruf Sahibi Aşaması

Tasarruf tutarı	1.000.000 YTL	
	Oran %	Gelir (+)/Gider(-)
Faiz geliri	15	+150.000
Gelir vergisi stopajı	15	-22.500
Net getiri	12.75	127.500

Kaynak: Türkan, a.g.e'den yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Vade sonunda, Y bankasından X şahsına 150.000 YTL faiz ödemesi yapılırken X şahsının eline 127.500 YTL faiz geliri geçmektedir. Bankaca ödenen %15'lik faiz oranı müşteri nezdinde %12.75'e düşmektedir. Bankaca ödenen tutar ile müşterinin eline geçen tutar arasındaki fark Bankaların tasarruf aşamasında aracılık maliyetlerini teşkil etmektedir.

b. Banka Aşaması

Y Bankası tarafınca X tasarruf sahibinden 1 yıl vadeli toplanan 1.000.000 YTL'lik fon üzerinde bazıları kesinti niteliğinde, bazıları da bankanın kullanılabilir fonlarını azaltıcı zorunlu karşılık niteliğinde yükler bulunmaktadır. Toplanan mevduat üzerinden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primi ve BDDK masraflarına katılma payı (toplanan mevduatın banka varlıklarını artırıcı etki yaptığı varsayımıyla) ödenmekte, ayrıca dispoñibilite ve zorunlu karşılık ayrılmaktadır .

Tablo 6: Banka Aşaması

Kaynak olarak;	Ana Para	Oran (%)	Gelir (+) /Gider (-)
Tasarruf tutarı	1.000.000	-	-
Faiz gideri	-	15	150.000
Zorunlu karşılık tutarı	60.000	06	-
Zorunlu karşılık getirisi	-	10.5	-6.300
T.mevduati sigorta primi (*)	25.000	0.0025	25.000
BDDK kesintisi	175	0,0000	175
Disponibilite tutarı (**)	20.000	0.02	-
Toplam maliyet	-	-	168.875
Kullanılabilir kaynak	894.825	0,19	-
Kullanım olarak;			
Kredi verilebilecek tutar	894.825	-	-
Faiz Geliri		0.19	168.875
Bankanın kârı	-	-	-

Kaynak: Türkan, **a.g.e**'den yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

(*)Çalışmamızın ilgili bölümünde anlatıldığı üzere, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu, her üç ayda bir hesaplanmakta olup, oranı onbinde 15 dir. Örnek tablomuzda sağlanan kaynak bir yıl kalması sebebiyle her üç ayda bir hesaplanacağı varsayımıyla yıllık ortalama onbinde 25 olarak dikkate alınmıştır.

(**) Çalışmamızın ilgili bölümde anlatıldığı üzere, bankaların disponibil değer tutma zorunluluğu kaldırılmış, ancak bankalar kendi disponibil değerlerini kurulun da iznini alarak ayarlamak durumundadırlar. Yukardaki tabloda sözkonusu husus %02 oranında kullanılabilir kaynakları kısıtlayıcı maliyet unsuru olarak dikkate alınmıştır.

İkinci aşamada X şahsından Y bankasınca sağlanan fonun, kaynak ihtiyacı olan Z firmasına kullanılacak olması durumunda bankanın karşılaştığı yük ve yükümlülükler detaylandırılmıştır. X şahsından %15 ile toplanan fon minimum maliyetle Z şahşına en az %19 oranında maliyetle kredi kullanılabilir olacaktır.

Özellikle özkaynakları çok güçlü olmayan bankalar faaliyetlerini yabancı kaynaklarla sürdürmekte, bir taraftan kaynak maliyet hesabı yaparken diğer taraftan kaynakları kârlı ve riskli olmayan yatırımlara kanalize etme çabası içerisine girmektedirler. Bankaların tasarruf sahiplerinden yada fon arz edenlerden belli maliyetlerle toplamış olduğu fonlar ilave maliyet eklenerek kaynak kullanılma aşamasına gelmektedir. Sözkonusu maliyetler bankaların kâr marjlarını daraltmakta, plasman yapma hususunu frenlemektedir.

c. Firma Aşaması

Yukarıdaki bölümde sözü edilen zorunlu karşılık ve dispoñibilite gibi maliyet unsurları nedeniyle, bankalar topladığı fonların ancak bir kısmını kredi olarak kullanılabilmektedir. Bunun yanı sıra, ipotek işlemleri nedeniyle katlanılan masraf, kredi borçlusunun ödediği faiz üzerinden tahakkuk eden BSMV, operasyonel işlemler nedeniyle alınan hizmet bedeli ve bunun üzerinden alınan BSMV kesintileri diğer maliyet unsurları olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 7: Firma Aşaması

	Ana Para	Oran (%)	Gelir/Gider
Kredi miktarı	894.825		
Faiz gideri		19	168.875
BSMV		05	8.444
İpotek harcı (*)		-	150
Toplam maliyet		24	177.469

Kaynak: Türkan, a.g.e'den yararlanarak tarafımızca düzenlenmiştir.

(*) Çalışmamızın ilgili bölümde anlatıldığı üzere her türlü kredi işlemleri nedeniyle alınan ipotek işlemlerinde harç alınmamakta, ancak masraf adı altında bir bedel alınmaktadır.

Bu maliyet unsurlarına gider kisitlaması nedeniyle vergiler üzerinden ödenen kurumlar vergisinin eklenmesi gerekmektedir. Firma aşamasında maliyet hesaplanırken gider kabul edilen vergilerin vergi matrahından düşülmesinden kaynaklanan maliyet azaltıcı etkinin dikkate alınması gerekmektedir.

Bankalarca fon arz edenler kanalı ile toplanan fonlar, tasarruf sahibi ve banka aşamasındaki katlanılan maliyetlerden sonra, kullandırım aşamasında maliyetler yüklenilmekte ve tüm maliyetler fon talep edenler tarafından üstlenilmektedir. Geçen bu süreçte her aşamada ilave katlanılan maliyetler fon talep edenleri bankalar dışında farklı sektörlerden veya piyasalardan fon talep etmeye itmektedir.

Yukarda basit anlamda anlatılan Yeni Türk Parası tasarrufların yatırıma dönüşmesi Yabancı Paralar içinde geçerli olmaktadır.

Türkiyede yerleşik kişilere, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma kanunu uyarınca döviz kredisi kullandırılmaktadır.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı kararı gereğince, yabancı para işlemlerinin bankaların kaynak toplama ve kaynakları kullandırma işlevlerini ilgilendiren hususlar aşağıda özetlenmiştir:⁵⁴

a)Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından kredi temin etmeleri, bu kredileri bankalar aracılığıyla kullanmaları kaydıyla serbesttir. Ancak prefinansman kredilerinin vadesi Bakanlık tarafından belirlenir.

b)Türkiye'de yerleşik kişiler aşağıda belirtilen şekillerde döviz kredisi açabilirler.

⁵⁴ 32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu,
[<http://www.hazine.gov.tr/Mevzuat/tpkk32karar.htm>]

i) İthalat ve ihracat rejimlerine göre açılacak emtia kredileri,

Bankaların;

ii) İhracatın, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları 18 ay vadeli döviz kredileri.

iii) Yatırım teşvik belgesi kapsamında, dış kredi almaları öngörülen Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri ile yatırım mallarının finansmanı için açacakları döviz kredileri,

iv) Yurt dışında iş yapan Türk müteşebbislerine, uluslararası yurtiçi ihalelerle ilgili işleri veya Savunma Sanayii Müsteşarlığınca onaylanan savunma sanayii projelerini üstlenen Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri,

v) Bakanlıkça belirlenecek esaslar dahilinde Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri,

vi) Sağladıkları döviz kredileri ile döviz tevdiat hesapları tutarını geçmemek üzere yurtdışına açacakları nakdi döviz kredileri.

c) Bankaların bankacılık teamülleri çerçevesinde yurtdışına Türk Lirası kredi açmaları serbesttir.

d) Bu maddede belirtilen kredilere ait faiz ve diğer masraflar ilgililer arasında serbestçe tesbit edilir. Krediler nedeniyle doğacak lehte ve aleyhteki kur farkları ilgililere aittir.

e) Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından gayri nakdi kredi, garanti ve kefalet sağlamaları ile Türkiye'de ve dışarıda yerleşik kişiler lehine dışarıda yerleşik kişilere muhatap teminat mektubu düzenlemeleri, garanti ve kefalet vermeleri serbesttir.

f) Bankaların; dışarıda yerleşik kişiler lehine Türkiye'de yerleşik kişilere muhatap, yurt içinde açılacak uluslararası ihalelerle ilgili olarak Türkiye'de yerleşik

kişiler lehine Türkiye'de yerleşik kişilere muhatap, döviz üzerinden teminat mektubu düzenlemeleri, garanti ve kefalet vermeleri serbesttir.

g)Bankalar, yurt dışına ödenen teminat mektubu, garanti ve kefalet bedelleri hakkında transfer tarihinden itibaren, bunların dışındaki Türkiye'de yerleşik kişiler ise, dışarıda yerleşik kişilere hitaben verdikleri garanti ve kefaletlerle ilgili olarak düzenleme tarihinden itibaren 30 gün içinde Müsteşarlığa bilgi verirler.

Bankaların sıfır operasyonel gider ve kâr ile çalıştığı varsayımı altında yapılan söz konusu analizler sonucunda, vergi ve benzeri mali yükümlülükler, mevduatın toplanma aşamasından yatırıma dönüşme aşamasına giden süreç içerisinde, YTL cinsinden hesaplamalarda olduğu gibi, YP cinsinden hesaplamalarda da faiz oranını önemli ölçüde yükseltmektedir.

d. Devlet Aşaması

Dördüncü aşama olarak kabul edilebilecek olan devlet aşamasına ilişkin olarak; X tasarruf sahibi tarafından Y Bankasınca yaratılan kaynağın, Y Bankasınca Z firmasına kredi kullandırma aşamalarında kamu tarafından toplanan kaynaklar görülmektedir.

Tablo 8: Devlet Aşaması

	Ana Para	Oran %	Gelir/Gider
Gelir vergisi stopajı	-	15	150.000
Zorunlu karşılık tutarı	60.000	6	-
Zorunlu karşılık getirisi	-	10.5	-6.300
TMSF primi	-	0.0025	25.000
BDDK payı	-	-	175
BSMV	-	05	8.444
Disponibilite tutarı	20.000	-	-
Harçlar	-	-	150
Elde edilen toplam gelir (*)			177.469
Kullanılan fon tutarı	80.000	-	

Kaynak: Türkan, **age'den** yararlanarak tarafımızca düzenlenmiştir.

(*)Gider indirimi nedeniyle kurumlar vergisi dikkate alınmamıştır.

Sürecin sonunda, X tasarruf sahibinin yüzde 15 faiz oranı ile Y Bankasına arz ettiği fon, Y bankasınca Z kurumsal firmasına sıfır kâr ve sıfır operasyonel maliyetle yaklaşık yüzde 20.4 oranıyla kullanılmaktadır.

Yukardaki örnekte fon arz eden X tasarruf sahibi değilde ticari mevduat olması durumunda TMSF primi ödenmeyecekti. Ayrıca X tasarruf sahibince arz edilen fon Y kurumunca değilde bireysel kredi müşterisine kullanılmış olması halinde ise %15 oranında kaynak kullanımı destekleme fonu ödenecekti.

Aracılık işlevi gören bankalar vergisel yük ve yükümlülükler nedeniyle devlete kaynak aktarmaktadırlar. Sözkonu yükümlülüklerin yüksek olması fonların yasal olmayan yollarla buluşmasını sağlamakta, devletin daha az yükümlülüklerle daha fazla toplayacağı gelir yerine daha az gelire razı olacağı yolunu açmaktadır.

e. Genel Değerlendirme

Burada Bankaya fon arzedener açısından ele geçen net faiz tutarı önem arz etmektedir. Fon arzedenerlerin yani tasarruf sahiplerinin eline geçecek net faizin belirlenmesinde kaynakta kesilen gelir vergisi stopaj oranı önemlilik arz etmektedir. Bankaca ödenen faiz piyasa koşullarına göre oluştuğu dikkate alındığında, tasarrufların bankalar aracılığı ile yatırıma dönüşmesi için ödenecek faizler kadar gelir vergisi stopaj oranı önemlilik arz etmektedir. Sözkonusu stopajın yüksek olması durumunda, tasarruf sahipleri ile yatırımcılar vergiden kaçınmak amacıyla bankalar dışında resmi yada gayri resmi farklı ortamlarda buluşmanın yolunu arayacaklardır. Sözkonusu durum ise gerek tasarrufların korunması gerekse yatırımların doğru kişi ve doğru kanallara yönelmesi açısından sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir.

Ülkemizde Bankacılık sektörü diğer sektörlerle kıyasla; sağlam, güçlü ve sürekli denetim altındadır. Ülke ekonomisinin gelişmesi ve istikrarın korunması için daha güçlü Bankacılık sektörüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bankacılık sektörünün gelişip büyümesi için aracılık fonksiyonları etkin bir şekilde yerine getirmesi, tasarrufların ve yatırımların

sektör aracılığı ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelir vergisi stopajının yüksek olması durumunda, Bankacılık sektörü tasarrufların bulunduğu yer olmaktan uzaklaşacak, tasarruf sahiplerini vergiden kaçınmak amacıyla sektör dışında başka arayışlara itecektir.

1.01.2006 tarihinden itibaren vade ve para cinsi ayrımı gözetmeksizin elden edilen faizden %15 oranında gelir vergisi stopajı kesilmektedir. Söz konusu stopajın mevcut ekonomik koşullara göre yüksek olduğu düşünülmektedir. Tasarruf sahiplerinin tasarruflarını söz konusu vergiden kaçınmak amacıyla sigorta şirketleri gibi sektör dışında değişik yatırım kanallarına itmesini sağlamaktadır. Bankalar ise sağladıkları tasarruftan ziyade yurt içi ve ağırlıklı yurt dışından sağlamış oldukları kaynaklarla fonlama yapmaktadırlar.

Sermayenin sınır tanımadığı günümüzde, sermayenin yönünü kazanç ve risk belirlemektedir. Bankalar veya banka benzeri para ve sermaye piyasalarında seyyal halde dolaşan fonlar vergisel yük ve yükümlülüklerinin olmadığı yada az olduğu piyasalara akmaktadır. 2006 yılından itibaren para ve sermaye piyasalarından elde edilen kazançlar %15 oranında stopaja tabi tutulmuş, gerek yurt içi piyasalardan gerekse yurt dışı büyük fonların büyük tepkisi çekilmiş, söz konusu hususta geri adım atılarak özellikle yabancı fonlarda stopaj oranı sıfırlanmıştır.

2. Son Üç Yılda Aracılık Maliyetlerinde Meydana Gelen Değişim

Bankacılık sektörünün temel işlevi, fon talep edenlerle fon arz edenler arasında aracılık etmektedir. Bu anlamda bankaların etkin bir şekilde aracılık fonksiyonunun yerine getirilmesi açısından maliyetlerin yüksek olmaması önem arz etmektedir. Yüksek aracılık maliyetleri rekabeti bozucu etki yapmakta ve bankacılık sisteminin etkin çalışmasına engel olmaktadır.⁵⁵

Türk Bankacılık sektörü makro ekonomide yaşanan dezenflasyon sürecinde davranış biçimini değiştirmek zorundadır. İzleyen yıllarda yaşanan veya yaşanması

⁵⁵ Yasemin Türker Kaya ve Ela Doğan , **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri**, BDDK, 2005/9 Ard Raporları, Kasım 2005.

beklenen düşük enflasyon ortamında bankaların kârlılıklarını sürdürebilmeleri için daha yoğun bir şekilde temel aracılık fonksiyonlarına yönelmeleri beklenmektedir. Bankaların kendilerinden beklenen aracılık işlevini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmelerinde ise düşük aracılık maliyetleri belirleyici olacaktır.

Son yıllarda Türk ekonomisinde yaşanmakta olan iyi yönde gelişme Bankaların bazı aracılık maliyetlerinin ortadan kaldırılması yada azaltılması veya bazı gider kalemlerinin toplanması şeklinde kendini göstermiştir.

Bu anlamda;

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2003 yılı başında bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin azaltılmasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla ve Türkiye Bankalar Birliği'nin ev sahipliğinde bir çalıştay düzenlenmiştir.⁵⁶

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca 2003 yılında düzenlenen rapor kapsamında yürütülen faaliyetler neticesinde; bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülükler tüm hatlarıyla ortaya konulmuş ve bir program dahilinde bu yükümlülüklerin azaltılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bu süreçte aracılık maliyetlerini azaltmaya yönelik olarak yapılan düzenlemeler aşağıda özetlenmektedir.⁵⁷

-3.07.2003 tarih ve 1083 sayılı, 3.11.2004 tarih ve 1413 sayılı, 25.11.2004 tarih ve 1419 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararları ile, Tasarruf Sigorta Prim oran ve matrah değişikliğine gidilerek efektif Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) prim yükünün yarıya düşmesi sağlanmıştır.

-02.01.2004 tarih ve 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, Bankalar tarafından kullanılacak kredilerin (tüketici kredileri dahil) temini ve geri ödenmesinde düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak

⁵⁶ BDDK, **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması**, BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, 2003 Özel Sayısı.

⁵⁷ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.2.

şerhler ve kambiyo senetleri üzerindeki aval ve kefalet şerhleri için damga vergisi istisnası ve söz konusu işlemlere ilişkin harçlardan istisna sağlanmıştır.

-26.11.1999 tarih ve 4481 sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla, Bazı Mükelliyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'un 9 uncu maddesinin 4783 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesiyle değiştirilen hali ile; vadeli YTL ve YP mevduat ile Özel Finans Kurumu (ÖFK) katılma hesabı sahiplerinden alınmakta olan özel işlem vergisinin uygulama süresi 31.12.2003 tarihinden itibaren uzatılmamıştır.

-29.07.2004 tarih ve 2004/7633 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ticari ve kurumsal krediler üzerindeki Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesinti oranı %0 olarak tespit edilmiştir.

Öte yandan, aynı dönemde uygulamaya konulan aracılık maliyetlerini artırıcı yöndeki düzenlemeler ise aşağıda sunulmaktadır:

-193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. üncü maddesine ilişkin 30.12.2003 tarih ve 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile; mevduat faizleri üzerindeki gelir vergisi tevkifat oranları yeniden belirlenmiş, tevkifat tutarı üzerinden hesaplanan savunma sanayi destekleme fon kesintisi kaldırılarak genel orana ilave edilmiştir.

-15.08.2004 tarih ve 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tüketici kredileri üzerindeki Kaynak Kullanımı Destekleme Fon kesintisi oranı %10'dan %15'e çıkarılmıştır.

-Zorunlu karşılıklara ödenen faiz, piyasa faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak %25'den sırasıyla %14, %12,5, %11,75, %11 ve en son %10,25'e düşürülmüştür.

Aracılık maliyetlerinde son yıllarda yapılan değişikliklerin Bankaların aracılık faaliyetleri üzerine etkisi, mevduatın krediye dönüşüm süreci üzerinden aşağıda tablo

halinde sunulmuştur.⁵⁸ Türk lirası ve yabancı para cinsinden tasarrufların fon talep edene kadar çeşitli aşamalarda karşılaşılan kamusal nitelikli mali yükümlülükler sayısal olarak açıklanmıştır. Analizde fon maliyetleri üzerindeki faizlerin neden olduğu etkiyi ayırıştırabilmek amacıyla 2004 yılı için eski ve yeni mevzuat kapsamındaki durum ayırıştırılmıştır. Analizde aracılık maliyetlerinin net etkisini görebilmek amacıyla banka aşamasında operasyonel giderler ve kâr marjı sıfır olarak kabul edilmiştir.

Tablo 9: YTL Mevduatın YTL Kurumsal Krediyeye Dönüşümü

2003 (%)	2004		2005
	Eski Mevz. + Yeni Ekon. Koşullar	Yeni Mevz. + Yeni Ekon. Koşullar	
(a) Mudiye ödenen net faiz (1)	36,9	16,8	12,8
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan) (2)	7,9	3,6	2,8
c) Bankaca mudiye ödenen faiz (a+b) (3)	44,8	20,4	15,6
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan) (4)	2,5	1,9	0,8
(e) Kredi faiz oranı (c+d) (5)	47,3	22,3	16,4
f) Kredi müşterisince ödenen vergiler (puan) (6)	6,1	3,6	1,0
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	53,4	25,8	17,4
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	16,5	9,1	4,6
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı (h/g)	30,9	35,3	26,4

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.4.

1-Söz konusu dönemlerdeki kamusal yükümlülükler düştükten sonra mudinin eline geçen net faiz oranıdır.

⁵⁸ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.4.

2-Tasarruf sahipleri üzerindeki gelir vergisi stopajı, özel işlem vergisi olarak alınan kamusal yükümlülüklerdir.

3-Banka tarafından mudiye verilen 3 ay vadeli TL mevduat faiz oranıdır.

4-Banka tarafından mudiden toplanan fonlar üzerindeki TMSF primi, BDDK masraflarına katılma payı, disponibilite ve zorunlu karşılık yükümlülüklerinden oluşan kamusal nitelikli ödemelerdir.

5-Banka tarafından kâr ve operasyonel gider marjları sıfır varsayılarak hesaplanan başabaş kredi faiz oranıdır.

6-Kurumsal kredi müşterisi üzerindeki BSMV, KKDF, damga vergisi gibi kamusal yükümlülükler ile gider kısıtlaması nedeniyle vergiler üzerinden ödenen kurumlar vergisi eklenmiş, gider kabul edilen vergilerin vergi matrahından düşülmesinin maliyet azaltıcı etkisi dikkate alınmıştır.

7-Üç ay vadeli TL mevduatta gelir vergisi stopaj yükümlülüğünün %17,6'dan %18,0'a yükselmesi nedeniyle küçük bir artış yaşanmıştır.

Tablo 9'dan görülebileceği üzere; nominal faiz oranlarındaki azalma sonucu 2003 yılında %30,9 olan kamusal yükümlülüklerin toplam kredi maliyeti içindeki payı 2004 yılında %35,3'e yükselmiştir. Bu durum, nominal faizlerin düştüğü ortamda kamusal yükümlülüklerin azaltılmasının önemini ortaya koymaktadır. Faiz oranlarındaki düşme (yeni ekonomik koşullar) sonucu 2003 yılında %16,5'den faiz marjı 2004 yılında %9,1'e gerilemiştir. 2004 yılında aracılık maliyetlerine ilişkin mevzuat değişiklikleri de dikkate alındığında faiz marjı %9,1'den %6,0'ya gerilemiştir. Dolayısıyla faiz marjındaki 10,5 puanlık düşüşün %70'i nominal faiz oranlarındaki düşmeden, %30'u ise kamusal yükümlülüklerin azaltılmasından kaynaklanmıştır. Mevcut makroekonomik koşullarda toplam kredi maliyeti içinde kamusal yükümlülüklerin payı %26,4'dür. Nominal faiz oranlarında yaşanan gerilemeye bağlı olarak 2004 yılında %6,0 olan faiz marjı 2005'de %4,6'ya gerilemiştir. 2005 yılında nominal faiz oranlarında 2004 yılındakine benzer bir keskin düşüş söz konusu olmadığı için kamusal yükümlülüklerin payı da fazla

değişmemiştir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde faiz marjının kamusal yükümlülüklerin aşağıya çekilmesi yoluyla azaltılmasının görece önemi artacaktır.

Bilindiği üzere IMF ile 2005 yılı Nisan ayında imzalanan yeni "stand-by" anlaşmasında finansal aracılık hizmetleri üzerindeki vergilerin kademeli olarak azaltılacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Bu bağlamda; finansal kiralama işlemleri hariç olmak üzere yapılan bütün işlemlerde nakden veya hesaben lehe alınan paralar üzerinden %5 (genel oran) oranında tahsil edilmekte olan BSMV'nin 2006 yılından itibaren koşullar elverdiğince azaltılması ya da kaldırılmasının planlandığı ilgili kurumlarca ifade edilmiştir.⁵⁹

Tablo 10 da BSMV'nin sıfırlanmasının bankaların aracılık faaliyetleri üzerindeki etkisi bir senaryo analiziyle değerlendirilmiştir.⁶⁰ Bu amaçla 2005 yılındaki mevcut durum üzerinden kredi müşterisince ödenen %5'lik BSMV'nin sıfırlanması halinde kredi müşterisi üzerindeki toplam kredi maliyetinin ne şekilde gelişim gösterdiği tablonun son sütununda hesaplanmıştır.

Tablo 10: BSMV'nin Kaldırılmasının Kredi Maliyeti Üzerindeki Etkisi

%	2004	2005	Senaryo Analizi
(a) Mudiye ödenen net faiz	16,7	12,8	12,8
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan)	3,7	2,8	2,8
(c) Bankaca ödenen faiz (a+b)	20,4	15,6	15,6
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan)	1	0,8	0,8
(e) Kredi faiz oranı (c+d)	21,4	16,4	16,4
(f) Kredi müşterisince ödenen vergiler (puan)	1,4	1	0,4
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	22,8	17,4	16,9
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	6	4,6	4,1
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerinin payı (h/g)	26,3	26,4	24,3

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, **age**, s.6.

⁵⁹ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.5.

⁶⁰ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.5.

Tabloya göre, bankaların aracılık faaliyetleri üzerinden alınan temel işlem vergisi olan Banka Sigorta Muamele Vergisi sınırlanması durumunda mevcut piyasa koşullarında kredi müşterisi üzerindeki toplam kredi maliyeti %17,4'den %16,9'a, 4,6 puan olan faiz marjı ise 4,1'e düşmektedir. Banka Sigorta Muamele Vergisi'nin kaldırılmasıyla, toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payında 2,1 puanlık bir azalma meydana gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda Bankacılık sektörü tarafından toplanan DTH'nın döviz kredisi olarak kullanılması süreci analiz edilmiş ve TL kredileri için yapılan analize benzer şekilde BSMV'nin sınırlanmasının olası etkileri araştırılmıştır.⁶¹

Tablo 11: DTH'dan Döviz Üzerinden Ticari Kredi Kullanılması (%)

	Mevcut Durum	Senaryo Analizi
(a) Mudiye ödenen net faiz	1,6	1,6
(b) Mudi tarafından ödenen vergi (puan)	0,35	0,35
(c) Bankaca ödenen faiz (a+b)	1,96	1,96
(d) Mevduat üzerindeki kamusal yük (puan)	0,48	0,48
(e) Kredi faiz oranı (c+d)	2,43	2,43
(f) Kredi müşterisince ödenen vergiler (puan)	0,13	0,05
(g) Müşteri üzerindeki toplam kredi maliyeti (e+f)	2,57	2,48
(h) Faiz marjı (puan) (g-a)	0,96	0,88
(i) Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı	37,47	35,22

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, **age**, s.7.

Tablodan da görüleceği üzere, döviz üzerinden ticari kredinin kullanılması durumunda, mudinin eline geçen net faiz %1,60 iken bankaca ödenen faiz tutarı %1,96'dır. DTH üzerindeki kamusal yük 0,48 puandır. Döviz üzerinden kullanılan ticari kredi faiz oranı %2,43 iken söz konusu kredi kullanımı için müşterinin üzerindeki kredi maliyeti %2,57'ye yükselmiştir. 32 Sayılı Karar gereğince bankalar tarafından ihracat taahhüdü ve döviz kazandırıcı hizmetler dışında döviz kredisi

⁶¹ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.7.

kullanılamamaktadır. Dolayısıyla bu örneğin varsayımsal olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı %37,47'dir. BSMV'nin sıfırlanması durumunda ise döviz üzerinden kullanılan ticari kredinin müşteriye maliyeti ödediği vergilerle birlikte %2,57'den %2,48'e gerilerken, toplam kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı ise %37,47'den %35,32'ye inmektedir.

Yukarıda sunulan analiz, Türk bankacılık sektöründe döviz üzerinden kullanılan kredilerde kamusal yükümlülüklerin payının YTL üzerinden kullanılan kredilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Şöyle ki, 2005 yılı için toplam YTL kredi maliyeti içerisinde kamusal yükümlülüklerin payı %26,4 iken döviz üzerinden ticari kredilerde toplam kredi maliyeti içinde kamusal yükümlülüklerin payı %37,47 olarak hesaplanmıştır.

G. ARACILIK MALİYETLERİNİN KAMUSAL YÜK VE YÜKÜMLÜLÜK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ:

Bankaların gerçek aracılık faaliyetlerini yapabilmesi açısından aracılık maliyetlerinin düşük olması gerekli olmaktadır. Düşük olan aracılık maliyetleri ile Bankacılık sektörü büyüme gösterecek ve gerçek amacına ulaşacaktır. Ancak diğer taraftan aracılık maliyetlerinin varlığı yasa koyucu ve düzenleyici kurum ve kuruluşlar açısından önemli gelir/gider kaybı sözkonusudur. İşte bu noktada hem kurum ve kuruluşların gelirlerini ortadan kaldırmayacak hemde bankaların gerçek işlevlerini yerine getirecek aracılık maliyetlerini belirlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Aracılık maliyetlerinde kamusal yükümlülükler (vergi ve benzeri yükümlülükler) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Yaratacağı muhtemel bozucu etkiler nedeniyle, mali sektörün vergilendirilmesinde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu bağlamda, mali sistemin vergilendirilmesinde etkinliği ve istikrarı sağlamak için dikkat edilmesi gereken ve evrensel kabul görmüş temel hususlar aşağıda sıralanmaktadır.⁶²

⁶² BDDK, **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması**, MSPD Çalışma Raporları, Kasım 2003, s.16.

-Üretim üzerindeki bozucu etkileri gözönüne alınarak, işlemler üzerindeki vergiler azaltılmalı veya tamamen kaldırılmalıdır.

-Hükümetler vergi gelirlerini artırmak için bir defaya mahsus ya da sıkça vergilendirme gibi usullere başvurmamalıdır. Bu tür vergilendirmelerden genelde istenen gelir sağlanamamakta, aracılık hizmetleri olumsuz etkilenmekte ve siyasi otorite açısından kredibilite kaybı söz konusu olmaktadır.

-Küreselleşme sürecinin etkileri de gözönünde bulundurularak, vergilendirilecek işlem ya da varlıkların vergisiz ya da daha düşük vergili yakın ikame olanaklarının olmamasına dikkat edilmelidir.

-Vergi gelirlerinin enflasyondan fazla etkilenmeyecek kaynaklardan seçilmesine çalışılmalıdır.

Mali sistemin ve özellikle Bankacılık sisteminin vergilendirilmesi hususunda ülke uygulamaları açısından genel bir kabul sözkonusu değildir. Bu konuda sermayenin tamamen vergi dışı bırakılması gibi uç öneriler, vergiden kaçınmalara yol açacağından fazlaca kabul görmemektedir. Genel olarak daha nötr ve uygulaması kolay bir vergi olan KDV'nin mali sisteme de uygulanması ve bozucu etkileri gözönüne alınarak mali işlemler üzerindeki vergilerin azaltılması yönünde bir eğilim söz konusudur. KDV dünyanın yaklaşık yüzde 70'inde uygulanmakta ve 120'den fazla ülkede hükümetlerin temel vergi geliri olmaktadır. Ancak, pek çok ülkede temel mali hizmetlerin KDV ve benzeri dolaylı vergilerden muaf olduğu görülmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde mali hizmetler KDV kapsamı dışında tutulmuştur. OECD ülkelerinde temel KDV'nin mali sisteme uygulanması konusunda ciddi teknik sorunlar olmakla birlikte, son dönemde bu sorunların aşılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Hem sermayenin vergilendirilmemesi gerektiği konusundaki teorik görüşler hem de vergilendirildiği takdirde vergi tabanının ne olması ve değerlemenin yapılmasına ilişkin esas ve usuller

konusundaki ciddi görüş ayrılıkları nedeniyle, mali hizmetler şu ana kadar KDV'den muaf tutulmuştur.⁶³

Bankalar ve ÖFK-Katılım Bankaları tarafından ödenen ya da ödenmesine aracılık edilen kamusal nitelikli mali yükümlülükler 2003 ve 2004 yılsonu itibarıyla 2 blok halinde sınıflandırılmıştır.⁶⁴

Bu sınıflandırma; 1-Bankacılık sektörünün aracılık ettiği yükümlülükler, 2-Banka ve ÖFK-Katılım Bankası bünyesinden karşılanan yükümlülükler, 3. Sosyal güvenlikle ilgili yükümlülükler olarak, yapılmıştır.

2002 yılı Kasım ayında yapılan erken genel seçim sonucu oluşan tek partili hükümet yanısıra dünya ekonomilerinde yaşanan olumlu gelişmeler ülkemiz ekonomisinde meyvelerini vermiş ve sözkonusu olumlu gelişmeler para piyasalarında kendini göstermiştir. İlgili bölümlerde bahsedildiği üzere para piyasaları özellikle bankacılık üzerinde mevcut olan bir takım vergisel yük ve yükümlülükler kaldırılmış veya nisbi olarak azaltılmıştır. Sözkonusu değişikliklerin ağırlıklı 2003 yılında olması dolayısı ile etkilerini görmek amacı ile 2003 ve 2004 kıyaslanmıştır.

Kamusal nitelikli mali yükümlülüklerden aracılık edilenler aşağıda tablo haline getirilmiştir.

⁶³ BDDK, a.g.e, s.16.

⁶⁴ Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.9.

Tablo 12 : Bankalar ve ÖFK'larca Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler

<i>Yükümlülük Türü</i>	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağ (%)	Genel Dağ (%)	Milyon YTL	Grup Dağ (%)	Genel Dağ (%)

Stopaj Türü Vergiler

Menkul Sermaye İradı Stopajı	3,388	71,1	42,8	3.230	72,3	41,2
Stopajlar Üzerindeki Fon Payı	356	7,5	4,5	48	1,1	0,6
Ücret Stopajı	653	13,7	8,3	749	16,8	9,6
Zırai Mahsul Stopajı	0	0	0	0	0	0
Gayrimenkul Sermaye İradı Stp	47	1	0,6	60	1,3	0,8
Katma Değer Vergisi	25	0,5	0,3	53	1,2	0,7
Ücret Damga Vergisi	21	0,4	0,3	23	0,5	0,3
Dar Mük. Kurumlar Vergisi Stp	14	0,3	0,2	7	0,2	0,1
Serbest Meslek Kazanç Stopajı	11	0,2	0,1	18	0,4	0,2
İnşaat ve Onarım Ödeme Stopaj	2	0	0	2	0	0
Veraset ve İntikal Vergisi	1	0	0	9	0,2	0,1
İcra Tevkifatları	2	0	0	0	0	0
Diğer*	243	5,1	3,1	268	6	3,4
<i>Ara Toplam</i>	4,762	100	60,2	4,468	100	57

İşlem Vergileri

BSMV	1,095	34,7	13,8	1.337	39,7	17,1
KKDF	1,262	40	15,9	1,717	51	21,9
Damga Vergisi	592	18,8	7,5	114	3,4	1,4
Kambiyo Gider Vergisi	145	4,6	1,8	148	4,4	1,9
Özel İşlem Vergisi	31	1	0,4	10	0,3	0,1
Çek Üzerinden Alınan Vergi	30	0,9	0,4	42	1,2	0,5
<i>Ara Toplam</i>	3,154	100	39,8	3,667	100	43
<i>TOPLAM</i>	7.916		100	7,385		100

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, **age**, s.11.

*Tekdüzen Hesap Planı'nda yer alan 380.019, 380.020, 380.060, 381(YP) nolu hesapların toplamından oluşmaktadır.

Söz konusu tabloya göre, bankacılık sektörü tarafından, aracılık edilen mali yükümlülüklerin kamu maliyesine yaptığı katkı, 2003 yılsonu itibarıyla, 7.916 milyon YTL iken, 2004 yılsonu itibarıyla bu rakam 7.835 milyon YTL seviyesine gerilemiştir.

Söz konusu tabloya göre, stopaj türü vergiler 2003 yılsonu itibarıyla 4.762 milyon YTL olup bankacılık sektörü tarafından aracılık edilen toplam mali yükümlülüklerin %60,2'sine tekabül etmektedir. Stopaj türü vergilerin toplamı 2004 yılında 4.468 milyon YTL'ye, aracılık edilen mali yükümlülükler içindeki payı ise %57'ye gerilemiştir. Stopaj türü yükümlükler içinde menkul sermaye iradı stopajı en önemli vergi türüdür. Bu durum anılan verginin konusunu, Türk bankacılık sektörünün en önemli yabancı kaynakları olan YTL mevduat, DTH, nama veya hamiline yazılı tahvil faizleri, ÖFK'ların kâr-zarar katılma hesabı karşılığında ödedikleri kâr payları oluşturmaktadır. Menkul sermaye iradı stopajı 2003 yıl sonu itibarıyla 3.388 milyon YTL'ye, 2004 yıl sonunda ise 3.230 milyon YTL tutarına gerilemiştir. Nominal faizlerdeki gerileme sonucu tasarruf sahiplerinin faiz gelirlerinin düşmesinin söz konusu azalmada etkili olduğu düşünülmektedir. 2003 yılı sonu itibarıyla stopajlar üzerinden alınan fon payı kaldırılarak genel orana ilave edilmiştir. Bunun sonucunda fon payının toplam aracılık edilen yükümlülükler içindeki payı 2003'de %4,5 (356 milyon YTL) iken 2004 yılında %0,6'ya (48 milyon YTL) gerilemiştir.

Aşağıdaki tabloda ise banka ve ÖFK/Katılım Bankaları bünyesinden karşılanan mali yükümlülükler tablo haline getirilmiştir.

Tablo 13: Banka ve ÖFK Bünyesinden Karşılanan Mali Yükümlülükler

Yükümlülük Türü	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağ (%)	Milyon YTL	Grup Dağ. (%)	Genel Dağ (%)
Vergi, Resim ve Harçlar						
Gelir ve Kurumlar Vergisi	2.295	87	68	2.834	87,1	71,3
Damga Vergisi	1	0,1	0	1	0	0
BSMV	222	8,4	6,6	285	8,8	7,2
Sivil Savunma Fonu	34	1,3	1	28	0,9	0,7
Noter, Harç ve Tescil Masrafları	18	0,7	0,5	26	0,8	0,6
Özel İşlem Vergisi	11	0,4	0,3	1	0	0
Vergi Cezaları ve Gecikme Zamları	11	0,4	0,3	22	0,7	0,5
Emlak Vergisi	17	0,6	0,5	10	0,3	0,3
Eğitime Katkı Payı	5	0,2	0,2	1	0	0
Finansal Faaliyet Harçları	5	0,2	0,1	26	0,8	0,7
Taşıt Vergisi	8	0,3	0,2	3	0,1	0,1
Özel İletişim Vergisi	2	0,1	0	4	0,1	0,1
Çevre Temizlik Vergisi	1	0	0	1	0	0
Tapu Harçları	3	0,1	0,1	6	0,2	0,2
Belediye Harçları	1	0	0	1	0	0
İlan ve Reklam Vergisi	2	0,1	0,1	2	0	0
Mahkeme Harçları	1	0	0	1	0	0
İcra Harç ve Resimleri	0	0	0	0	0	0
Çek Üzerinden Alınan Vergi	0	0	0	0	0	0
Ara Toplam	2.637	100	78,1	3.253	100	81,8
Düzenleyici Otoriteler ve Meslek Birliklerine Yapılan Ödemeler						
Mevduat Sigorta Primleri	670	90,5	19,8	624	86,4	15,7
BDDK Katılım Payı	60	8,1	1,8	87	12,1	2,2
TBB+ÖFK Birliği Masraf Payı	6	0,8	0,2	6	0,9	0,2
Ticaret Odası Aidatları	2	0,3	0,1	3	0,5	0,1
Yüksek Denetleme Kurumu Masraf Payı	2	0,2	0,1	2	0,3	0
Ara Toplam	740		21,9	723	100	18,2
Toplam	3.377			3.976		100

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.14.

Son iki yıllık dönemde, aracılık edilen mali yükümlülükler içinde işlem vergilerinin payında dezenflasyon sürecine uyum sağlamaya çalışan bankacılık sektörünün faaliyetlerinde görülen değişim ve finansal kesimin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mevzuat değişiklikleri nedeniyle dalgalı bir seyir yaşanmıştır.

Yukarda sunulan tabloya göre bankacılık sektörünün aracılık ettiği mali yükümlülüklerden işlem vergileri, 2003 yıl sonu itibarıyla %39,8 pay alırken (3.154 milyon YTL), 2004 yıl sonunda payı %43'e (3.367 milyon YTL) yükselmiştir. İşlem vergileri altında sınıflandırılan KKDF'nin toplam işlem vergileri içerisindeki payı 2003 yılında %40 (1.262 milyon YTL) iken 2004 yıl sonunda %51'e (1.717 milyon YTL) yükselmiştir.

KKDF'deki dalgalanmada mevzuatta yapılan değişiklikler ve kredilendirme faaliyetlerinde artışın etkili olduğu düşünülmektedir. Bankacılık sektörünün kredilendirme faaliyetleri 2004 yılı başından itibaren hızlı bir yükselişe geçmiştir. 2004 sonbaharında iki ayrı düzenlemeyle KKDF oranları değiştirilmiştir. Şöyle ki, Bakanlar Kurulu'nun 29.07.2004 tarih ve 25537 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/7633 sayılı Kararı ile bankalar ve ÖFK'lar tarafından kullanılan ticari kredilerde KKDF oranı sınırlanmıştır. İlâveten, tüketici kredilerindeki hızlı artışı frenlemeye yönelik olarak 15.08.2004 tarih ve 25554 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bankalar ve ÖFK'lar tarafından kullanılan tüketici kredilerindeki KKDF oranı %15 olarak belirlenmiştir.

İşlem vergileri içerisinde KKDF'den sonra en yüksek payı BSMV almaktadır.

BSMV'nin 2003 yılında toplam işlem vergileri içerisindeki payı %13,8 (1.095 milyon YTL) iken 2004 yılında payı %17,1'e (1.337 milyon YTL) yükselmiştir. Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma ve İstanbul yaklaşımından sonra başlayan iyileşme beraberinde toplam aktifin gerek nicelik gerek nitelik olarak iyileşmesine neden olmuş, bu durum işlem vergilerinden biri olan BSMV'nin artışında da kendini göstermiştir.

Damga vergisinin toplam işlem vergileri içindeki payı 2003'de %18,8 (592 milyon YTL) iken 2004 yıl sonu itibarıyla %3,4'e (114 milyon YTL) gerilemiştir. Aracılık edilen

mali yükümlülükler içerisinde payı ise, söz konusu yıllar itibarıyla sırasıyla %7,5 ve %1,4'tür. 02.01.2004 tarih ve 25334 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5035 sayılı Kanun uyarınca, yurtdışı kredi kuruluşları ile uluslar arası kurumlar tarafından bankalara kullanılacak kredilerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler ile kambiyo senetleri üzerindeki aval ve kefalet şerhlerine damga vergisi istisnası getirilmiş, yine aynı Kanunla döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtların damga vergisinden müstesna olduğu kabul edilmiştir. Mevzuatta yapılan bu değişikliklerin de etkisiyle 2004 yılında, bankalar tarafından aracılık edilen işlem vergileri içerisinde yer alan damga vergisinde ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 13' de sunulan banka ve ÖFK/Katılım Bankası bünyesinden karşılanan mali yükümlülüklerin 2003 yılsonu itibarıyla %78,1'ini (2.637 milyon YTL) vergi, resim ve harçlar, %21,9'unu (740 milyon YTL) düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler oluşturmakta iken 2004 yılsonu itibarıyla %81,8'i (3.253 milyon YTL) vergi, resim ve harçlardan, %18,2'si ise (723 milyon YTL) düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemelerden meydana gelmektedir. Banka ve ÖFK/Katılım Bankası bünyesinden karşılanan mali yükümlülükler içerisinde vergi, resim ve harçlar başlığı altında en çok dikkati çeken kalem, gelir ve kurumlar vergisinden sonra BSMV'dir. Yukarıda da ifade edildiği üzere BSMV'nin konusunu işlemler üzerinden lehe alınan paralar oluşturduğundan, sektörün son yıllarda gösterdiği olumlu performans ve artan işlem hacmi nedeniyle bu tutarın yükseldiği görülmektedir. Söz konusu tabloya göre, düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler içerisinde en önemli payı ise mevduat sigorta primleri oluşturmaktadır. Mevduat sigorta primlerinin, düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler içerisindeki payı 2003 yılında %90,5 (670 milyon YTL) iken 2004 yılı sonunda %86,4 (624 milyon YTL) olarak gerçekleşmiştir. TMSF prim ödemelerinde 2004 yılında görülen azalmada, BDDK'nın 31.10.2003 tarih ve 1143 sayılı Kararı ile TMSF prim ödemelerinde hem oransal hem de matrah değişikliğine giderek efektif TMSF prim yükünü önemli ölçüde azaltması belirleyici olmuştur.

Aşağıdaki tabloda ise Bankaların ve ÖFK/Katılım Bankalarının sosyal güvenlik ile ilgili karşılaştıkları mali yükümlülükler yer almaktadır.

Tablo 14: Sosyal Güvenlik İle İlgili Mali Yükümlülükler

Yükümlülük Türü	2003			2004		
	Milyon YTL	Grup Dağılımı (%)	Genel Dağılım(%)	Milyon YTL	Grup Dağılımı (%)	Genel Dağılım
İşverence Karşılanan						
Yardım Sandığı Primi	42	14	9	47	12	8
SSK Primi	96	32	20	146	38	25
Emekli Sandığı Primi	71	24	15	62	16	11
Emekli Sandığı Ek Kar.	48	16	10	65	17	11
İşsizlik Sigortası Primi	35	12	7	48	13	8
Diğer	8	3	2	14	4	2
Ara Toplam	300	100	63	383	100	65
Personelce Karşılanan						
Yardım Sandığı Primi	31	18	7	36	17	6
SSK Primi	64	37	14	99	47	17
Emekli Sandığı Primi	63	36	13	50	24	8
İşsizlik Sigortası Primi	18	10	4	25	12	4
Ara Toplam	176	100	37	210	100	35
Toplam	475			593		100

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, **a.g.e.**, s.15.

Yukardaki tabloya göre, 2003 yılında 475 milyon YTL olan sosyal güvenlikle ilgili mali yükümlülükler 2004'de ise 593 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bu yükümlülükler içinde işverenin (bankaların) payı yıllar itibarıyla artmış ve 2003 yıl sonunda %63,0, 2004 yıl sonunda ise %64,6 olmuştur.

Aşağıda yer alan üç tabloda ise 2003 ve 2004 yıllarına ait mali yükümlülüklerinin nihai yüklenicileri tespit edilmiştir. Nitekim bankalar üzerilerindeki mali yükümlülükleri hizmet yada işlemlerden yararlananlara aktarabilmektedirler.

Tablo 15: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2003)

<i>Milyon YTL</i>	Banka+Öfk	Hanealkı	Genel	Yüzde
		+firmalar	Toplam	Dağılımı
				(%)
Vergi, fon ve harçlar	2.637	7.916	10.553	90
Stopaj	0	4.762	4.762	41
İşlem vergileri	283	3.154	3.437	29
Gelir ve servet vergileri	2.354	0	2.354	20
Sosyal güvenlik primleri	300	176	476	4
Mevduat sigorta primleri	670	0	670	6
Düzenleme ve meslek kuruluşları	70	0	70	1
TOPLAM	3.677	8.092	11.769	100

Yüzde Dağılımı (1)

Vergi, fon ve harçlar	25	75	100
Stopajlar	0	100	100
İşlem vergileri	8	92	100
Gelir ve servet vergileri	100	0	100
Sosyal güvenlik primleri	63	37	100
Mevduat sigorta primleri	100	0	100
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100	0	100
TOPLAM	31,2	69	100

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, **a.g.e**, s.17.

Tablo 16 : Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri (2004)

<i>Milyon YTL</i>	Banka+Öfk	Hanealkı	Genel	Yüzde
		+firmalar	Toplam	Dağılımı
				(%)
Vergi, fon ve harçlar	3.253	7.835	11.088	89
Stopaj	0	4.468	4.468	36
İşlem vergileri	378	3.367	3.745	30
Gelir ve servet vergileri	2.875	0	2.875	23
Sosyal güvenlik primleri	383	210	593	5
Mevduat sigorta primleri	624	0	624	5
Düzenleme ve meslek kuruluşları	99	0	99	1
TOPLAM	4.359	8.045	12.404	

Yüzde Dağılımı (1)

Vergi, fon ve harçlar	29	71	100
Stopajlar	0	100	100
İşlem vergileri	10	90	100
Gelir ve servet vergileri	100	0	100
Sosyal güvenlik primleri	65	35	100
Mevduat sigorta primleri	100	0	100
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100	0	100
TOPLAM	35	65	100

Kaynak: Türker Kaya ve Doğan, a.g.e, s.17.

Sözkonusu tablolarda mali yükümlülüklerin nihai yüklenicilere göre dağılımında son iki yıldaki gelişim sunulmaktadır.

Bu bağlamda, 2003 yılında 11.769 milyon YTL' olan toplam mali yükümlülükler, 2004 yılında 12.404 milyon YTL'ye yükselmiştir. Mali yükümlülüklerin nihai yüklenicilerinin paylarındaki gelişim incelendiğinde, Banka ve ÖFK'ların payının banka ve ÖFK'ların aracılık faaliyetlerindeki artış dolayısıyla yükseldiği görülmektedir. Şöyle ki, 2003 yılında banka ve ÖFK'lar mali yükümlülüklerin %31,2'sini yüklenirken, söz konusu

oran 2004 yılında %35,1'e yükselmiştir. Bankacılık sektörünün, makroekonomik ortamdaki istikrarlı gelişmelerin de olumlu etkisiyle aracılık işlevini daha etkili şekilde yerine getirmesi ve risklerini yönetmede başarılı performans göstermesi sonucunda net gelirlerinin artmasının gerek işlem vergilerinde gerekse gelir ve servet vergisi yükümlülüğünde meydana gelen artışlarda etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu bölümde yapılan sayısal analiz, nominal faiz oranlarında yaşanan düşmeyle birlikte aracılık maliyetlerinin azaltılmasında kamusal yükümlülüklerin indirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.. Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde piyasalar üzerindeki bozucu etkileri görece yüksek olan işlem vergilerinden başlayarak kamusal yükümlülüklerin bütçe imkanları elverdiğince gözden geçirilmesinin yerinde olacağı kaçınılmazdır. Kaldırılacak ya da azaltılacak aracılık maliyetleri belirlenirken, finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olanlara öncelik verilmesi önem arz etmektedir. Aracılık maliyetlerini oluşturan kalemlerde basitlik sağlanabilmesi için birleştirmeler yapılması bankaların kırtasiye yükünü azaltabilecektir. Literatürde yer alan çalışmalarda işlem vergilerinin kaynak dağılımını ve finansal kararları olumsuz etkileyebildiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

H. ARACILIK MALİYETLERİNİN BANKALAR AÇISINDAN ETKİLERİ

Bankaların gelişmesi, büyümesi ve esas görevleri olan aracılık işlevlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi açısından aracılık maliyetlerinin mahiyeti ve yükü önemli olmaktadır. Önceki bölümlerde tartışılan çerçevede mevcut vergi sisteminin bankacılık faaliyetlerini değişik biçimde etkilemesi kaçınılmazdır. Bankacılık faaliyetleri üzerindeki vergi ve benzeri yükümlülüklerin belli başlı etkileri aşağıda açıklanmıştır:

1. Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi

Türk bankacılık sistemi, 2003 ve 2004 yıllarında yapılan iyileşmeye rağmen yukarıda ayrıntili şekilde sunulduğu gibi, önemli sayılabilecek mali yüklerin bulunduğu bir ortamda faaliyet göstermektedir. Temel olarak, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında köprü görevi gören bankalar, bu görevlerini yaparlarken karşılaştıkları ağır kamusal yükler nedeniyle işlevlerini gereğince yerine getirememektedir. Bu durum

karşısında, fon talep edenler yurtiçi bankacılık sektörü yerine yurt dışından doğrudan borçlanma yolunu tercih etmekte (*dışlama etkisi*), bankalar ise faaliyetlerinin önemli bir bölümünü yurt dışına kaydırmaktadır (*yabancılaştırma etkisi*).⁶⁵

Aracılık maliyetlerinin yüksekliği gerek fon arz edenleri gerekse fon talep edenleri alternatif arayışlara itmesine sebebiyet vermektedir. Bu konuda en önemli alternatif ise yurtdışı piyasalar gelmektedir. Sermaye dolaşımının serbest olduğu günümüzde, gerek fon arz edenler gerekse fon talep edenler kârlarını realize etmek yada daha az maliyetle fon bulabilmek amacıyla alternatif arayışlara gitmektedirler. Nitekim ülkemizdeki yurtdışı borçlanmalardaki artış sermaye yetersizliği yanısıra vergisel yük ve yükümlülüklerden kaçınarak daha az maliyetle fon toplama ve kullanılması isteğinden kaynaklanmaktadır.

Aşağıda hazırlanan tablolarda, yukarıda bahsedilen yüksek vergisel yük ve yükümlülükler dolayısı ile bankaların yurtdışı şube organizasyonlarındaki değişim ile yurtdışı şube organizasyonlarının genel faaliyetleri özetlenmektedir.

Tablo 17: Bankaların Yurtdışı Organizasyonlarının Büyüklüğü(Eylül 2004)

Milyon Dolar	Aktif Toplamı	Krediler	Mevduat	Ödenmiş Sermayesi
Yurtdışı Şubeler	11.240	6.851	2.819	67
Off-shore Bankalar	2.000	1.636	1.824	59
Yurtdışı Bankalar	11.158	4.438	7.733	1.114
Yurtdışı Mali Kuruluşlar	2.573	288	346	886
(I) Yurtdışı Organizasyonlar Toplamı	27.151	13.213	12.722	2.126
(II) Sektör Toplamı	122.393	34.042	79.007	7.876
(I) / (II)	22.2	38.8	16.1	27.0

(*)Takipteki alacaklar dahildir

Kaynak: BDDK, a.ge, s.36

Eylül 2002 itibariyle, bankaların yurtdışı faaliyetlerinin hacmi sektörün toplam aktif büyüklüğünün yüzde 22'sini aşmıştır. Bu oran kredi portföyü açısından yüzde 39,

⁶⁵BDDK, a.ge, s.35.

mevduat büyüklüğü açısından yüzde 16 ve sermaye büyüklüğü açısından yüzde 27 seviyesindedir.

Tablo 18: Yurtdışı Şubelerin Kredi Faaliyetleri

Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Milyar USD	3	3.9	4.3	5	5.1	7.9

Kaynak: BDDK, age, s.36.

1997-2002 döneminde, bankaların yurtdışı şubelerinin kredi hacmi, yüzde 163 oranında artarak, 3 milyar dolardan 7,9 milyar dolara yükselmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'deki yüksek aracılık maliyetlerinin "yurtdışında ikincil bir bankacılık sistemi" yaratılmasına yol açtığı söylenebilir.

2. Kârlılık ve Faiz Marjı Üzerindeki Etkileri

Banka kârlılığı mevduat ve kredi miktarı, zorunlu karşılıklar, faiz oranı ve yönetim giderlerinin bir fonksiyonu olarak tanımlanabilir.⁶⁶ Ancak bankaların faiz getirisi olan faaliyetleri sadece krediler olmadığı gibi, kaynakları sadece mevduattan oluşmamaktadır. Ayrıca aracılık faaliyetlerinin yürütülmesi için katlanılan maliyet de organizasyon tipi ve faaliyet bileşimine göre önemli farklılıklar gösterebilir.

Banka kârlılığının artması operasyonel maliyetlerin düşürülmesine ek olarak vergi ve benzeri yüklerin azaltılmasına bağlıdır. Bu çerçevede banka kârlılığı büyük ölçüde vergi, finansal sistemin yapısı ve finansal düzenlemelere bağlıdır.

Türk bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık fonksiyonunu yerine getirebilmesi açısından aracılık maliyetlerinin yüksek olmaması, banka özelinde ve sektör genelinde önem taşımaktadır. Şöyle ki, yüksek enflasyon dönemlerinde bankaların elde ettikleri yüksek net faiz geliri düşük enflasyon süreci ile beraberinde görece düşük net faiz gelirine yol açmaktadır. Düşük enflasyon sürecinde bankaların

⁶⁶ Türker Kaya, a.g.e, s.2

kârlılıklarını sürdürebilmeleri için operasyonel gelirlerini artırmalarının yanında maliyetlerini düşürmeleri de önemlidir. Bu anlamda aracılık maliyetlerinin düşük olması bankaların gerçek faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından dikkat çekicidir.

Bankacılık faaliyetleri üzerindeki kamusal yükümlülükler hem bankalar hem de müşteriler açısından fon maliyetlerini artırmakta ve söz konusu kuruluşların aracılık işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmelerine engel olmaktadır. Dezenflasyon ve bunu takip etmesi beklenen düşük enflasyon sürecinde bankaların temel aracılık fonksiyonlarına odaklanarak kârlılıklarını sürdürmeleri için bahsedilen kamusal yükümlülüklerin azaltılması önem taşımaktadır.

Bankalar sistemdeki yük ve yükümlülüklerin önemli bir bölümünü kullanıcılara işlem anında ve doğrudan yansıtılabilmektedirler. Burada en önemli nokta; bankaların üzerlerinde kalmış gibi görünen bu mali yükümlülükleri de uyguladıkları fiyatlama sürecinde dikkate alarak, hanehaklı ve firmalara yansıtmakta olmalarıdır.⁶⁷

Göreceli olarak daha düşük olan aracılık maliyetlerinin bulunduğu Bankacılık sektörünün daha büyüyeceği ve kârlılığını artıracakları düşünülmektedir.

3. Banka ve Benzeri Kurumlar Arasındaki Tercih Açısından Etkileri

Sermaye sahiplerinin banka ile buna alternatif olabilecek başka bir kurum arasında yapılacak seçimin vergi ve benzeri yükümlülüklerden etkilenip etkilenmediği tartışma konusudur. Sigorta, factoring, leasing gibi kuruluşların genellikle bir holding çatısı altında bankalarla ilişkili olmasından dolayı, ABD ve Avrupa Birliği Kapsamındaki gelişmiş sermaye piyasaları ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki bankalar bankacılık dışı kurumlarla ciddi rekabet içinde sayılmazlar. Ancak müşteriler açısından bakıldığında, vergi ve benzeri yükümlülükler veya diğer düzenlemelerden kaynaklanan bazı avantajları da yok değildir. Bankacılığa benzer aracılık faaliyeti yapan kurumlardan birisi katılım bankalarıdır. (Özel Finans Kurumları). Kâr zarar ortaklığına dayalı bu kurumlar özünde banka ile aynı işlevi gördüğü halde çıkış noktaları ve düzenlemelerinde bazı

⁶⁷ BDDK, a.g.e, s.21.

farklılıklar bulunmaktadır. Ancak vergileme açısından benzer bir rejime tabi olduklarından, vergiden kaynaklanan bir alternatif oluşturmamaktadırlar.⁶⁸

Bankalar üzerindeki vergi ve benzeri yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla gidilecek kurumlardan birisi finansal kiralama şirketleri olarak gösterilebilir. Finansal kiralama, ilgili şirketin kiracının seçim ve talebi üzerine temin ettiği bir malın kullanım hakkını belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir. Finansal kiralama sisteminin Türkiyede gelişme eğiliminde olması, muhtemelen aracılık maliyetlerinin etkisiyle, yeterli ve düzenli orta vadeli kredi arzının bulunmamasının bir sonucudur. Böyle bir ortamda, işletmeler ihtiyaç duydukları fonları mali sistemden temin edemeyince yeni finansman kaynaklarından karşılama yoluna gitmektedirler.⁶⁹

Finansal kiralama kanunu çerçevesinde yapılan finansman hizmetleri mal alımsatım konusuna göre yürütüldüğünden Katma Değer Vergisi'ne tabidir. İşleme konu olacak malın finansal kiralamaya konu olabilecek mallardan olması koşulu ile daha düşük bir KDV oranı uygulanmaktadır. Söz konusu hususlar dikkate alındığında vergi ve benzeri yükümlülükler açısından bankaların, benzeri finansal aracılık faaliyetlerinde bulunan diğer kurumlara göre dezavantajı olduğu söylenebilir. Özellikle vergilerden kaynaklanan bir kârlılık düşüşünün olup olmadığı aracılık sürecinde ortaya çıkan yüklerin sistematik bir testi ile mümkündür.

⁶⁸ Abuzer Pınar, "Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Bir Nicel Analiz", **Bankacılar Dergisi**, Yayın No: 12, s.40.

⁶⁹ BDDK, a.g.e, s.12.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankacılık sektörü bir ülke ekonomisinin en önemli sektörlerinden biridir. Çünkü Bankacılık sektörü fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getirmekte yani aracılık etmektedir. Tasarrufların yatırımları karşılamada yetersiz olduğu bizim gibi ülkelerde kaynakların doğru kanallara yönelmesi açısından etkin ve güçlü bir bankacılık sektörüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Bankalar faaliyetlerini ağırlıklı olarak yabancı kaynaklarla sürdürmektedir. Temel işlevi aracılık olan bankacılık sektörü, özkaynakları yanısıra günün ekonomik koşullarına göre faiz olarak ifade edilen bir maliyetle topladıkları fonları, belli bir kar marjı ile yatırımcılara kredi olarak kullanmaktadır. Ancak bankacılık sektörü sözkonusu aracılık işlemini gerçekleştirme sürecinde bir takım kamusal yük ve yükümlülükler tabi olmakta ve sözkonusu durum gerçek aracılık faaliyetlerini tam olarak yapmasına engel olmaktadır.

Türkiye’de son 20 yılı aşkındır yüksek enflasyona bağlı olarak yaşanan ekonomik istikrarsızlık, bankacılık sektörünün aracılık işlevini etkin bir şekilde yerine getirmesini zorlaştırmış, bankaların diğer maliyet unsurları olan operasyonel ve kamusal nitelikli maliyetlere odaklanmasını geciktirmiştir. Türk mali sistemi içerisinde yaklaşık olarak yüzde 95’lik gibi önemli bir paya sahip olan bankacılık sektörü toplam aktifinin, mevduatının ve kredi hacminin GSYİH içindeki payları ve mevduatın krediye dönüşme oranıyla gelişmiş olan ülkelerin hayli gerisinde kalmış, reel sektörü yeteri kadar fonlamadığı görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde, reel sektörün yabancı kaynakları arasında banka kredilerinin payı yüksek olup, bu durum ülkemizde bankaların aracılık işlevini yeteri kadar etkin yapmadığını ortaya koymaktadır.

Bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık işlemlerini etkin bir şekilde gerçekleştirme sürecinde karşılaşılan kamusal yük ve yükümlülükler, başta vergiler olmak üzere vergi benzeri kamusal yükümlülükler ile düzenleyici ve denetleyici kurumların faaliyet giderlerini finanse eden yükümlülükler gelmektedir.

Kayıtdışı kesimin hayli büyük olduğu ülke ekonomisinde en kayıtlı sektör durumundaki bankacılığın “güvenilir bir vergi kaynağı ve aracısı” durumunda olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün kendi bünyesinden karşıladığı veya aracılık ettiği yükümlülüklerin konsolide bütçe gelirleri içindeki payı önemli seviyededir.

Bankalar üzerindeki kamusal yüklerin önemli bir kısmının “bankacılık işlemleri” üzerinden alınmaktadır. Bilindiği gibi, işlemler üzerinden alınan vergilerin bozucu etkisi daha yüksektir.

Ülkemizde 2002 seçimleri ile sağlanan siyasi istikrar akabinde ekonomik sektörde de benze bir istikrar yakalanmıştır. Siyasi istikrar ile yakalanan ekonomik istikrar bankacılık sektöründe olumlu yansımıştır. 2002 şubat krizi ile önemli sarsıntı yaşamış olan bankacılık sektörü, sağlanan siyasi istikrar sonucu toparlanmış ve sektörün büyümesi ekonominin geneline yansımıştır. Yüksek oranlı enflasyon ortamında yaşamaya alışmış bankacılık sektörü, düşen enflasyona bağlı olarak inen faizler dolayısı ile kısa süreli bocalama yaşamış ancak sürecten güçlenerek çıkmayı başarmıştır.

Düşen enflasyon oranları ile birlikte inen reel faiz oranları, bankaları farklı arayışlara itmiştir. Bankalar, inen reel faizler dolayısı ile kaybettikleri kar marjlarını telafi etmek amacı ile hizmet dışı gelirlerini arttırma arayışına girmişler, sektörün kendi içinde ortak hareket etme, belirli hizmetleri ortak yapma arayışı hız kazanmış ve daha önemlisi özkaynakları güçlendirmek amacı ile birleşme ve ortak edinme arayışına girmişlerdir. Nitekim 2005 ve 2006 yıllarında çok sayıda yerli banka, yabancı sermayeli bankayı ortak edinmiş yada blok satış gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün karşılaştıkları aracılık maliyetleri olarak algılanan kamusal yük ve yükümlülükler başta Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu olmak üzere Bankalar Birliği'nce masaya yatırılmış, gerek nisbi gerekse işlem çeşitliliği açısından sektör üzerindeki kamusal yük ve yükümlülükler sayısal olarak ortaya konmuş ve sektör üzerinde kamusal yük ve yükümlülüklerin yüksek olduğu sonucuna varılan çalışmalar yapılmıştır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde kamunun önemli gelir kaynağı vergiler olup kayıtdışılığın önemli boyutlarda olduğu ülkemizde diğer sektörler göre vergi kayıp ve kaçığının olmadığı yada daha az olduğu bankacılık sektöründen alınan vergiler önemlilik arz etmektedir. Kamunun vergi gelirleri içerisinde sektörden alınan vergilerin gerek nisbi gerekse miktarsal önemi, aracılık maliyetlerin kaldırılması yada azaltılması aşamasında bankacılık sektörü ile Maliye Bakanlığını karşı karşıya getirmektedir. Bankacılık sektörü aracılık maliyetlerinin kaldırılması yada minimum seviyesine indirilmesini talep ederken Maliye Bakanlığını gelirlerinden vazgeçmek istememektedir.

2002 genel seçimlerle sağlanan siyasi istikrar sonucu Maliye Bakanlığı ile uzlaşmaya varılarak bankacılık sektörünün büyümesine ve gelişmesine engel olan birtakım vergisel yük ve yükümlülükler kaldırılmış, birleştirilmiş yada nisbi olarak düşürülmüştür. Bu anlamda yapılanları kısaca özetlersek; Yeni Türk Parası ve yabancı para mevduatlarında vadesine göre değişiklik arzeden stopaj oranı vadeye bakılmaksızın %15 olarak sabitlenmiş, yabancı para ve Türk Parası stopaj oranı %15 olarak belirlenmiş, stopaj oranı üzerinden alınan savunma sanayi destekleme fonu kaldırılmış, kredilere uygulanmakta olan kaynak kullanımı destekleme fonu ticari kredilerde sıfırlanırken bireysel kredilerde %15 olarak belirlenmiş, kredi amaçlı her türlü sözleşmeler üzerinden alınan damga vergisi oranı sıfırlanmış, kredilerin teminatını oluşturan ipotek işlemlerinde damga vergisi ve harç muafiyeti getirilmiştir.

Kamu maliyesi açısından ilk etapta gelir kaybı olarak düşünülebilecek sözkonusu değişiklikler, bahsi geçen vergiler anlamında gelir kaybı oluştururken toplamda çarpan katsayısı etkisi ile kamunun vergi gelirlerinin artmasına yolaçmıştır. Düşen enflasyon oranlarına bağlı olarak inen kredi faiz oranları ile bankalara olan kredi talepleri artmış, inen kredi faiz oranları yanısıra bahsi geçen maliyetlerin düşürülmesi ile bankalar daha çok kredi kullanmış, kredi kullandıran bankaların karlılığı ve ödediği kurumlar vergisi artarken kredi kullanlar açısından ise ilave yatırım, ilave istihdam ve ilave büyüme sonucu ödedikleri vergiler artmıştır.

Yukarda bahsedilen aracılık maliyetlerinin azaltılması yönünde yapılan değişikliklerden sonra 1.1.2006 tarihinden itibaren fon arzedenerin elde etmiş olduğu kazançlarda stopaj oranı %15 olarak belirlenmiş ve sözkonusu durum gerek yerli

sermaye gerekse yabancı sermaye açısından eleştirilere yol açmıştır. Yatırımları karşılamada kıt kaynaklara sahip olan ülkemizde stopaj oranı yüksek bulan yabancı sermaye çıkışları başlamış ve alınan yeni kararlarla yabancı sermaye kazançlarında stopaj oranı sıfırlanırken yerli sermayenin elde etmiş olduğu bazı enstrümanlarda oran %10 düşürülmüş ancak bankacılık sektöründe önemli kaynak olan mevduata uygulanan stopaj oranı %15 olarak kalmıştır.

Yukarıda genel hatlarıyla özetlenen bankaların aracılık maliyetleri; mali sektör, reel sektör/milli ekonomi ve kamu sektörü açısından farklı etkileri olmaktadır. Söz konusu etkiler aşağıda özetlenmiştir.

-Bankacılık sektörü üzerindeki yüksek aracılık maliyetleri, fon arz ve talebini daraltarak mali sistemin büyümesini ve gelişmesini, finansal hizmetlerde çeşitliliğin ve derinliğin artmasını önlemektedir.

-Yüksek aracılık maliyetleri nedeniyle bankalar, kamusal yükümlülüklerden kaçınmak için işlemlerini yurt dışına kaydırma ve yurt dışında örgütlenme eğilimi göstermektedir. Yabancılaşma etkisi olarak ifade edilen söz konusu durum Türk bankacılık sektörünün olduğundan daha da küçük görünmesine neden olmakta ve etkinliğin sağlanmasını önlemektedir.

- Bankalar, yüksek aracılık maliyetlerinin varlığı nedeniyle, işlemlerin elverdiği sürece veya mevzuatın açık boşluklarından yararlanmak suretiyle kayıtdışı yollara başvurma arayışı içine girmektedir.

-Mevcut mali yükümlülükler, yerli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında, özel bankaların kendi aralarında (örneğin, yurt dışı örgütlenmeleri bulunup bulunmamasına göre) ve kamu bankaları ile özel bankalar arasında haksız rekabete yol açmaktadır.

-Yüksek maliyetlerin yarattığı düşük kârlılık, sektörde sermaye birikimini zorlaştırarak, uluslararası alanda rekabet edebilir büyük ölçekli bankaların ortaya çıkmasını engellemektedir.

-Aracılık maliyetleri, kredi faiz oranlarında neden olduğu artışlar nedeniyle reel sektörün kullanabileceği kaynakları sınırlayarak, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

-Daha uygun maliyetlerle yurt dışından borçlanma imkanı olan reel sektör firmaları doğrudan yurt dışından kredi bulma yolunu tercih ederken, bu imkana sahip olmayan ve ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli firmalar güçlü yerli ve yabancı rakipleri karşısında önemli bir dezavantaja sahip olmaktadır.

-Aracılık maliyetlerinden kaçınmanın bir sonucu olarak yurt dışındaki "ikinci bankacılık sektörü"nü yarattığı istihdam ve benzeri diğer olumlu hususlardan feragat edilmektedir.

- Finansal faaliyetlerin yurt dışına kaydırılması çoğu kez yurt içi kaynakların yurt dışından dolandırılarak tekrar yurt içine getirilmesi şeklinde gelişmektedir. Bu durum nedeniyle, dış borçların suni bir biçimde olduğundan daha yüksek görünmesine neden olmakta, ülkenin risk primleri artmakta ve borçlanma maliyetleri yükselmektedir.

-Kamu sektörü yine kendisi tarafından getirilen mali yükler nedeniyle daha yüksek bir faiz ile borçlanmak zorunda kalmaktadır. Kamu borç stoğunun yüksek olduğu ülkemizde, kamu sektörü enfazla bankalardan borçlanmakta olup sektör üzerindeki ilave mali yükler kamu sektörünün borçlanma maliyetinin artmasıyla sonuçlanmaktadır.

-Devlet iç borçlanma senetlerinin ikincil piyasası üzerindeki mali yükler, bu kağıtların likiditesini azaltarak, kamunun borçlanma maliyetinin dolaylı olarak da artmasına yol açmaktadır.

-Yüksek aracılık maliyetleri nedeniyle; yurt dışına yönelinmesi, kayıtdışılığın teşvik edilmesi, finansal ve ekonomik canlılıktaki azalma, vergi tabanını küçülterek, kamu için önemli bir vergi kaybına neden olmaktadır.

Bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yükümlülüklerin neden olduğu bu olumsuzluklar ve maliyetlerin azaltılmasının gerekliliği konularında fikir birliği bulunmaktadır. Ancak, aracılık maliyetlerinin azaltılmasından sorumlu kamu kuruluşlarının aynı zamanda faiz dışı fazla hedefi, para tabanı hedefi ve bazı düzenleyici ve denetleyici kurum harcamalarının finansmanı gibi çeşitli engeller nedeniyle kendi bünyelerindeki maliyet unsurlarının azaltılmasına istekli yaklaşmamaktadırlar.

Çeşitli yöntemlerle ve değişik senaryolar altında yapılan hesaplamalar; aracılık maliyetlerinin aşağıya çekilmesinin ekonomik büyüme üzerinde beklenen olumlu etkilerini doğrulayarak, gelir kaybının önemli bir bölümünün artan vergi tabanına paralel olarak kısa süre içerisinde telafi edilebileceğini göstermektedir. Aracılık maliyetlerindeki azalma ile birlikte vergi gelirlerindeki kaybı telafi etmesi beklenen bir diğer gelişmenin ise halihazırda kayıtdışı yürütülen faaliyetlerin kayıt içine, yurt dışında yürütülen işlemlerin yurt içine çekilmesi olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, aracılık maliyetlerindeki azalmaya paralel olarak faiz oranlarında ortaya çıkacak düşüşün, kamunun borçlanma maliyetlerinde önemli bir rahatlama sağlayarak faiz dışı fazla yaratma ihtiyacına yardımcı olacağı beklenmektedir.

Para tabanı hedefi; bankacılık sektörüne uygulanan zorunlu karşılık ve dispo­nibilite yükümlülüklerinden kaynaklanan maliyetlerin azaltılması konusunda karşılaşılan engeldir. Başta düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar olmak üzere, sektörden ücret / prim adı altında kesintiler yapan kuruluşların gelir kaybı konusundaki endişeleri ise bir diğer engel oluşturmaktadır. Harcamaları belli işlemler, hizmetler ve büyüklükler üzerinden tahakkuk ettirilen yükümlülükler ile finanse edilen bu kuruluşların gelirlerinde ortaya çıkacak azalmanın, artacak işlem hacmi nedeniyle büyük ölçüde telafi edileceği tahmin edilmektedir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasına işlem vergilerinden ve finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olan unsurlardan başlanmalıdır. Pek çok ülkede finans kesiminin vergilendirilmesinde kazanç yaratıp yaratmayacağı belli olmayan finansal işlemlerin vergilendirilmesi yerine, finansal kuruluşların işlemler ve diğer faaliyetler sonucu yarattıkları bileşke kazancın vergilendirilmesi yönünde bir eğilim

gözlenmektedir. Böylelikle, piyasa aktörleri yaptıkları işlemler yerine tüm işlem ve eylemler sonucunda elde ettikleri kazanç üzerinden bir vergi ödeyecekler ve genişleyen işlem hacminden beklenen dışsallık ve sinerji elde edilebilecektir.

Aracılık maliyetlerinin fiyatlama yolu ile yansıtılma imkanları da dikkate alınarak, nihai aşamada hanehalkı ve firmalar üzerinde kalan maliyetlere öncelik verilmelidir. Böylelikle, fon arz ve talebinde maliyetlerden kaynaklanan daralma önlenecektir.

Enflasyon ve faiz oranlarında görülen düşme bir yandan aracılık maliyetlerinin bozucu etkilerini daha belirgin hale getirirken, diğer yandan da otoritelere maliyet azaltımı için daha geniş bir hareket alanı sağlayacaktır. Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının bir defada gerçekleştirilecek bir eylemden çok zamana yayılan ve etki değerlendirmesini de içeren bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir yaklaşım, maliyet azaltımlarının ani etkilere yol açmasını önleyecek ve etkilerin karar alıcılar tarafından daha sağlıklı şekilde değerlendirilmesiyle eylem planının gözden geçirilmesine imkan verecektir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılması ile Türkiye ekonomisi finans kesimi kaynaklı yeni bir dinamizme kavuşacaktır. Reel sektörün kendi maliyetlerini azaltma, kurumsal yönetişimi ve şeffaflığı geliştirme yönünde sarfedeceği çabalarla desteklenmesi beklenen bu dinamizm ise belirtileri bir süreden beri gözlemlenen ekonomik istikrar ortamının kriz dönemlerinden sonra görülen bir toparlanma sürecinin ötesinde sürdürülebilir büyümeye dönüşmesine zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kanun, Kanun Hükmünde Kararnameler ve Kararlar

- Kurumlar Vergisi Kanunu,
- Damga Vergisi Kanunu,
- İşlem Vergisi Kanunu (BSMV),
- 5281 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu,
- Taşıt Alım Vergisi Kanunu,
- Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu,
- 210 Sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu,
- 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu
- Harçlar Kanunu,
- Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu,
- Resmi Gazetenin 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu.
- “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usüller Hakkında Yönetmelik”, BDDK, 31 Ocak 2002 tarih ve 24567 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmelik, 31 Aralık 2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi

Gazetede yayımlanan Yönetmelik ve 6 Ocak 2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yönetmenlik ile değiştirilmiş şeklindedir.

- 32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu, [http://www.hazine.gov.tr/Mevzuat/tpkk32karar.htm]

Çalışma Raporları, Derlemeler, Makaleler ve Yayınlar

- Seviğ, Veysi “Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu” [http://www.dunyagazetesi.com.tr/2005/12/16/yazar/Seviğ], Erişim: 05.01.2006.
- Seviğ Veysi, “Banka Mevduat Faizleri-Repo Gelirleri” [http://www.dunyaazetesi.com.tr/2005/12/2/yazar/seviğ], Erişim: 2.12.2005.
- Ekrem Sarısu, “Ne Kadar Vergi Ödeyeceğim” [http://www.milliyet.com.tr/2005/12/27/yazar/sarusu], Erişim: 27.12.2005.
- Kaya, Yasemin Türker. **Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi**. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları: 2001/4. Haziran 2001.
- BDDK. **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması**. MSPD Çalışma Raporları, 2003 Yılı Özel Sayısı. Kasım 2003.
- Kaya, Yasemin Türker ve Doğan, Ela. **Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri**. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ara Dönem Çalışma Raporları, 2005/9. Kasım 2005.
- Türkan, Ercan. “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri, Milli Ekonomi Açısından Ayak Bağı mı?”. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ODTÜ Ekonomi Kongresi, 7 Eylül 2003.
- Pricewaterhousecoopers. **Bankaların Fiskal ve Parafiskal Kaynak Aktarma Maliyetleri**. Türkiye Bankalar Birliği, Mart 2002.

- Andersen. **Bankaların Ödemekle Yükümlü Oldukları Vergilere İlişkin Rapor.** Türkiye Bankalar Birliği, Şubat 2002.
- Eroğlu, Zeynep Ada. **Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti.** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, MSPD Çalışma Raporları: 2001/5. Temmuz 2001
- Yetim, Sedat ve Gülhan Ozanan. **Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması.** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ara Dönem Çalışma Raporları: 2005/5. Ağustos 2005.
- Saygılı Şeref, Kaya Yasemin Türker, Yayla Münür. **Aracılık Maliyetleri Ekonomik Büyüme İlişkisi.** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ODTÜ Uluslararası İktisat Kongresi, 6 Eylül 2003.
- Ataman, Pelin, Acar Özgür, Erdönmez. **Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları.** Türkiye Bankalar Birliği,
- Pınar, Abuzer. "Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri". Türkiye İçin Bir Nicel Analiz, **Bankacılar Dergisi**, Dergi No: 12
- Uzunoğlu Sadi. "Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Kredi Fiyatlaması". **Finans Dünyası Dergisi.** Temmuz 1997
- Uzunoğlu, Sadi. "Kredi Fiyatlama Yöntemleri", Akbank T.A.Ş ,Seminer Notları, İstanbul, 2000.

Tezler

- Gültekin, Belit. **Ticari Bankalarda Kredi Maliyetlerinin Hesaplanması ve Kredi Fiyatlaması**. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 1171545.
- Çelik, Pelin. **Bankaların Risk Derecelendirmesi**. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Kasım 2004.
- Mesutoğlu, Bünyamin. **Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler**. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi.

Kitaplar

- Aras, Güler. **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, 2. Baskı. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:8, 1997
- Bektaş Erol. **Ticari Bankalarda Fon Kaynak Kullanım Etkinliği ve Ticari Kredilerin Fiyatlandırmasına İlişkin Bir İnceleme**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 1991.
- Berk, Niyazi. **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**. 2. Baskı. İstanbul: Esbank Eskişehir Bankası T.A.Ş., 1999
- Channon, Derek F., **Bank Strategic Management and Marketing**. Great Britain: John Wiley and Sons, 1986
- Hempel George H., Donald G. Simonson. **Bank Financial Management**. USA: John Wiley and Sons, 1991.
- Kandıralı Meltem Yaşar. **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**. 1.Baskı. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:9, 1998

- Batu Tunay K., Uzuner Mustafa T., Yiğit Adnan, **Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi**. 1.Baskı. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayın no: 783, 1998
- Walker, John R. **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler**. Çeviren Feryal Orhon. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi No: 1, 1970

İnternet Kaynakları

- www.tbb.org.tr
- www.bddk.org.tr
- www.spk.gov.tr
- www.muhasetr.com
- www.tcmbgov.tr
- www.hazine.gov.tr
- www.gib.gov.tr
- www.tmsf.org.tr
- www.alomaliye.com